

ZIEMIA ODROWAŻÓW

Pomiędzy Pilicą a Górami Świętokrzyskimi

ATLAS TURYSTYCZNY

POWIATÓW KONECKIEGO, OPOCZYŃSKIEGO, PRZYSUSKIEGO
I SZYDŁOWIECKIEGO

ZIEMIA ODROWĄŻÓW

Atlas turystyczny powiatów:
koneckiego, opoczyńskiego, przysuskiego i szydłowieckiego
Skala 1: 60 000

Wydawca: *Multimedialna Agencja Wydawnicza Appen Karpaty*
05-806 Komorów, ul. Długa 4, www.appen.pl

Tekst: Sławomir Kubisa
Opracowanie graficzne: Szymon Kubisa

Zdjęcia: Sławomir Kubisa, Szymon Kubisa, Starostwo Powiatowe w Końskich, Starostwo Powiatowe w Opocznie, Starostwo Powiatowe w Szydłowcu, Starostwo Powiatowe w Przysusze, Urząd Gminy Żarnów, Autodrom Jastrzęb, Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku, Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu, Dwór Zbożenna w Zbożenniu

Zdjęcia na okładce: tradycyjna chata wiejska w okolicach Opoczna, panorama Szydłowca z ratuszem i kościołem św. Zygmunta, łódzkie żaglowe nad Zalewem Domaniowskim, Zabytkowy Zakład Hutniczy w Maleńcu - muzeum

Opracowanie mapy turystycznej obszaru w skali 1: 60 000 - *Wydawnictwo Compass*,
30-084 Kraków, ul. Podchorążych 3, www.compass.krakow.pl

Druk: *Grafmar Sp. z o.o.*, 36 –100 Kolbuszowa Dolna, ul. Wiejska 43, www.grafmar.com.pl

Sierpień 2018
ISBN 978-83-64883-11-8

Opracowanie wydano na zlecenie powiatów:
koneckiego, opoczyńskiego, przysuskiego i szydłowieckiego

Mapa internetowa obszaru ze szlakami i naniesionymi miejscami atrakcji jest dostępna pod adresem:

www.ziemiaodrowazow.appen.pl

Spis treści

1. Wstęp	2
2. Zamki, dwory i pałace	7
3. Staropolski Okręg Przemysłowy	17
4. Świątynie i sanktuaria	25
5. Pomniki, miejsca pamięci	39
6. Kultura ludowa i sztuka	45
7. Krajobraz, turystyka i rekreacja	51
8. Schematy szlaków i mapa turystyczna	57
9. Informacja o noclegach	94
10. Indeks miejscowości	96

Wstęp

Widok z Krakowej Góry, Sanktuarium Matki Bożej Staroskrzyńskiej w Skrzyńsku

Przyroda

O GEOGRAFII I GEOLOGII

Na południe od Przysuchy leżą Borkowice, gdzie na Krakowej Górze (280 m n.p.m.) znajduje się punkt widokowy. Ku północy rozpościera się stąd daleka panorama, sięgająca za Pilicę, aż po łagodną linię wzgórz morenowych w okolicach Rawy Mazowieckiej na dalekim horyzoncie.

Równina Radomska ograniczona Doliną Pilicy przechodzi we wzniesienia Wyżyny Małopolskiej: Garbu Gielniowskiego oraz Przedgórze Iłżeckiego ze Wzgórzami Opoczyńskimi i Wzgórzami Koneckimi. Tereny równinne pokryte są grubymi osadami polodowcowymi pochodzącymi głównie z okresu zlodowacenia środkowopolskiego: piaskami, iltami i glinami zwałowymi. Obszar wyżyny tworzą wychodnie skał jurajskich. Osady czwartorzędowe zo-

iczna osłona Gór Świętokrzyskich" sięga po Pilicę i nawet nieco dalej. Tworzą ją utwory jurajskie – na przeważającym obszarze osady płytkich mórz i delt rzecznych – mułowce i piaskowce dolnej jury. Takie skały zobaczyć można na przykład w kamieniołomie w Gielniowie i kamieniołomach w Szydłowcu. Postawiony dosłownie „na kamieniu” Szydłowiec posiada wielowiekową historię tradycji kamieniarskich.

W utworach dolnej i środkowej jury występują pokłady rudy żelaza, dzięki którym w historii tej ziemi tak wielką rolę odegrało dawne hutnictwo. W Jurze górnej osady tworzyły się w głębszym morzu jako wapień i margle odstawiające się w Opocznie. Niecka w dolinie Drzewiczki (obecnie zalew) pomiędzy Opoczniem a linią kolejową powstała jako rozległe zapadisko krasowe.

Choć warstwy mezozoiczne przykryte zostały utworami czwartorzędowymi, to jednak nadały one, dzięki specyficznej tektonice, główny rys tutejszemu krajobrazowi. Podział tej krainy na część nizinną na północnym wschodzie i część wyżynną na południowym zachodzie związany jest z uskokiem tektonicznym na linii Zychorzyn – Wysocko (NW-SE) – tworzącym wyraźny próg morfologiczny o względnej wysokości ok. 100 metrów.

W rejonie Przysuchy ciekłe wodne górnych biegów Radomki, Drzewiczki, Jabłonicy i Wiązownicy oraz ich dopływów biegą krótkimi odcinkami, skręcając w kierunku prostopadłym. To jest tak zwany „rusztowy” układ sieci wodnej – zdradza on istnienie wielu innych uskoków tektonicznych, przecinających platformę utworów mezozoicz-

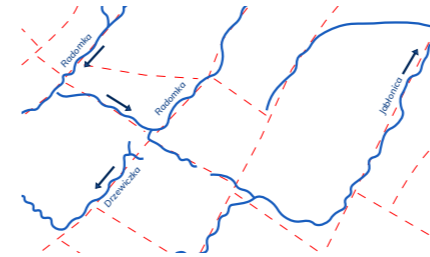

stały częściowo usunięte w wyniku erozji. Budowa geologiczna łączy te wzniesienia z Górami Świętokrzyskimi. Główna ich linia pokrywa się z osią specyficznej struktury tektonicznej – antyklinorium rawsko-gielniowskiego, w którym tak zwana „mezo-

Szydłowiec, kamieniołom Podkowiński

nych na wiele poprzesuwanym bloków. To drugi charakterystyczny przykład wpływu budowy geologicznej na tutejszy krajobraz.

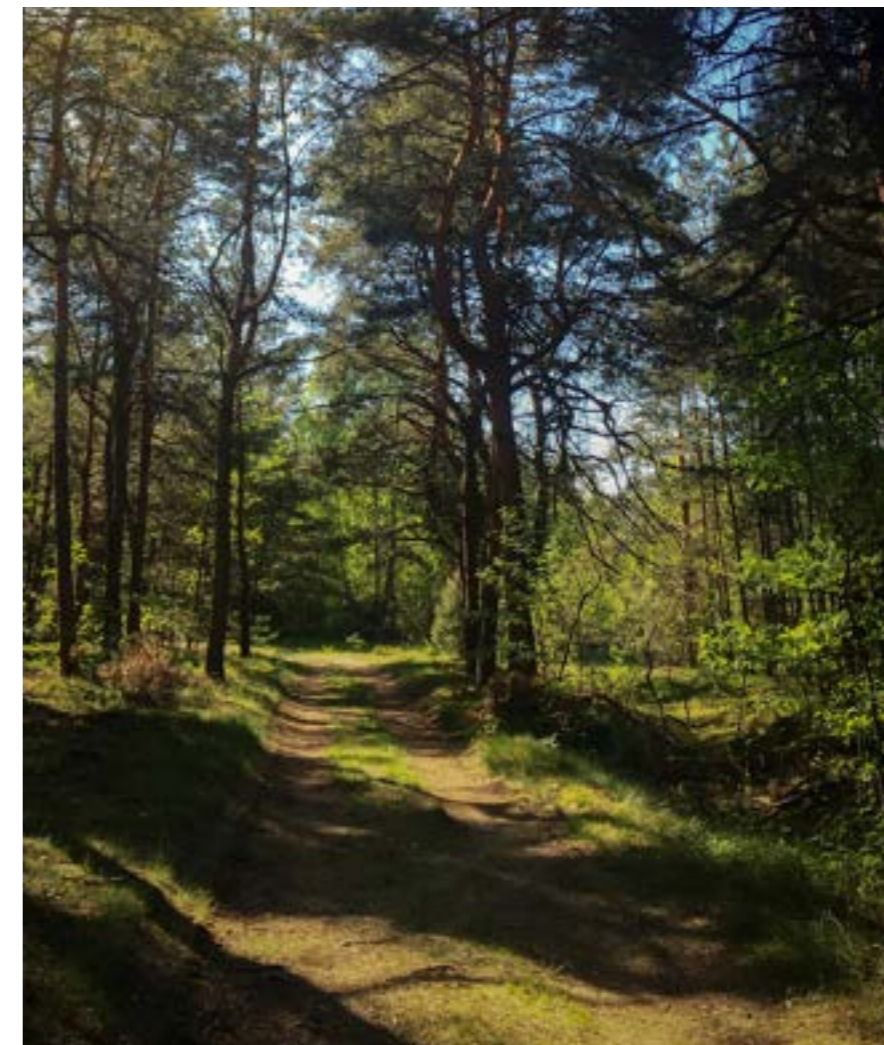

ROŚLINNOŚĆ

Najciekawsza i urozmaicona szata roślinna pokrywa tereny wyżej położone, leżące pomiędzy Opoczniem, Przysuchą, Szydłowcem a Końskimi. Charakter skalnego podłoża sprawił, że gleby tu są krzemianowe, tworząc środowisko kwaśne, a rzeźba terenu sprzyja powstawaniu źródlisk, torfowisk i wilgotnych łąk wzbogacających zbiorowiska leśne.

Przez wieki tutejsze lasy były intensywnie eksploatowane na potrzeby hut żelaza. Ta działalność skończyła się definitywnie w pierwszej połowie XX wieku i odtworzyły się częściowo naturalne drzewostany złożone z gatunków panujących kiedyś w tej części Puszczy Świętokrzyskiej: jodłowe, bukowe, dębowe i sosnowe.

Jodły i buki rosną tu na północnej granicy zasięgu geograficznego tych gatunków w centralnej Polsce. Przykładem wyżynnego boru jodłowego jest bór w okolicy Długiej Brzeziny i Huciska na południe od Przysuchy. Kwaśną buczynę lub las dębowo-bukowo-jodłowy zobaczyć można w rezerwatach: Puszcza u źródeł Radomki i Podlesie. Bór bagienny zachował się miej-

Korzonek - miejsce chętnie odwiedzane przez spacerowiczów i miłośników nordic walking

scami w górnym odcinku Czarnej na północ od Furmanowa.

Zmiana szaty roślinnej dotyczy również nieuprawianych pól i niekoszonych łąk,

opuszczanych osad leśnych, gdzie pojawiają się wśród starych lasów młodniki i grupy zarośli. W dolinach górnych odcinków Czarnej, Jabłonicy i Drzewiczki występują niskie torfowiska, obecnie wtórnie porastane przez wierzby szare i olsze czarne.

Na obszarze równinnym pofalowanym częściowo dzięki rzeźbie wodnolodowcowej i pozbawionym większych lasów, rozpościera się w kierunku Pilicy pas upraw rolnych i ostatnio warzywnych, na nie najlepszych glebach piaszczystych.

W Dolinie Pilicy, na licznych polach wdmowych, pojawiają się suche bory sosnowe łączące się ku zachodowi z bogatszym zespołem roślinności Puszczy Pilickiej.

Występują tu mozaikowo: łąki, resztki starych drzewostanów, wrzosowiska, mury piaskowe, turzycowiska i trzcinowiska. Na terenie Spalskiego Parku Krajobrazowego dominują lasy sosnowe w różnym wieku, ale spotyka się również lasy mieszane i liściaste: olszy, grądy, świetliste dąbrowy oraz łąki olszowo-jesionowe.

Krajobraz równinny pod Ossą

Rezerваты w okolicach Szydłowca: Ciechostowice, Cis A i Cis B, Podlesie.
Rezerваты w okolicach Końskich: Skałki Piekło pod Niekłaniem, Gagaty Sołtykowskie, Górna Krasna, Piekiełko Szkuckie.
Rezerваты w okolicach Opoczna: Diabla Góra, Jodły Sieleckie, Gaik.
Rezerваты w okolicach Przysuchy: Puszcza u źródeł Radomki.
Przylegający do Doliny Pilicy kompleks leśny na północnym zachodzie objęty jest ochroną w ramach Spalskiego Parku Krajobrazowego.

Szydłowiec, zamek Szydłowieckich i Radziwiłłów

Historia

Historia Ziemi Odrowążów zaczyna się w czasach Bolesława Krzywoustego, kiedy Szawel Odrowąż, za zasługi wojenne, otrzymał od króla dobra wokół Końskich. Odrowążowie, pochodzący z Moraw lub Śląska okazali się godni miana możnych. Urodzony około 1160 już w Końskich Iwo Odrowąż doszedł do stanowiska kanclerza Leszka Białego, a następnie biskupa krakowskiego.

Był postacią wielką i dla Polski znaczącą. Kształcony w Paryżu, nawiązał kontakty z liczącymi się w Europie zgromadzeniami klasztorными i sprowadził do Polski dominikanów oraz cystersów, nadając im dobra w Małopolsce. Cystersi, osadzeni w Mogile, Sulejowie i Wąchocku, przynieśli na te tereny wysoką kulturę rolną i techniczną, nadając mocny impuls działalności osadniczej w dobrach biskupów krakowskich.

Iwo Odrowąż wybudował w roku 1224 w Końskich kościół pod wezwaniem św. Mikołaja, ustanawiając tutejszą parafię. Pamiątką po tamtym kościele jest romański tympanon wbudowany w portal gotyckiej kolegiaty.

Zapoczątkowana przez Iwo Odrowąża mocna więź łącząca obszary pomiędzy Pilicą, Czarną i Kamienną z ośrodkiem władzy królewskiej i kościelnej na Wawelu, kontynuowana z sukcesem przez kolejnych przedstawicieli rodu Odrowążów nadała charakter tej ziemi na kolejne wieki.

Biskupem krakowskim został w roku 1242 również Jan Prandota z Białaczoza, herbu Odrowąż, doradca Bolesława Wstydlwego. To on doprowadził do kanonizacji Biskupa Stanisława w Asyżu. Lokował miasta: Iłżę, Kielce i Sławków.

W kolejnych stuleciach tworzyła się coraz silniejsza sieć osadnicza i administracja królewska oraz kościelna, a ród Odrowążów rozgałęził się na Białaczożskich, Chlewickich, Dembińskich, Koneckich, Szydłowieckich i inne familie pieczętujące się wspólnym herbem Odrowąż, przedstawiającym strzałę na łuku.

Ich przedstawiciele zarządzali swoimi rycerskimi folwarkami, brali udział w wyprawach wojennych, piastowali urzędy świeckie i kościelne. Odciskali swoje ślady na tej ziemi, pozostawiając po nich zabytki kultury materialnej – zamki i pałace, kościoły oraz dawne zakłady przemysłowe.

Ważną częścią historii Ziemi Odrowążów i źródłem jej bogactwa była rozwijana od średniowiecza działalność wydobywania i przetwarzania rud żelaza, a także eksploatacja i przetwarzanie tutejszych piaskowców, z których największą sławę uzyskały piaskowce szydłowieckie.

Źródłem bogactwa dla tutejszej szlachty – ale także i rosnącej liczby rzemieślników i specjalistów stały się inwestycje w przemysł metalurgiczny. Rejon pozostał północną częścią największego kiedyś zagłębia

metalurgicznego ziem polskich – Staropolskiego Okręgu Przemysłowego.

Począwszy od końca XVIII wieku tutejsze lasy dawały wielokrotnie schronienie oddziałom walczącym w obronie niepodległości Polski. Insurekcja kościuszkowska, powstanie styczniowe, wojna obronna 1939 i akcja „Burza” – liczne są tutejsze mogiły żołnierskie, pamiątki bitew i potyczek. Szczególnie żywa jest na tej ziemi pamięć o Hubalu, ostatnim żołnierzu Września 1939.

Rejon Opoczna stał się ośrodkiem szczególnego kultywowania tradycji ludowych. Widać to na jarmarkach w Opocznie, w licznych muzeach oraz izbach regionalnych.

Pawie pióra, kiedyś ozdoba rycerskiej zbroi, obecnie odnajdywane są w wyrobach artystów ludowych. W ten sposób historię i współczesność łączy herb rodziny Odrowążów – ikona Ziemi Odrowążów.

Okolice Krogulczy Mokrej

Turystyka

Walory krajobrazowe – lasy, rzeki, zbiorniki wodne – oraz bogata historia Ziemi Odrowążów z wieloma cennymi zabytkami kultury i przyrody to dla turystów podstawa atrakcyjności tego obszaru.

Turyści korzystają od dawna z sieci szlaków pieszych – głównie w części południowej i wschodniej. Uzupełniają je ścieżki edukacyjne i spacerowe w rejonie Przysuchy. Całość Ziemi Odrowążów przecina trasa szlaku Partyzanckiego im. mjr. Hubala, łączącego Szydłowiec z Szańcem Hubala pod Anielinem i prowadzącego przez miejsca związane z historią oddziału oraz inne, ciekawe i warte zobaczenia.

W ostatnim czasie coraz bardziej popularna staje się turystyka rowerowa i rośnie liczba tras rowerowych – na przykład w lasach koneckich i dolinie Radomki.

Kajakarze mają do dyspozycji nie tylko popularną Pilicę, ale też bardziej wymagającą, atrakcyjną Drzewiczkę. Amatorzy rekreacji nad wodą mają w czym wybierać. W dolinach rzek, na ogół wśród sosnowych lasów, powstało wiele zalewów o piaszczystych plażach: Jezioro Domaniowskie, Jezioro Sielpiańskie, Jezioro Drzewickie, Wąglanka-Miedzna i inne. Jest plaża nad rozległym Jeziorem Sulejowskim, są kąpieliska, wypożyczalnie sprzętu wodnego, a po większych akwenach pływać można żaglówkami.

Funkcje turystyczne i biznesowe łączą ośrodki konferencyjne, wykorzystujące zabytkowe pałace i parki – na przykład w Chlewiskach, Domaniowie, Rusinowie.

Agroturystyka rozwija się równomiernie na całym obszarze, dając duży wybór krajobrazów i atrakcji amatorom zbierania grzybów, wędkarzom i turystom rowerowym.

Dla tych ostatnich szczególnie korzystne jest rozpoczynanie wędrówek od Opoczna, gdzie znajduje się stacja PKP (ok. 1 godziny jazdy kolej z Łodzi i Warszawy).

Biura informacji turystycznej działają w Końskich i Szydłowcu. W Opocznie i Przysusze rolę tę pełni Wydział Promocji Starostw Powiatowych.

Fryszka, restauracja w starym młynie

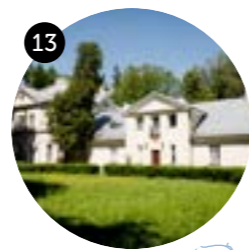
10
Opoczno
Pałacyk

11
Drzewica
Zamek gotycki

12
Rusinów
Pałac Dembińskich

13
Przysucha
Dwór Dembińskich

9
Opoczno
Dwór starostów

8
Opoczno
Zamek Kazimierza Wielkiego

7
Białaczów
Pałac Małachowskich

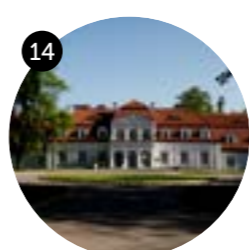
6
Modliszewice
Dwór obronny

5
Końskie
Pałac Małachowskich

4
Szydłowiec
Ratusz

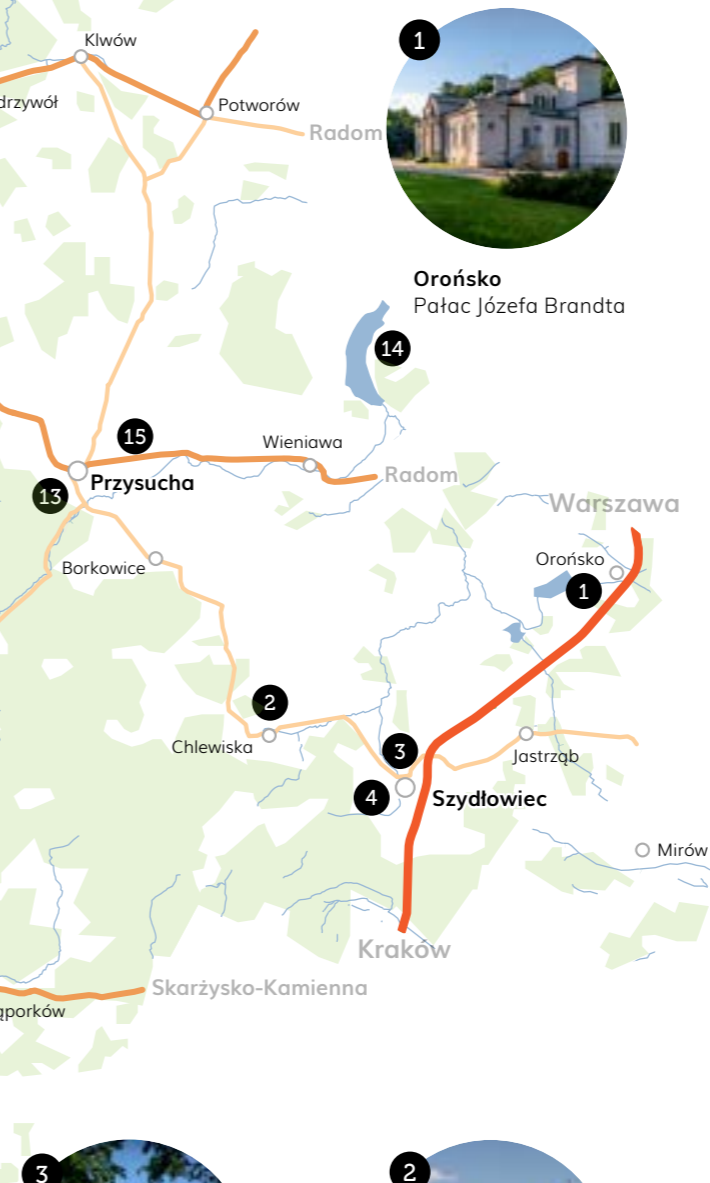
14
Konary
Pałac "Domaniowski"

15
Zbożenna
Dwór

1
Orońsko
Pałac Józefa Brandta

3
Szydłowiec
Zamek Szydłowieckich i Radziwiłłów

2
Chlewiska
Pałac Odrowążów

Zamki, dwory i pałace

15 MIEJSC, 12 DOSTĘPNYCH

SZLACHECKIE, a potem ziemiańskie siedziby przechodziły z biegiem stuleci z rąk do rąk, a kolejni właściciele przystosowywali je do swoich wymagań i gustów. Budowle średniowieczne zachowały się więc tylko we fragmentach – na przykład w Chlewiskach i Szydłowcu.

Tutejsze majątności rosły wraz z inwestycjami w hutnictwo i produkcję wyrobów z żelaza. Ich przedsiębiorcy właściciele, posiadający na ogół pałace w Warszawie, budowali również siedziby blisko swoich fabryk.

Za najbardziej przedsiębiorczego uważa się kasztelana łukowskiego, Jacka Jezierskiego, którego pomysłowość w znajdowaniu źródeł dochodów była niekonwencjonalna.

Zanim zajął się inwestycjami w metalurgię w nabytym majątku Ruda Maleniecka koło Końskich – jako pierwszy sprowadził do kraju bydło tyrolskie, handlował koniczyną, starał się rozwijać produkcję pończoch, zbudował pierwszą wytwórnię kos w Polsce.

W Warszawie zastąpił z budowy łazienek publicznych nad Wisłą, uważanych za przyzwoity dom schadzek. W Rudzie Malenieckiej istniał niewielki dwór, obecnie całkowicie przebudowany na siedzibę Nadleśnictwa.

Z XVI wieku pochodzą najcenniejsze i najlepiej zachowane budowle – pałac w Chlewiskach i zamek w Szydłowcu. Wraz z wieloma innymi, w większości pieczołowicie odrestaurowanymi, dostępne są jako siedziby instytucji kultury lub jako ośrodki konferencyjne.

1 OROŃSKO PAŁAC JÓZEFA BRANDTA

Posiadłość ziemna w Orońsku należąca w średniowieczu do Odrowążów, przechodziła w ręce rodzin Radziwiłłów i Sapiechów. W 1834 roku majątek nabył inżynier Christiani, budowniczy traktu warszawsko-krakowskiego, a kolejna spadkobierczyni Helena z Wojciechowskich Pruszkowa poślubiła słynnego już wówczas malarza – Józefa Brandta.

Mieszkający w Monachium małżonkowie przenosili się do Orońska na lato, a gospodarz zapraszał młodych artystów, którzy tu pod jego kierunkiem doskonalili swój warsztat. Te plenery zyskały nazwę Wolnej Akademii Orońskiej. Obecnie mieści się tu Centrum Rzeźby Polskiej.

2 CHLEWISKA PAŁAC ODROWĄŻÓW

Pałac w Chlewiskach wraz z otaczającym go zabytkowym parkiem krajobrazowym jest wyjątkowo pięknym przykładem polskiej siedziby ziemiańskiej. Budowla powstała na miejscu wcześniejszego drewnianego zameczku w wieku XV, o czym świadczą zachowane fragmenty podziemi i dwóch zamkowych komnat. W roku 1605 zamek odbudowany został przez Wawrzyńca Chlewickiego, bo tak zaczęli się w tamtych czasach podpisywać potomkowie Odrowążów, właściciele Chlewisk.

W wieku XVIII dobra przeszły w ręce rodziny Podkańskich, którzy obronny zamek

przebudowali na szlachecką rezydencję. Następnie na jedno pokolenie pałac przejmuje rodzina Sołtyków, która traci go na skutek konfiskaty po powstaniu listopadowym.

W końcu XIX wieku właścicielem pałacu staje się Ludwik Plater, przemysłowiec, rozwijający zakłady metalurgiczne w rejonie Końskich. Współcześnie dawna siedziba rodowa Odrowążów, w posiadaniu firmy Manor House wykorzystywana jest jako luksusowy hotel spa. Zadbany park z pomnikami przyrody udostępniono do zwiedzania i wyposażono w wiele tablic informacyjno-edukacyjnych.

3 SZYDŁOWIEC ZAMEK SZYDŁOWIECKICH I RADZIWIŁŁÓW

W miejscu wcześniejszych obronnych budowli drewnianych pośród rozlewisk Korzeniówki Stanisław Szydłowiecki, herbu Odrowąż, wybudował z miejscowego kamienia niewielki gotycki zamek otoczony murami obronnymi oraz fosą. Budowla zachowała się w skrzydle północnym istniejącego zamku.

Dalszej rozbudowy podjął się w roku 1515 Mikołaj Szydłowiecki. Wówczas powstało reprezentacyjne skrzydło wschodnie łączące

pierwotny zamek z wieżą bramną. Poza poszerzoną fosą powstał zwierzyńiec i ogrody. Dopracowana w szczegółach architektura, wysoka jakość prac kamieniarskich i malarzkich, a także bogaty wystrój wnętrza nadały tej renesansowej rezydencji Szydłowieckich wyjątkową rangę.

Kolejna rozbudowa zamku w połowie XVI wieku była dziełem nowych właścicieli Szydłowca – Radziwiłłów. Hrabstwo szydłowieckie odziedziczył po matce, Elżbiecie Szydłowieckiej, Mikołaj Radziwiłł. Zwieńczeniem jego wleoletnich starań stał się monumentalny portal wejściowy skrzydła wschodniego z herbami Radziwiłłów

– Trąby oraz Szydłowieckich – Odrowąż. Prace nad rozbudową i upiększaniem zamku i parku trwały również w wieku XVII, kiedy całość przybrała wygląd podobny do obecnego. Kontynuowała je księżna Anna z Zamoyskich Sapieżyna, ostatnia właścicielka zamku.

Po okresie dewastacji i zaniedbania rozpoczęto w połowie ubiegłego wieku rekonstrukcję zamku, sukcesywnie doprowadzając budowlę do dzisiejszej świetności.

Mieści się w nim Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych oraz Szydłowieckie Centrum Kultury – Zamek.

4 SZYDŁOWIEC RATUSZ

Wyjątkowo urodziwym przykładem budownictwa mieszczańskiego późnego renesansu jest szydłowiecki ratusz. Wznoszony z kamienia przez włoskiego budowniczego, osiadłego w Chęcinach Kaspra Fodygę, ukończony został w roku 1629 roku. Pierwotnie zdobiony dekoracją malarską, niszczone w kolejnych wojnach i odbudowywany – we współczesnej postaci uzyskał wygląd z pierwszej połowy XIX wieku.

Jak dawniej, w ratuszu mieści się siedziba władz miasta. Na rynek obok ratusza wrócił zabytkowy przegierz z początku siedemnastego wieku, w postaci kolumny z piaskowca, zdobionej płaskorzeźbami.

Ratusz w Szydłowcu to cenna i unikalna ze względu na charakter pamiątka ze schyłku najlepszych lat Rzeczypospolitej – szlacheckiego „złotego wieku”. Ma on „pałacowy” rodowód o tyle, że włoskich budowniczych i kamieniarzy nie ściągnęli do Polski mieszczaństwo, ale bogata szlachta i dwór królewski.

5 KOŃSKIE PAŁAC MAŁACHOWSKICH

Zespół pałacowo-parkowy w Końskich powstał z inicjatywy Kanclerza Wielkiego Koronnego Jana Małachowskiego. Dzięki niemu Końskie uzyskały w roku 1748 prawa miejskie. W tym samym czasie rozpoczęła się budowa okazałej w zamiarach rezydencji. Kanclerz bardziej zajęty jednak polityką i gospodarką (to on uczynił Końskie nowoczesnym ośrodkiem przemysłu i rzemiosła metalurgicznego) zwlekał z wyburzeniem wcześniejszej rezydencji dziedziców odrowąskich i budowa rozpoczęta została od wznoszenia skrzydeł bocznych łączących się z pawilonami.

Ostatecznie budynek główny, imponujący w planach piętrowy korpus pałacu nie powstał nigdy, a dalsze prace, którymi kierowała małżonka kanclerza Izabela, skupiły się na stworzeniu ogrodu i parku w stylu francuskim. Te prace kontynuowali kolejni właściciele rezydencji – Tarnowscy. Ostatecznie w zieleni parkowej znalazły miejsce stylizowane budowle: oranżeria egipska, świątynia grecka, glorieta, baszty ogrodzenia i inne.

Pałac jest obecnie siedzibą miejscowych instytucji samorządowych, a park pełni funkcję parku miejskiego.

Oranżerię egipską zdobią płaskorzeźby i pseudohieroglify oraz posągi faraonów

6 MODLISZEWICE DWÓR OBRONNY

Dwór obronny zbudowany w XVI wieku na miejscu dawnego zamku Odrowążów przez Andrzeja Dunina Modliszewskiego. Jego stylowa architektura nawiązująca do włoskiego renesansu wskazuje, że projektować go mógł sam Santi Gucci, królewski artysta Stefana Batorego.

Wzniesiona z cegły, dwukondygnacyjna budowla miała charakter obronny. Bogate zdobienie kamiennych obramień okiennych północnej elewacji wskazywać może również na pińczowski warsztat Santi Gucciego, w którym powstawały podobne elementy dla zamku wawelskiego i wielu rezydencji magnackich. Dwór otacza fosą, przez którą kiedyś prowadził most zwodzony. Opuszczony w połowie XIX wieku dwór popadał w ruinę, dopiero w latach osiemdziesiątych ub. wieku budowla została częściowo odbudowana i zabezpieczona.

7 BIAŁACZÓW RATUSZ, PAŁAC

Pałac w Białaczowie jest jednym z najwcześniejszych zrealizowanych projektów Jakuba Kubickiego, architekta początku XIX wieku, którego lista wybudowanych obiektów w stylu klasycystycznym jest długa i zawiera między innymi budynek Belwederu w Warszawie i pałac w Bejskach – oba o podobnych założeniach architektonicznych.

Budowę zlecił Stanisław Małachowski, marszałek Sejmu Czteroletniego, aktywny działacz Stronnictwa Patriotycznego i współtwórca Konstytucji 3 maja. Po jej upadku wrócił do dóbr rodzinnych w rejonie Końskich i zajął się sprawami majątku. Z tego okresu pochodzą pałac i budynek ratusza w Białaczowie. Pałac otoczony jest obszernym parkiem.

Po Małachowskich kolejnym właścicielem była do roku 1944 rodzina Broel-Platerów. Przez wiele lat okresu PRL mieścił się tu Dom Opieki Społecznej.

8 OPOCZNO DWÓR STAROSTÓW

Dwór zbudowany został na przełomie XVII i XVIII wieku, dwa boczne alkierze dobudowano później. Wraz z zabudowaniami gospodarczymi, młynami karczmannymi należał do uposażenia starosty opoczyńskiego i był jego siedzibą.

Kiedy w wieku XIX oddano starostwo w dzierżawę, przejęła je rodzina Łąckich. W wieku XX dzierżawcy przejęli dwór na własność. Po wojnie funkcjonował tu przedszkole, obecnie stanowi znowu własność prywatną.

Dwór ma klasyczną dla polskich dworów architekturę – czterospadowy łamany dach, tak zwany polski, czterokolumnowy portyk i dwa obszerne alkierze. Otoczony jest dużym parkiem z aleją kasztanową.

9 OPOCZNO ZAMEK

Opoczyński zamek, nazywany Zamkiem Kazimierza Wielkiego, ma dość burzliwą historię. Został wybudowany przez Kazimierza III jako siedziba starosty zarządzającego tutejszą królewską siedzibą i okazjonalnego dworu monarchy. Zamek miał charakter obronny i był otoczony murami miejskimi.

Budowla została uszkodzona najpierw w pożarze miasta w XVI wieku, a potem mocno zniszczona podczas potopu szwedzkiego. Po odbudowie, w roku 1787 gościł na zamku król Stanisław August Poniatowski. W połowie wieku XIX zamek stał się całkowitą ruiną.

W końcu XIX wieku na fundamentach starożytnego zamku wzniesiono obecną budowlę – jako siedzibę władz powstałego powiatu

opoczyńskiego. Jego architektura została dodatkowo uzupełniona w roku 1927 elementami w stylu polskiego renesansu – m.in. attykami oraz portalem z herbem Odrowąż.

Obecnie mieści się tu Muzeum Regionalne ze zbiorami historycznymi i etnograficznymi.

10 OPOCZNO PAŁACYK

Pałacyk o eklektycznej architekturze wybudowany został w Opocznie w roku 1912 przez właścicieli tutejszej fabryki ceramicznej – Jana Dziewulskiego oraz braci Józefa i Władysława Lange.

Mieściły się tu mieszkania oraz biura fabryki, która była pierwszym na ziemiach polskich zakładem produkującym płytki ceramiczne, twórcą marki „Opoczno” w tej branży. Obecnie w pałacyku ma siedzibę Urząd Miejski w Opocznie.

11 DRZEWICA ZAMEK

Zamek w Drzewicy, choć w stanie zachowanej ruiny, stanowi unikatowy przykład architektury gotycko-renańskiej z początku XV wieku – ponieważ w przeciągu wieków nie był znacząco przebudowany. W roku 1535 wybudował go prymas Pol-

ski i Litwy Maciej Drzewicki. Budowla otoczona kiedyś dwiema fosami ma plan prostokąta z czterema wieżami w narożnikach. Wieża północno-zachodnia posiada bramę, z której nad fosą opuszczano most zwodzony. Część mieszkalna przykryta była kiedyś dwoma dwuspadowymi dachami, ich położenie wskazują dzisiaj frag-

menty ścian szczytowych. Po Drzewickich zamek przejęli Sołtykowie, a potem Szaniawscy. Jego kolejnym właścicielem stał się w XVIII wieku zakon bernardynek, które przenieśli się tu po pożarze ich klasztoru. Niestety pożar trawi w 1814 roku również i ten zamek, który zostaje wówczas ostatecznie opuszczony.

12 RUSINÓW PAŁAC

Piękny pałac w stylu barokowo-klasycystycznym jest jednym z wielu dzieł niezwykłej właścicielki dóbr przysuskich – starościny Urszuli z Morsztynów Dembińskiej. Jego budowę rozpoczęto w latach siedemdziesiątych XVIII wieku, a autor projektu architektonicznego jest nieustalony.

Wnętrze zaprojektowane zostało wygodnie i wyposażone bogato i efektownie – stosownie do wysokich wymagań i możliwości finansowych właścicielki, z powodzeniem zarządzającej kuźnicami i manufakturami w rejonie Przysuchy.

Pałac chętnie odwiedzany był przez okoliczną szlachtę. Szczególnie tłoczno w nim było w dzień św. Małgorzaty. Po latach posiadłość przeszła w ręce rodziny Wielhorskich. Po pierwszej wojnie światowej kupili ją Kobyłańscy z sąsiedniej Drzewicy. Obecnie stanowi własność prywatną i po całkowitej rekonstrukcji służy jako hotel i ośrodek konferencyjny.

13 PRZYSUCHA DWÓR DEMBIŃSKICH

Majątek ziemski Dembińskich, rodziny zastępczej dla rozwoju przemysłu oraz dóbr kultury w Przysusze i okolicy, liczył sto lat temu około 3,5 tysiąca hektarów.

W Przysusze znajdował się w XVIII wieku modrzewiowy dwór z folwarkiem. W pobliżu funkcjonował lamus dworski wystawiony w końcu XVII wieku. Murowany dwór wzniesiony został staraniem Juliusza Dembińskiego

w poł. XIX wieku w wyniku przebudowy i adaptacji budynków gospodarczych. Najnowszą część obiektu dobudowano na początku XX wieku. Klasycystyczną rezydencję otoczono malowniczym parkiem zaprojektowanym przez Teodora Chrzęńskiego w roku 1900.

Ostatnim właścicielem obiektu był Henryk Dembiński herbu Nieczuja. W okresie wojny żołnierz Kampanii Wrześniowej. Po ucieczce z niewoli i powrocie do Przysuchy, aresztowany przez Gestapo pod zarzutem współpracy

z mjr. Henrykiem Dobrzańskim, „Hubalem”. Ponad dwa lata spędził w ciężkim obozie w Buchenwaldzie, z którego został uwolniony dzięki nadzwyczajnym staraniom rodziny. Wiosną 1945 aresztowano go wraz z kilkoma przysuszanami miejscowe NKWD. Po kilku godzinach przesłuchania został zwolniony. W nocy opuścił Przysuchę i wyjechał do Łodzi.

Dwór jest obecnie siedzibą Muzeum im. Oskara Kolberga.

14 KONARY „PAŁAC DOMANIOWSKI”

Murowany dwór w Konarach w dolinie Radomki (obecnie zalew Domaniowski) zbudowany został w drugiej połowie XIX wieku według projektu Henryka Marconiego, wybitnego architekta tego okresu. Do jego dzieł należą między innymi kościół św. Anny i pałac Branickich w Warszawie. Właścicielem majątku Konary i pałacu był Adam Fryderyk Helbich, pionier polskiej chirurgii, zasłużony podczas powstania listopadowego. Nabył on zadłużony majątek służący wcześniej Wąsowiczom, Kochanowskiemu i Firlejom.

Budowla została mocno uszkodzona podczas pierwszej wojny światowej i potem odbudowana. W czasie drugiej wojny światowej dwór przejęła niemiecka Luftwaffe, organizując tu ośrodek szkoleniowy z poligonem.

W okresie PRL dwór, jak i cały majątek uległ stopniowej degradacji. Całkowitej jego rekonstrukcji dokonał dopiero w 2012 roku nowy właściciel, tworząc tu, w malowniczej scenerii zalewu Domaniowskiego, ośrodek wypoczynkowy i konferencyjny pod nazwą „Pałac Domaniowski”.

15 ZBOŻENNA DWÓR

Dwór w Zbożeniu to XVIII-wieczny zabytkowy obiekt otoczony pięciohektarowym parkiem z dużym stawem rybnym. Wielokrotnie odrestaurowany, ostateczny swój kształt zawdzięcza przebudowie w latach dwudziestych zeszłego wieku.

Posiadłość Zbożenna nabył w XVIII wieku starosta uszycki Karol Szydłowski. To on wybudował obszerny dwór otoczony parkiem, w którym znalazła się kaplica, teatr, a także zwierzyńiec.

Obecnie dwór pełni rolę centrum szkoleniowo-wypoczynkowego oraz miejsca do organizacji wszelkiego rodzaju imprez okolicznościowych.

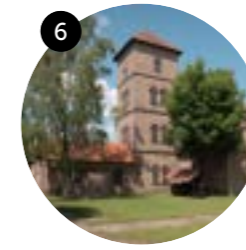
Drzewica
Zakłady Gerlach

Gielniów
Kamieniołom

Przysucha
Kamieniołom

Chlewiska
Huta żelaza - muzeum

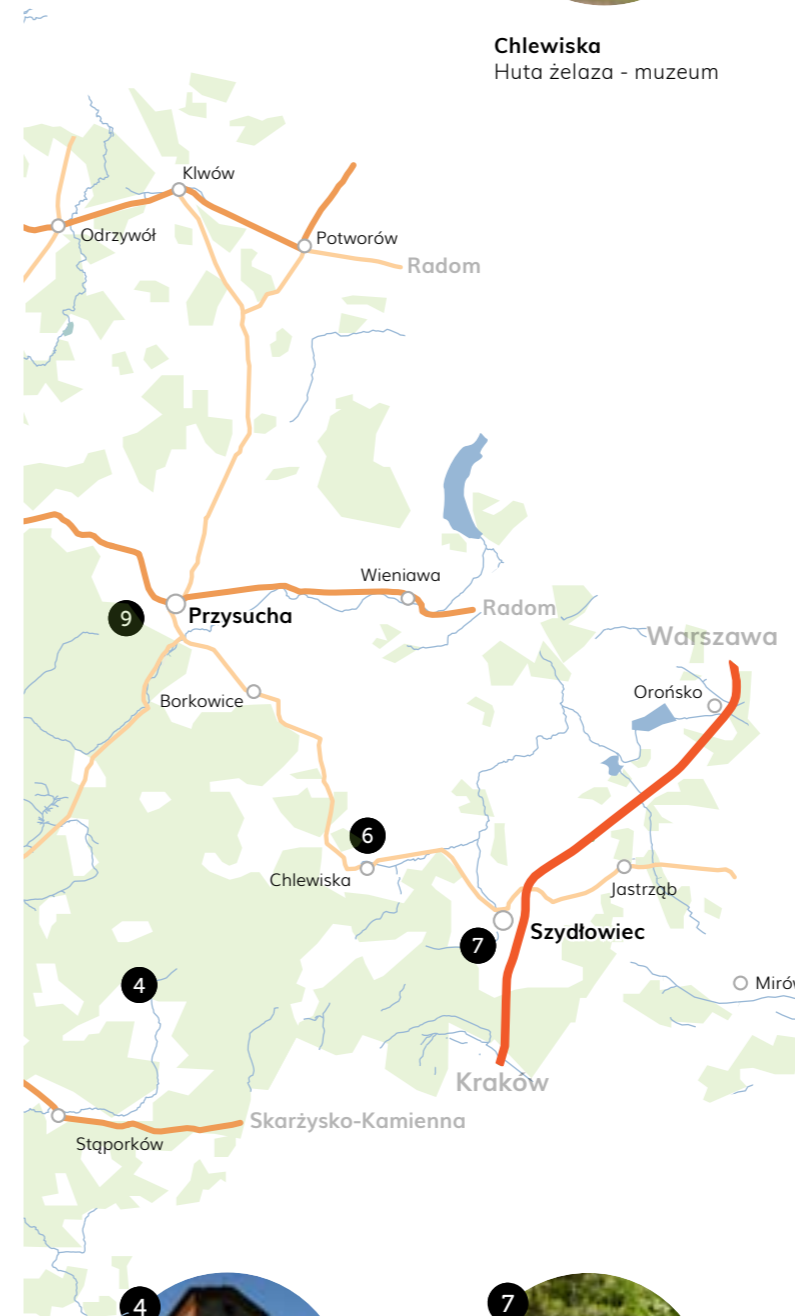
Stara Kuźnica
Kuźnica z kołem wodnym

Maleniec
Walcownia – muzeum

Sielpia Wielka
Pudlingarnia i walcownia

Furmanów
Huta żelaza

Szydłowiec
Kamieniołomy

Staropolski Okręg Przemysłowy

9 MIEJSC, 8 DOSTĘPNYCH

DOLINY RZEK CZARNEJ I KAMIENNEJ stały się główną osią rozwoju zakładów metalurgicznych Staropolskiego Zagłębia Przemysłowego.

Eksploracja i przetwarzanie rud metali, głównie żelaza, miało też miejsce nad rzeką Bobrzą na południu oraz między Drzewiczką a Radomką na północy. W drugiej połowie XVI wieku była zlokalizowana tutaj blisko połowa kuźnic w granicach Korony.

Stało się tak przede wszystkim dzięki obfitym zasobom rud żelaza, które wydobywano w większości metodą odkrywkową lub przy użyciu płytkich, kilkumetrowych szybów w pasach wychodni złóż, dzięki energii tutejszych rzek, a także ciągle wielkim zasobom drewna z lasów porastających przedgórze świętokrzyskie.

Od połowy XVI wieku coraz większe znaczenie miała produkcja surowki w wielkich piecach i związana z nią koncentracja zakładów. Hutnictwo przestało być rozproszonym rzemiosłem wiejskim, a stało się przemysłem wymagającym dużych kapitałów.

Dlatego zajęli się nim właściciele największych tutejszych majątków – Dembińscy, Jezierscy, Małachowscy – tworząc przemysł surowcowy zatrudniający setki ludzi, miejscowych i obcych.

Dzięki Janowi Małachowskiemu, Kanclerzowi Wielkiemu Koronnemu, rejon Końskich stał się w połowie XVIII wieku oazą dobrobytu pośród nędzy okresu ostatnich dziesięcioleci przedrozbiorowych.

Pracująca do połowy XX wieku huta w Chlewiskach była ostatnim w Europie zakładem wykorzystującym węgiel drzewny.

1 STARA KUŹNICA
KUŹNICA Z KOŁEM WODNYM

Bardzo dawną technikę hutniczą zobaczyć można w Starej Kuźnicy, gdzie kuźnica wodna powstała co prawda w XVII wieku, ale stosowała technologię wcześniejszą. Spiętrzona woda rzeki Młynkowskiej tworzy w tym miejscu malowniczy staw, otoczony lasem.

W średniowieczu technika wytopu i przekuwania stali zmieniała się bardzo powoli. Pierwszym przełomem była mechanizacja procesu kucia i nadmuchu przy wykorzystaniu koła wodnego.

Drewniane koło wodne posiadało na swej osi inne koło z wielkimi zębami poruszającym ramię młota, który własnym ciężarem rozbijał ciastowaty „bochen” żelaza z domieszką żużla piecowego, podczas gdy żar pieca podtrzymywany był nadmuchiwanym miechów również napędzanych kołem wodnym.

Podobnych kuźnic było w wieku XVI około 400 w granicach Korony i Litwy. Dzisiaj, zakład w Starej Kuźnicy jest jedynym w Polsce zachowanym w całości. Odbywają się tu pokazy kucia żelaza, podczas których uruchamiane jest koło wodne oraz młot i miechy.

2 MALENIEC
WALCOWNIA I DRUTARNIA

Historia zakładów w dobrach malenieckich zaczyna się w roku 1782, kiedy kupił te, bogate w rudy żelaza i lasy, tereny nad rzeką Czarną Jacek Jezierski – szlachcic, publicysta i wyjątkowo utalentowany przemysłowiec.

Wielki piec działał już w Miedzierzy, natomiast zakłady w Maleńcu powstały w 1794 roku. Składały się z młyna, tartaku, drutarni – i fryszerni, w której surówkę wielkopieczową przerabiano na stal. Wytwarzano też druty,

siekiry, topory oraz inne narzędzia. W końcu XIX wieku zainstalowano tu gwoździarki do produkcji gwoździ ciętych z blachy.

W XIX wieku dobra malenieckie przeszły w ręce Bocheńskich. Zakład został zmodernizowany w latach trzydziestych XIX wieku w ramach staszicowskiego planu inwestycji rządowych nad Czarną i Kamienną. Wówczas zbudowane zostały pudlingarnia i walcownia w Rudzie Malenieckiej oraz walcownia w Maleńcu. Zakłady malenieckie stały się najnowocześniejszym tego typu prywatnym ośrodkiem w Królestwie Polskim.

Ich znaczenie od końca XIX wieku malało, ale sam zakład w Maleńcu, produkując głównie łopaty przetrwał do drugiej połowy XX wieku, kiedy „odkryli” go studenci Politechniki Śląskiej. Dzięki wieloletnim wysiłkom tego środowiska akademickiego, przy wsparciu miejscowego samorządu w Maleńcu powstało muzeum – samorządowa instytucja kultury.

Zobaczyć w nim można XIX wieczne wyposażenie walcowni i drutarni, zabytkowe obrabiarki do metalu napędzane jak przed wiekami kołem wodnym. Zbiory prezentowane są w oryginalnych budynkach fabrycznych, pochodzących z XVIII i XIX wieku.

3 SIELPIA WIELKA PUDLINGARNIA I WALCOWNIA

Zakład hutniczy w Sielpi powstał jako inwestycja rządu Królestwa Polskiego z inicjatywy Stanisława Staszica w ciągu zakładów hutniczych rzek Czarnej i Kamiennej. W latach 1821 – 1841 zbudowana tu została pudlingarnia, czyli zakład przerobu surówki na żelazo kowalne oraz walcownia.

Pudlingarnie nad Czarną powstawały jako jedne z pierwszych na ziemiach polskich, zastępując w procesie czyszczenia żelaza wielkopieczowego mniej wydajne fryszerki.

Dzisiaj mieści się tu Muzeum Zagłębia Staropolskiego (filia Muzeum Techniki w War-

szawie), w którym podziwiać można, nadal działające największe w Polsce, koło wodne projektu Filipa de Girarda stosowane do napędu walcarek, a także unikatowe obrabiarzki produkcji angielskiej firmy Fox z początku XIX wieku. Zachowane zostały również oryginalne kanały dostarczające wodę do napędu koła oraz wiele budynków pozostałych z dawnych zakładów.

Zakład pracował do roku 1921. W roku 1934 powstało tu muzeum, które następnie zostało całkowicie zdemolowane przez Niemców podczas okupacji. Odrestaurowane w roku 1962 jako Muzeum Zagłębia Staropolskiego, działało jako filia Muzeum Techniki w Warszawie. W roku 2018 nieczynne w związku z reorganizacją.

5 DRZEWICA ZAKŁADY GERLACH

Początki przemysłu metalowego nad Drzewiczką sięgają roku 1760, kiedy Filip Szaniawski, kolejny po Drzewieckich właściciel tutejszych dóbr, wybudował tu wielki piec korzystający z miejscowych rud żelaza i utworzył manufakturę produkującą różne wyroby rynkowe. Wówczas, w celu uzyskania źródła energii dla kuźnicy, spiętrzone zostały po raz pierwszy wody Drzewiczkki.

Ponad sto lat później Drzewickie Kuźnice kupili bracia Kobylańscy właściciele marki Gerlach, znanej i cenionej na rynku wyrobów chirurgicznych i noży, przenosząc tu produkcję z zakładu w Warszawie. Poprzez wielokrotne inwestycje zakłady Gerlach zwiększały stale swoją produkcję i w drugiej połowie XX wieku stały się największym pracodawcą w okolicy, a sława tej marki przetrwała do dzisiaj.

4 FURMANÓW HUTA

Ludwik Broel-Plater stał się w połowie XIX wieku właścicielem rozległych terenów leśnych w okolicy Niekłania z małymi nierentownymi hutami oraz zakładem wielkopieczowym w Furmanowie. Po jego pożarze w roku 1876 Plater wyjechał do Francji, gdzie przez rok zdobywał doświadczenie w zakresie przetwórstwa żelaza, pracując jako prosty robotnik i pilnie podpatrując istotne szczegóły nowszych technologii.

Po powrocie zmodernizował przy pomocy kredytów zakład w Furmanowie. Szybko osiągnął zwiększenie wydajności przy niższym koszcie własnym. II połowa XIX to okres niezwyklej hossy w branży stalowej, dzięki rozwojowi kolei, infrastruktury miejskiej i rosnącej roli odlewów żelaznych jako galanterii budowlanej i domowej – wszystko to sprzyjało interesom Platiera.

Pod koniec stulecia zdecydował się więc na stworzenie w Bliżynie, w oparciu o powołaną spółkę akcyjną, dużego zakładu odlewniczego. Ufano wiedzy oraz instynktowi Platiera stąd udział cieszyły się ogromnym powodzeniem. Zatrudnienie w Bliżyńskich zakładach znalazło ponad 1000 pracowników. Wszystko szło doskonale.

Przyszłości jednak nie da się przewidzieć. Zaledwie w 10 lat po otwarciu zakładów, na progu XX wieku, wybuchł światowy kryzys przemysłowy. Na domiar złego w Ostrowcu Świętokrzyskim powstała duża konkurencyjna huta. Sprzedaż produktów spółki Platiera katastrofalnie spadła. Wielkie piece w Bliżynie wygaszono, a spółka ogłosiła upadłość.

6 CHLEWISKA HUTA

Huta żelaza w Chlewiszce, zachowana w obecnej postaci, zbudowana została w końcu XIX wieku przez Francuskie Towarzystwo Metalurgiczne. Opalany węglem drzewnym wielki piec produkował 13 ton surówki na dobę.

Surowiec, w postaci rudy syderytowej pochodził z niewielkich kopalń i płytkich szybów eksploatowanych od dawnych czasów w lasach wokół Skłobskiej Góry, skąd dowożono rudę kolejką wąskotorową.

Ruda następnie była prażona i czyszczona z części ilastych w trzech starych wielkich piecach. Wież wyciągową transportowano ją wagonikami na szczyt właściwego wielkiego pieca.

Całą tę instalację, łącznie z napędzaną maszyną parową imponującym systemem nadmuchu i dopalania spalin, zobaczyć można dzisiaj, po ponad stu latach od wybudowania, w stanie praktycznie niezmiennym.

Huta jest zabytkiem techniki w skali europejskiej. Utworzone wokół niej muzeum (oddział Muzeum Techniki w Warszawie) przedstawia między innymi produkty polskiej motoryzacji okresu przedwojennego i z czasów PRL.

Zobaczyć tu można wiele unikatowych prototypów samochodów osobowych – np. Polskiego Fiata w wersji 4x4 czy Poloneza 4x4 ze skrzynią ładunkową.

7 SZYDŁOWIEC KAMIENIOŁOMY

Leżące na południe od szydłowieckiego rynku, w niedalekiej odległości od siebie, dwa kamieniołomy: Pikiel i Podkowiński (od nazwisk właścicieli), obecnie zalane częściowo wodą i otoczone roślinnością, stanowią nie tylko atrakcje krajobrazowe – pamiątki kamieniarskich tradycji miasta. Są też ważnymi odślonieniami geologicznymi piaskowców jurajskich serii drzewickiej i podlegają ochronie jako stanowiska dokumentacyjne.

Piaskowce eksploatowano w tej okolicy już od średniowiecza, a warsztaty kamieniarskie wyrabiały z nich żarna i kamienie młyńskie, osełki i tarcze szlifierskie. Lokalnie wykorzystywane były również jako materiał

budowlany, na przykład przy wznoszeniu zamku w Szydłowcu, czy kościołów w Szydłowcu i Chlewiskach.

Od XVI wieku przy rosnącym zapotrzebowaniu na kamienne elementy architektury dla pałaców szlacheckich i kamienic mieszczańskich, okolice Szydłowca stały się ważnym ośrodkiem kamieniarsstwa. Tutejszy materiał zyskał ostatecznie trwałą nazwę piaskowca szydłowieckiego.

Kamień znalazł zastosowanie między innymi przy budowach wawelskich i kamienicach Starego Miasta w Warszawie. W Warszawie wykorzystano go również podczas powojennej odbudowy miasta, a także przy budowie Pałacu Kultury i Nauki.

Szczególną pamiątką po dawnych warsztatach kamieniarskich jest wygląd cmentarza żydowskiego – szydłowieckiego kirkutu, a także wygląd starszej części cmentarza parafialnego przy ulicy Kamiennej.

Liczne inskrypcje zobaczyć można na ścianach szydłowieckiej fary, a na jej przyporach zachowały się wyryte w kamieniu dwa zegary słoneczne.

←
Jedna z inskrypcji poświęcona jest pamięci Marcina Miecznika – MARTINUS GLADIATOR 1592

8 GIELNIÓW KAMIENIOŁOM

Dawny kamieniołom w Gielniowie, chroniony obecnie jako stanowisko dokumentacyjne piaskowców dolnej jury, powstał na prawym brzegu doliny Gielniówki, założonej na uskoku tektonicznym. Odślonienie przedstawia skrzydło wiszące uskoku, podczas gdy oś doliny zasypanej obecnie osadami

czwartorzędowymi wyznacza położenie skrzydła zrzucanego.

Ściana skalna oglądana z perspektywy ścieżki wiodącej przez sosnowy lasek przypomina długi betonowy bunkier. Dopiero jasnożółte miejsca świeżego przełamu zwietrzałego piaskowca wskazują na naturalne pochodzenie tej formacji.

Skały takiego typu, drobno i średnioziarniste piaskowce gruboławicowe z przewarstwieniami mułowców, powstały z osadów płytkich mórz i delt rzecznych w warunkach szybkiego niszczenia gór na przyległych łąkach – stąd ta obfitość ziaren piasku, spojonego następnie krzemionką.

9 PRZYSUCHA KAMIENIOŁOM

Nieco inne piaskowce zobaczyć można w okolicach Przysuchy, w sąsiedztwie tamtejszego Nadleśnictwa. Na wysokiej ścianie nieczynnego kamieniołomu odśloniają się warstwowane przekątnie i krzyżowo żelaziste piaskowce o słabym spoiwie. Zwietrzeli na w postaci drobnoziarnistego żółtego piasku pokrywa całe podnóże ściany.

Przy kamieniołomie zaczynają bieg trasy spacerowe, przecinające zwarty kompleks leśny na południe od Przysuchy. W tych lasach natknąć się można często na ślady dawnej eksploatacji rud żelaza. Są to na przykład "rudne doły" – zapadnięte wyrobiska górnicze, czy niewielkie pagórki wokół nich – usypiska skały płonej, pozbawionej rudy.

Łęgonice
Kościół św. Magdaleny

Poświętne
Sanktuarium Św. Rodziny

Drzewica
Kościół św. Łukasza

Opatów
Kościół św. Bartłomieja

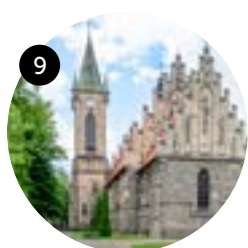
Paradyż
Sanktuarium

Żarnów
Kościół św. Mikołaja

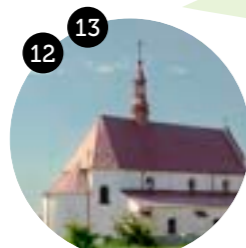
Lipa
Kościół św. Wawrzyńca

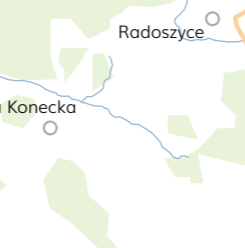
Końskie
Kolegiata św. Mikołaja

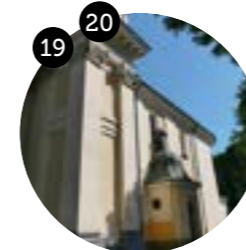
Czarna
Sanktuarium

Odrowąż
Kościół św. Jacka i św. Katarzyny

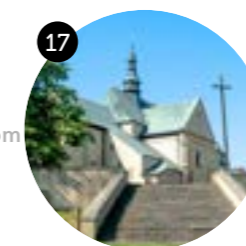
Szydłowiec
Kościół św. Zygmunta

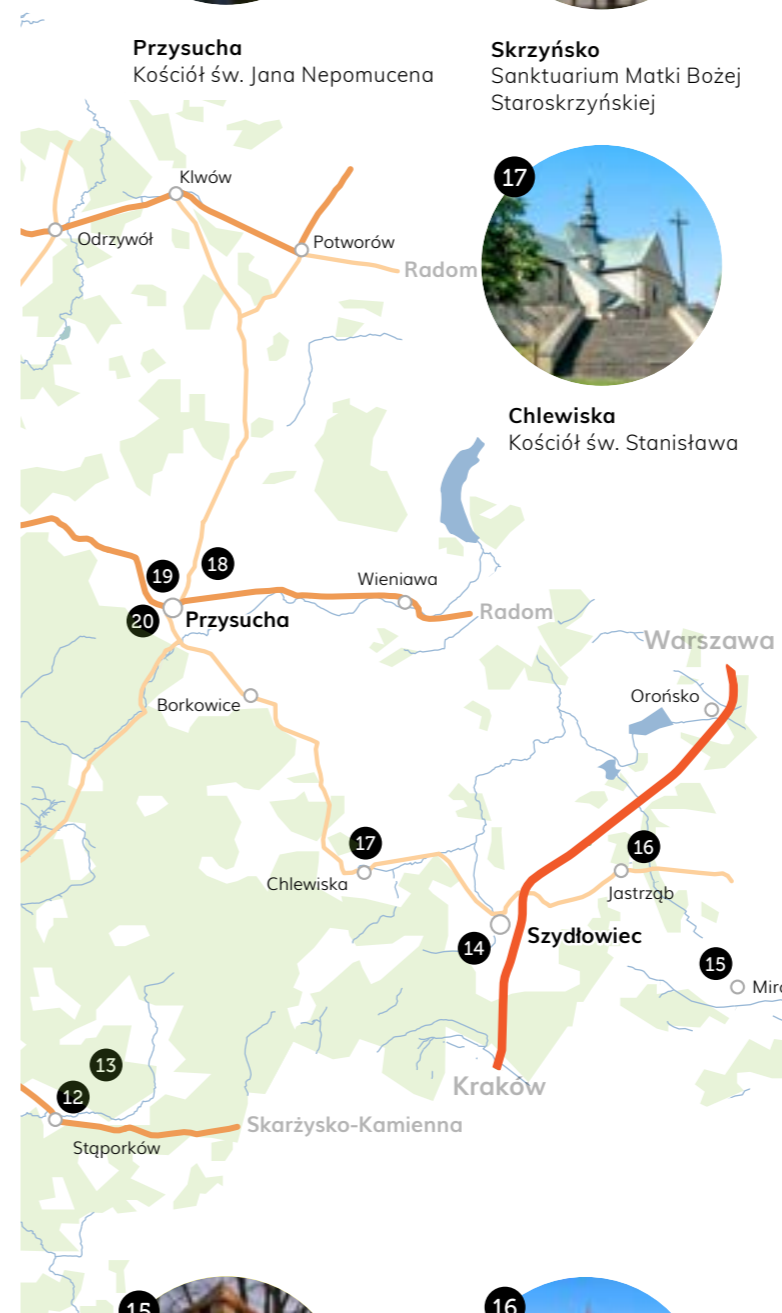
Przysucha
Kościół św. Jana Nepomucena

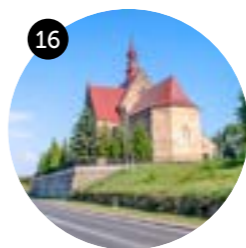
Skrzyńsko
Sanktuarium Matki Bożej
Staroskrzyńskiej

Chlewiska
Kościół św. Stanisława

Mirów
Zabytkowa dzwonnica

Jastrzęb
Kościół św. Jana Chrzciciela

Świątynie i sanktuaria

20 MIEJSC, 20 DOSTĘPNYCH

ZNAKOMITA WIĘKSZOŚĆ tych budowli to świątynie katolickie, jedynie w Opatowie i Przysusze zachowały się żydowskie synagogi. W Szydłowiecu, w którym ludność żydowska wyraźnie dominowała, synagoga została w czasie wojny zniszczona.

Kościół w Żarnowie ma najstarszy rodowód i romańskie elementy architektury. Kościoły w Opatowie, Końskich i Chlewiskach zachowały w swoich korpusach fragmenty budowli gotyckich.

W jednolitym na ogół stylu architektonicznym dotrwały do współczesności świątynie barokowe wznoszone w czasach kontrreformacji – to przede wszystkim sanktuaria: w Poświętnem, Paradyżu i Skrzyńsku.

Ducha klasycyzmu przedstawia imponujący kościół w Przysusze – z daleka przyciągają wzrok jego dwie smukłe wieże, zaś z bliska zaskakują monumentalne kolumny przed fasadą frontową.

Nieliczne, ale są też kościółki drewniane – nie bardzo stare, stawiane jednak według wielowiekowych tradycji ciesielskich.

1 ŁĘGONICE MAŁE KOŚCIÓŁ ŚW. MAGDALENY

Pięknie zachowany drewniany kościółek wybudowany został w roku 1765 z fundacji Marszałka Trybunału Koronnego Stanisława Małachowskiego. Ma konstrukcję zrębową, ściany oszalowane deskami, a dwuspadowy dach kryty gontami. Dach wieńczy zgrabna wieżyczka na sygnaturkę ustawiona nad połączeniem nawy z prezbiterium. Na szczycie dobudowanej do nawy głównej wieży-dzwonnicy znajduje się dwuramienny krzyż bożogrobców.

We wnętrzu zobaczyć można profilowaną belkę tęczową z XVIII wieku z wiecznym krucyfiksem i rokokowo-klasycystyczne ołtarze, również z wieku XVIII. Obraz w ołtarzu głównym przedstawia św. Marię Magdalenę, a w ołtarzu bocznym – pokłon Trzech Króli.

Parafia w Łęgonicach powstała już w średniowieczu, a same Łęgonice uzyskały w roku 1420 prawa miejskie. Obecny kościół jest trzecim na tym miejscu. Dwa poprzednie strawiły pożary. Parafię i kościołami opiekowali się przez wieki zakonnicy z zakonu bożogrobców (miechowitów).

↑ Do Łęgonic Małych prowadzi czerwony szlak rowerowy z Nieznamierowic

Kościół św. Józefa w Studziannej ↓

2 STUDZIANNA-POŚWIĘTNE SANKTUARIUM ŚWIĘTEJ RODZINY

Sanktuarium Świętej Rodziny w Poświętnem, którym opiekują się ojcowie filipini przyciąga rzesze pielgrzymów od blisko trzech i pół stuleci. Początek kultu Cudownego Obrazu Świętej Rodziny z Nazaretu sięga drugiej połowy siedemnastego wieku. Jesienią roku 1664 obraz namalowany na płótnie przez nieznanego autora wisiał jeszcze we dworze Starołęskich w Studziannej. Tu nastąpiło objawienie maryjne, po którym uznano obraz za cudowny.

Cudowny Obraz Świętej Rodziny znalazł wkrótce odpowiednią siedzibę. Niewielki kościół drewniany na Dziewiczej Górze pełnił funkcję sanktuarium, do czasu wybudowania obecnego kościoła. Świątynia w stylu barokowym powstała w latach 1668 – 1724 na miejscu nazwanym później Poświętnem i do dzisiaj zachwyca swoją stonowaną jak na barok, architekturą i wystrojem wnętrza.

Jego obszerne wnętrze rozświetla polichromia z początków XVIII wieku, a ołtarz główny zdobią rzeźby ewangelistów i cudowny obraz Świętej Rodziny. Sklepienie kaplicy św.

Antoniego ozdobione zostało w roku 1727 malowidłami, przedstawiającymi sceny z życia świętych: św. Stanisława i św. Antoniego.

Kościół uzyskał tytuł bazyliki mniejszej w roku 1974. Na szczególne okazje, jakimi są odpusty, przyciąga tłumy pielgrzymów. Święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w dniu 15 sierpnia jest największym wydarzeniem religijnym w Opczyńskim. Jest to też w pewnym sensie święto opoczyńskich tradycji ludowych, tak mocno tu kulturowanych.

W tym samym czasie co świątynia zbudowany został klasztor filipinów, zakonu opiekującego się sanktuarium. W związku z coraz większym od przełomu wieków XVII i XVIII ruchem pielgrzymkowym powstał na miejscu dawnego dworu w Studziannej barokowy kościół św. Józefa. Obok znajduje się studnia z wodą, której pielgrzymi przypisują moc uzdrawiającą.

Natomiast drewniany kościółek na Dziewiczej Górze zastąpiła na przełomie XVIII i XIX wieku murowana kapliczka św. Anny, również pięknie zachowana do dzisiaj.

3 DRZEWICA KOŚCIÓŁ ŚW. ŁUKASZA

Kościół św. Łukasza w Drzewicy swoim wyglądem przywołuje na myśl budowlę obronną. Sprawia to widok smukłej, cylindrycznej wieży z otworami strzelniczymi, nakrytej spiczastym dachem.

Istotnie miał on w średniowieczu charakter obronny. Masywna świątynia z kamienia i cegły zbudowana została w roku 1321 z fundacji rodu Drzewickich herbu Ciołek. Do dzisiaj z tej świątyni zachowała się oprócz wieży nawa główna.

W roku 1914 dokonana została rozbudowa kościoła w stylu neogotyckim, powstał transept i nowe prezbiterium.

We wnętrzu zachowała się polichromia z XVI wieku z przedstawieniem św. Krzysztofa, kamienna chrzcielnica z 1624 roku. Są też płyty nagrobne starostów inowłodzkich – Jakuba Drzewickiego zmarłego w 1563 roku oraz Adama Drzewickiego, zmarłego w roku 1604. W podziemiach kościoła pochowano zmarłych z rodów Drzewickich i Szaniawskich.

4 OPOCZNO KOŚCIÓŁ ŚW. BARTŁOMIEJA

Pierwotny kościół św. Bartłomieja w Opatoczno został zbudowany w połowie XIV wieku, z fundacji Kazimierza Wielkiego. Dwukrotnie zrujnowany podczas szwedzkiego potopu oraz podczas wojen napoleońskich. Po przebudowach w XIX i XX wieku, z pierwotnej świątyni pozostało w roli kaplicy dawne prezbiterium.

Ta najstarsza gotycka część kościoła zachowała średniowieczne rysy – stromy dwuspadowy dach z barokową wieżyczką na sygnaturkę, wysokie ściany opięte szkarpaми. W jej wnętrzu znajdują się cenne zabytki:

późnogotycka chrzcielnica z wykutymi herbami tutejszych rodów szlacheckich – Odrowąż, Łabędź, Rola, Nałęcz, Poraj, Leliwa.

Są tu również renesansowe nagrobki: Adriana z Bnina Śmigiejskiego z datą 1616 i Piotra Załuskiego, chorążego ziemi rawskiej z roku 1630 oraz stalle z XVI wieku.

W kościele znalazły schronienie ikony pochodzące ze zburzonej w roku 1929 cerkwi św. Włodzimierza.

Zabytkowy charakter ma również budynek plebanii, pierwotnie wzniesiony w roku 1622.

6 OPOCZNO SYNAGOGA

Murowana świątynia nad Wąglanką zbudowana została po pożarze Opatoczno w końcu XVIII wieku i przez blisko dwa stulecia służyła licznej społeczności żydowskiej.

Główna sala modlitwena znajdowała się w części zachodniej budowli, nad sienią znajdował się babiniec, zaś półkolista nisza w ścianie wschodniej służyła jako aron ha-kodesz.

5 OPOCZNO KOŚCIÓŁ ŚW. MAGDALENY

Pierwszym kościołem parafialnym był drewniany kościół św. Marii Magdaleny zbudowany w XIII wieku w tak zwanym Starym Opatoczno. Od wieku XVI pełnił rolę kościoła filialnego dla parafii św. Bartłomieja. Do obecnego wyglądu przebudowany został w wieku XVIII. Obecnie pełni rolę kościoła cmentarnego.

→
Budynek wykorzystywany przez wiele lat jako kino, ma obecnie prywatnego właściciela i po remoncie mieści sklep

7 PARADYŻ SANKTUARIUM

Sanktuarium Pana Jezusa Cierniem Koronowanego ustanowione zostało w roku 1963, ale kult słynącego łaskami obrazu trwa od końca XVII wieku. W roku 1678 właściciel Wielkiej Wsi Kazimierz Skórkowski rozgłosił objawienie – krople krwi ukazujące się na wizerunku Jezusa.

Skórkowski ufundował klasztor, do którego sprowadził bernardynów i wybudował pierwotny drewniany kościół. Miejsce to nazwano „Paradisus” czyli raj. W połowie XVIII wieku wzniesiono obecną murowaną świątynię i nowe zabudowania klasztorne.

Świątynia jest późnobarokową budowlą trzynawową o założeniach bazylikowych. Jej fasadę uzupełniają dwie wieże zwieńczone hełmami.

W ołtarzu głównym znajduje się pochodzący z pierwszej połowy wieku XVII obraz Chrystusa Cierniem Koronowanego. Ściany kościoła zdobione są polichromią wykonaną w końcu XIX wieku.

W roku 1820 obraz uratowano z pożaru, w którym spłonął częściowo kościół i klasztor

9 KOŃSKIE KOLEGIATA ŚW. MIKOŁAJA

Ta obszerna gotycka budowla powstała na przełomie XV i XVI wieku. Wcześniej w tym miejscu stała romańska świątynia, wybudowana na początku wieku XIII z fundacji ówczesnego właściciela wsi Końskie biskupa krakowskiego Iwo Odrowąża.

Jak niezwykle musiało być to dzieło możnego fundatora, możemy domyślać się podziwiając wmurowany nad bocznym wejściem do kolegiaty tympanon, z kunsztownym

półkolistym ornamentem, pochodzący z romańskiego kościoła.

Współczesny wygląd kościoła zawdzięcza renowacji z początku XX wieku. Wnętrze nawy, słabo rozświetlone witrażowymi oknami zwieńczone jest kasetonowym sufitem przesłaniającym sklepienie, widoczne jedynie w prezbiterium. W pobliżu ołtarza głównego znajduje się płyta funeralna Hieronima Koneckiego z roku 1564 z płaskorzeźbą postaci rycerza, zwieńczona herbem Odrowąż.

8 ŻARNÓW KOŚCIÓŁ ŚW. MIKOŁAJA

Jedną z najstarszych budowli tego regionu, kościół św. Mikołaja, to zabytek na szlaku romańskim w Polsce. Pierwotna świątynia z połowy XII wieku jest obecnie usytuowana poprzecznie do współczesnej nawy głównej rozbudowanego na przełomie wieku XIX i XX kościoła.

Do zachowanego romańskiego przęsła przylega cylindryczna wieża, zwracając uwagę pilastry ścian z ornamentowanymi głowicami, prostokątne i ostrołukowe okna, ostrołukowy otwór na schody wieży. Romańska część budowli została uzupełniona o późnogotyckie prezbiterium w roku 1503.

Do dzisiejszego imponującego kształtu świątynia została rozbudowana po pożarze w roku 1893. Projekt architektoniczny Stefana Szyllera nawiązuje stylem do romańskich źródeł.

Wszystkie trzy części kościoła łączy wykorzystanie tego samego materiału – ciosów miejscowego piaskowca, którego powierzchnie starzejąc się pokrywane są szlachetną patyną.

10 LIPA KOŚCIÓŁ ŚW. WAWRZYŃCA

Otoczony wiekowymi lipami, skromny wiejski kościółek ma niezwykłą historię, sięgającą roku 1129, do którego odnosi się inskrypcja umieszczona na drzwiach w kruchcie, i z której wynika, że wówczas powstała tutaj pierwsza, modrzewiowa świątynia.

W połowie XVI wieku dobudowano do niej murowaną kaplicę Matki Boskiej Różańcowej. W roku 1764 rozebrano stary drewniany kościół i wybudowano obecną budowlę. Wyposażenie kościoła wzbogaciło się w XIX wieku, najpierw o organy, potem figury świętych otaczające neobarokowy ołtarz główny z obrazem przeniesionym z kaplicy.

11 CZARNA SANKTUARIUM MATKI BOŻEJ WYCHOWAWCZYNI

To znane od stuleci Sanktuarium jest wyjątkowo pięknie położone w leśnym ustroniu w dolinie rzeki Czarnej. Rzesze pielgrzymów przyciąga tujejsza przyroda i słynący łaskami obraz Matki Bożej Wychowawczynie namalowany przez nieznanego autora na płótnie, na wzór obrazu „Zbawienie ludu rzymskiego”. Zgodnie z legendą Matka Boża ukazała się na tym miejscu mieszkańcom pracującym przy wypalaniu węgla drzew-

nego i wytopie rudy żelaza na przetomie XVI i XVII wieku.

W miejscu objawienia wybudowano drewnianą kapliczkę mieszczącą obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem. W roku 1763 z fundacji hrabiny Izabeli Małachowskiej powstał obecny kościół i sanktuarium.

Od lat siedemdziesiątych XX wieku sanktuarium opiekują się księża pallotyni, zaś sam obraz poddano restauracji w latach dziewięćdziesiątych.

Przy Sanktuarium Matki Bożej Wychowawczynie znajduje się Dom Pielgrzyma prowadzony przez Księżę Pallotynów ↓

12 ODROWĄŻ KOŚCIÓŁ ŚW. JACKA I ŚW. KATARZYNY

Według miejscowych podań pierwszy kościół w Odrowążu miał powstać za sprawą św. Jacka Odrowąża, jeszcze w XIII wieku. W wieku XVI istniał tu murowany kościół, którego patronką była św. Katarzyna, przemianowana na pewien czas na zbór kalwiński.

Obecna świątynia zbudowana została w XVI wieku i przebudowana sto lat później przez rodzinę Świdarskich. Podczas jego konsekracji dodano jako patrona św. Jacka, którego późnogotycki obraz, przeniesiony z krakowskiego kościoła dominikanów, jest obecnie najstarszym elementem wyposażenia świątyni.

13 ODROWĄŻ KOŚCIÓŁEK ŚW. ROZALII

Ten niewielki drewniany kościółek, który mało wyróżnia się od otaczających go drewnianych wiejskich budynków, wybudowany został w połowie XVII wieku po przejściu zarazy, w intencji modlitw za dusze od niej zmarłych. Posiada konstrukcję zrębową. Dwuspadowy dach, kryty dawniej gontem a obecnie blachą, zdobi wieża z latarnią.

We wnętrzu znajduje się obraz patronki kościoła i zabytkowa kropielnica z 1814 roku.

14 SZYDŁOWIEC KOŚCIÓŁ ŚW. ZYGMUNTA

Szydłowiecka późnogotycka fara wyróżnia się nie tyle wiekiem czy stylem, ile artyzmem architektury oraz bogatego wyposażenia wnętrza. Powstała z fundacji Szydłowieckich, którzy zatrudniali do wznoszenia i wyposażania świątyni wysokiej klasy artystów i rzemieślników traktując to miejsce jako rodowe mauzoleum. Świadczy o tym duża liczba herbów rodowych Szydłowieckich – Odrowąż, Habdank, Jastrzębiec – wykutych w różnych miejscach we wnętrzu i na zewnątrz budowli.

Budowę kościoła rozpoczął w końcu XV wieku Jakub Szydłowiecki. On też ufundował wspaniały ołtarz w postaci poliptyku, na który składało się 18 obrazów przedstawiających sceny biblijne. Na jednym z obrazów znalazły się dodatkowo postacie fundatora i jego rodziny. Ołtarz powstał w jednym z warsztatów krakowskich.

Do dekoracji kościoła i kaplicy – mauzoleum Szydłowieckich, sprowadzony został z Mogiły uzdolniony iluminator, Stanisław Samostrzelnik. Budowa kontynuowana przez Mikołaja Szydłowieckiego, który fundował również większość wyposażenia, zakończyła się w roku 1625. Z fundacji Mikołaja powstał nowszy ołtarz, tryptyk przedstawiający ukoronowanie Matki Bożej.

"W szydłowieckiej farze są złote ołtarze" – to powiedzenie ludowe potwierdza bogactwo wystroju wnętrza kościoła

Umieszczona w prezbiterium płyta nagrobna Mikołaja Szydłowieckiego, wykonana z czerwonego marmuru, jest wybitnym dziełem rzeźby wczesnego renesansu. Pochodzi prawdopodobnie z krakowskiego warsztatu Bartolomeo Berecci związanego z przebudową renesansową Zamku Królewskiego na Wawelu w czasach Zygmunta I Starego.

Ze świątyni pochodzą późnogotyckie rzeźby – Ecce Homo, Matki Bożej Bolesnej oraz unikatowa rzeźba Chrystusa na osiołku, znajdująca się obecnie w Muzeum Narodowym w Krakowie.

Fara zamyka południową pierzeję szydłowieckiego rynku ozdobionego pięknym renesansowym ratuszem. Razem tworzą niepowtarzalny klimat tego miejsca.

15 MIRÓW ZABYTKOWA DZWONNICA

Dzwonnica przy kościele pod wezwaniem Matki Bożej Częstochowskiej w Mirowie, zbudowana w połowie ubiegłego wieku, zachowuje znacznie starsze tradycje budownictwa drewnianego na Mazowszu.

16 JASTRZĄB KOŚCIÓŁ ŚW. JANA CHRZCICIELA

Historia tutejszej parafii sięga roku 1435, kiedy biskup Zbigniew Oleśnicki poświęcił pierwszy kościół drewniany. Niewiele wcześniej lokowane miasto Jastrzęb i okoliczne wsie wchodziły w skład rozległych dóbr biskupów krakowskich w kluczu iłżeckim. Murowana świątynia powstała w 1677 roku.

Po ostatniej rozbudowie na początku XX wieku kościół uzyskał formę neomańską. Szczególnie cennymi zabytkami – pamiątkami z dawnego wyposażenia wnętrza kościoła są dwa obrazy: XVI wieczny obraz Matki Bożej Bolesnej oraz obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem – z wieku XVII tego.

17 CHLEWISKA
KOŚCIÓŁ ŚW. STANISŁAWA

Mający XIII wieczny rodowód kościół św. Stanisława, powstał z fundacji Odrowążów-Chlewickich, którzy go również opasali. Na zrębach wcześniejszej budowli romańskiej został wybudowany w latach 1511 – 1512 przez Mikołaja Szydłowieckiego kościół o architekturze późnogotyckiej.

Ta część dawnej świątyni zachowana jest obecnie w prezbiterium, bowiem w kolejnych stuleciach, aż do wieku XX kościół był kilkakrotnie restaurowany i powiększany. Jego

elementy gotyckie to sklepienia gwiaździste prezbiterium i kaplicy północnej, kamienny portal do zakrystii, żelazne kute drzwi zdobione skośną kratą i rozetkami.

W prezbiterium zachował się nagrobek jednego z właścicieli pałacu, Wawrzyńca Szydłowskiego, zmarłego w roku 1613.

Z kościoła pochodzą cenne rzeźby gotyckie: Matki Bożej z Dzieciątkiem w typie Pięknej Madonny, świętej Anny Samotrzeciej i Chrystusa Zmartwychwstałego.

18 SKRZYŃSKO SANKTUARIUM
MATKI BOŻEJ STAROSKRZYŃSKIEJ

Pierwszy kościół w Skrzyńsku wybudował podobno około roku 1130 rycerz śląski Piotr Włostowic zwany Duninem. Kasztelanię skrzyńską otrzymał od Bolesława Krzywoustego jako dowód królewskiej wdzięczności za pokonanie i uwięzienie księcia przemyskiego, Włodara, najeżdżającego ziemie polskie. Z czasem odsunięty od godności w wyniku intryg synowej Bolesława Krzywoustego, oślepiiony i okaleczony. Według legendy miał być fundatorem około 70 kościołów.

Obecna świątynia wybudowana została w drugiej połowie XVIII wieku przez Karola Szydłowskiego. To jednonawowa budowla w stylu późnego baroku, której front akcentują dwie wysokie wieże.

W rokokowym ołtarzu głównym umieszczony jest obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, słynący cudami od XV wieku. Obraz, namalowany na desce pochodzi z XV wieku i jest cennym zabytkiem gotyckiego malarstwa zaliczanym do tzw. grupy Madonn Piekarskich.

W wyposażeniu kościoła znajduje się też m.in. barokowa chrzcielnica, ambona w stylu rokoka, rzeźba Chrystusa z XVII wieku oraz ciekawe epitafia.

Skrzyńsko jest najstarszym ośrodkiem kultu maryjnego w regionie radomskim. W 1998 roku obraz Matki Bożej Staroskrzyńskiej ukoronował koronami papieskimi Prymas Polski Kardynał Józef Glemp.

19 PRZYSUCHA KOŚCIÓŁ
ŚW. JANA NEPOMUCENA

Ta imponująca klasycystyczna budowla, której dwie strzeliste wieże widać z dalekich okolic, powstała w 1786 roku z fundacji starościny wolsbromskiej Urszuli z Morsztynów Dembińskiej. Oznajmia to napis z mosiężnych liter umieszczony nad wejściem do świątyni.

Monumentalny charakter nadają budowli cztery kolumny jońskie wspierające masywną attykę. W jej polu umieszczono wizerunek Oka Opatrzności Bożej. Ponad attyką zwraca uwagę glob ziemski przepasany wężem – symbol nieskończoności.

Kolumny i attyki są również widocznym elementem wystroju wnętrza, zdobiąc ołtarz główny, w którym umieszczono rzeźbę św. Jana Nepomucena. Ołtarze boczne mają formę portyków. W jednym umieszczono obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, przeciwległe wizerunek św. Barbary.

20 PRZYSUCHA SYNAGOGA

Żydzi przybyli do Przysuchy wkrótce po lokacji miasta w roku 1723. Ustanowiono wówczas gminę żydowską oraz założono cmentarz. Pod koniec XVIII wieku miasto stało się ośrodkiem chasydyzmu i zyskało sławę dzięki mieszkającym w nim cadykom.

Barokowa synagoga w Przysusze została wzniesiona w latach 1774 – 1777. Kompozycja wnętrza została wykonana z zastosowaniem podziału na dziewięć pól.

Wewnątrz, na środku prostokątnej, sklepionej sali głównej, znajdują się cztery filary, między którymi pierwotnie funkcjonowała bima. Na ścianach przetrwały resztki symbolicznej malatury.

Zniszczona po wojnie świątynia, częściowo nieskutecznie restaurowana, znalazła się ostatecznie w 2004 roku w rękach Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego. Blask przywrócono elewacji zewnętrznej. Prace konserwatorskie przeniesiono obecnie do wnętrza obiektu.

Drzewica Las Parchowiec
Pomnik walki WP 1939

Drzewica
Kamień pamiątkowy 1794

Anielin
Szaniec Hubala 1940

Dęba Opczyńska
Pomnik walki WP 1939

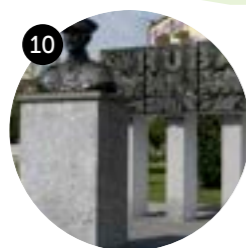
Opczno
Tablica na Domu Esterki

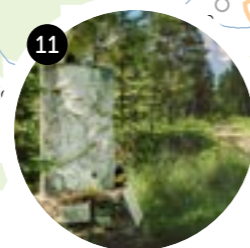
Diabla Góra
Pomnik walki AK 1944

Białaczów
Ratusz 1772

Końskie
Pomnik Hubala 1940

Hucisko Borkowickie
Pomnik walki Hubala 1940

Gałki
Pomnik walki AK 1944

Ossa
Cmentarz Powstańców
Styczniowych

Skłoby
Cmentarz ofiar terroru 1940

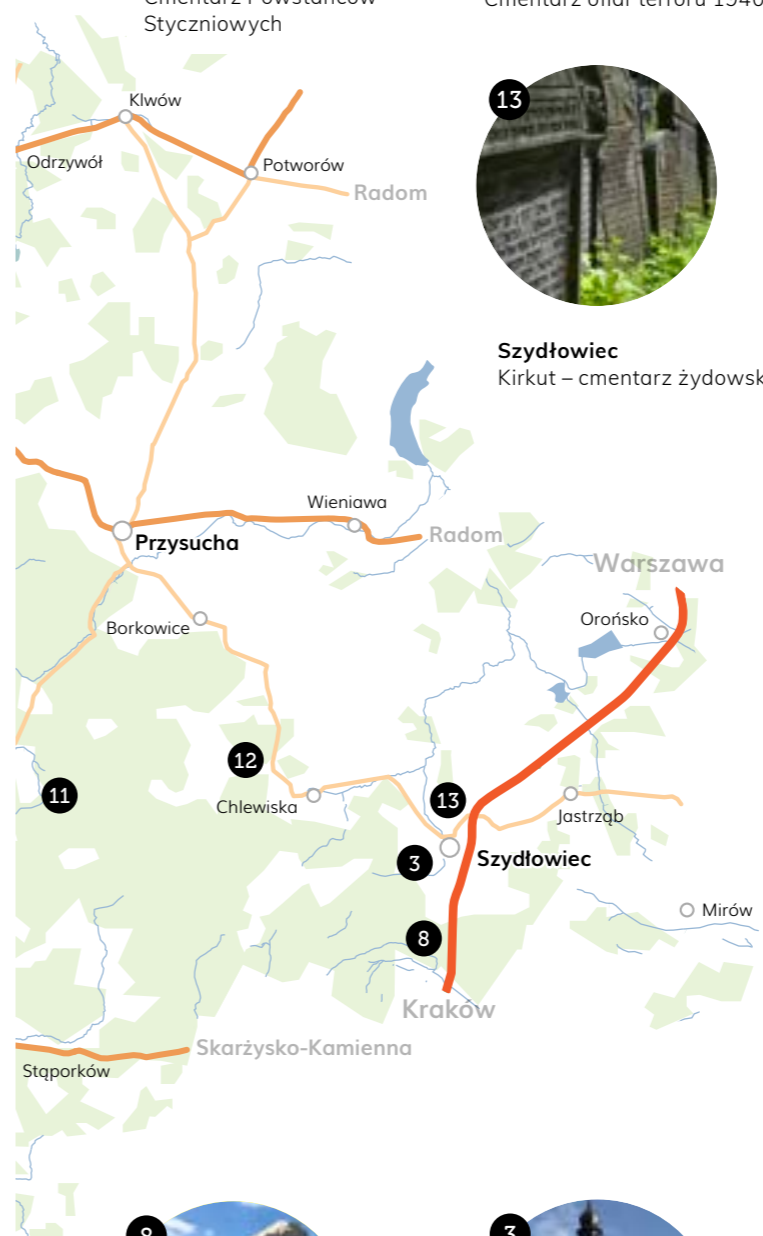
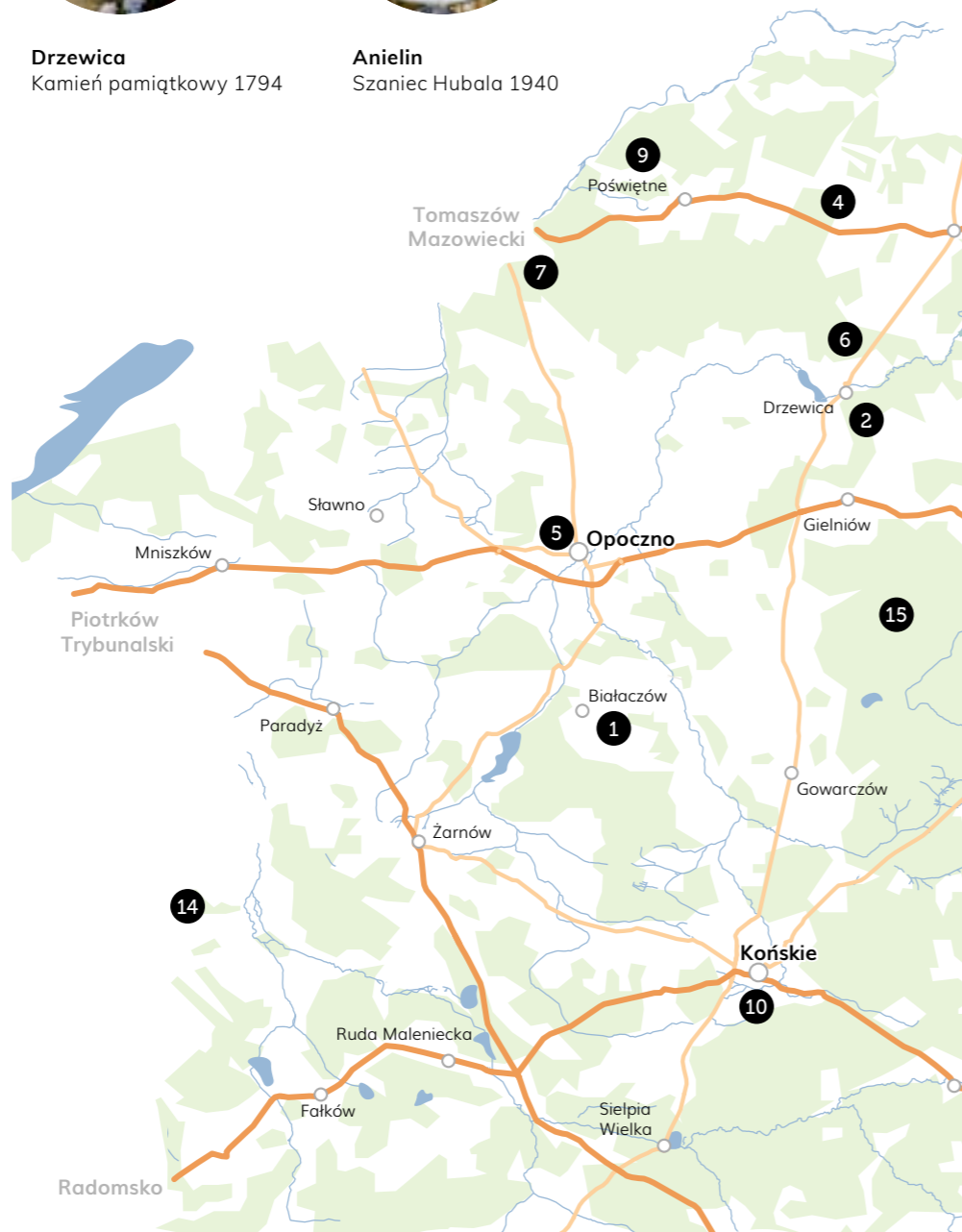
Szydłowiec
Kirkut – cmentarz żydowski

Szydłowiec
Pomnik Żołnierzy Września 1939

Szydłowiec
Pomnik Kościuszki

Pomniki i miejsca pamięci

15 MIEJSC, 15 DOSTĘPNYCH

POŁOŻENIE TYCH ZIEM w centralnej Polsce – w rejonie gdzie historycznie graniczyły ze sobą Małopolska i Mazowsze, zwarte kompleksy leśne dawnych puszc – Pilickiej i Świętokrzyskiej, wielość dworów i rezydencji szlacheckich, nabrały szczególnego znaczenia w czasach kiedy państwo stopniowo traciło niezależność i kiedy w kolejnych stuleciach raz po raz Polacy zrywali się do walki w obronie wolności lub jej odzyskanie.

Od Sejmu Czteroletniego po lata czterdzieste ubiegłego wieku – ślady tych zmagañ są tu pieczołowicie upamiętniane i chronione.

Ostatnią próbą zachowania niezależności Rzeczypospolitej były prace nad Konstytucją 3 maja, prowadzone przez Stronnictwo Patriotyczne, a następnie uchwalone przez Sejm Czteroletni, któremu przewodził marszałek Stanisław Małachowski.

Przez Kielecczynę z Wielkopolski do Małopolski prowadził szlak oddziałów Henryka Dąbrowskiego w końcowej fazie insurekcji kościuszkowskiej. Legendarny dowódca w Drzewicy złożył przysięgę nieskładania broni.

Podczas powstania styczniowego tutejsze lasy skrywały wiele oddziałów powstańczych, a miejsca bitew i potyczek znaczone są krzyżami i mogiłami.

We wrześniu 1939 wycofywały się spod Tomaszowa wzdłuż Pilicy na wschód oddziały Armii „Prusy”. Największe walki miały miejsce pomiędzy Odrzywotem a Drzewicą oraz na południe od Szydłowca.

Już miesiąc później do zbrojnego oporu przeciwko okupantowi wezwał major Henryk Dobrzański, tworząc pierwszą armię podziemną II wojny światowej.

Działania partyzanckie przeciwko Niemcom nasiliły się latem 1944 roku podczas akcji „Burza”. Ślady dawnych walk znaczą pomniki i cmentarze.

1 BIAŁACZÓW RATUSZ

Stanisław Małachowski urodził się w rodzinnych dobrach w Końskich. Należał do niego również pałac w Białaczowie. Poglądy polityczne Małachowskiego wyrosły na gruncie Oświecenia skłaniały go do wysiłków na rzecz modernizacji politycznej państwa. W swoich dobrach sam ograniczał stare porządki feudalne i wprowadzał wolności dla chłopów i dla mieszczan.

Wyrazem jego zaangażowania w przywrócenie właściwej pozycji mieszczaństwa w Polsce jest jego podarunek dla miejskiego samorządu Białaczowa. Wygodny klasycystyczny budynek ratusza nieco zaskakuje pośrodku dzisiejszej wsi.

Ufundowany również przez Małachowskiego klasycystyczny kościół w niedalekich Petrykozach posiada umieszczoną na frontonie inskrypcję „Dom modlitwy Anno Domini 1791” – na pamiątkę uchwalenia Konstytucji 3 maja.

2 DRZEWICA KAMIEŃ PAMIĄTKOWY

U schyłku insurekcji kościuszkowskiej, 12 listopada 1794 roku, korpus Jana Henryka Dąbrowskiego w marszu w krakowskie przeprawił się przez Pilicę i stanął obozem w Drzewicy. Tu znaleźli go emisariusze rosyjscy i pruscy, nakładając do złożenia broni i odprowadzenia artylerii do Warszawy.

Otoczony z każdej niemal strony przez wrogie armie, pytany przez swoich tracących wiarę – choć nie męstwo – oficerów, jakiej udzieli odpowiedzi, generał Dąbrowski odpowiedział: „najostatniejszym będę, który Ojczyznę, wojsko i was porzucę.”

Wydarzenie to upamiętnia kamień i płyta z inskrypcją, umieszczona na drzewickim rynku.

3 SZYDŁOWIEC POMNIK KOŚCIUSZKI

Odrestaurowany w roku 2001 roku pomnik Tadeusza Kościuszki stoi w południowej części Rynku Wielkiego w Szydłowcu, na skwerze pomiędzy ratuszem a farą. Inskrypcja na cokole pomnika głosi: „Naczelnikowi Narodu Polskiemu Tadeuszowi Kościuszce Szydłowianie 1920 r.”.

Pomnik Kościuszki znajduje się też w Opcznie na rynku. W roku 1917 w 100-lecie śmierci Tadeusza Kościuszki na cokole stanęło popiersie narodowego bohatera.

4 OSSA CMENTARZ POWSTAŃCÓW STYCZNIOWYCH

Dziesiątego lipca 1863 roku miała tu miejsce zwycięska bitwa z Rosjanami, liczącego 1000 ludzi oddziału powstańczego „Dzieci Warszawskich”, pod dowództwem majora Ludwika Żychlińskiego, oraz pułku miejscowej ludności pod dowództwem Władysława Grabowskiego.

W czasie walk poległo wielu powstańców. Ogrodzone miejsce pamięci z pięknym pomnikiem, cmentarzyk pod krzyżem poświęcone jest im, oraz większej liczbie poległych w okolicy żołnierzy września 1939 roku. Przez rejon Ossy i Klwowa wycofywały się wzdłuż Pilicy za linię Wisły oddziały Armii „Prusy”, atakowane przez niemieckie dywizje zmotoryzowane.

Niedaleko znajduje się kaplica, w jej ścianie wmurowana została tablica poświęcona pamięci powstańców 1863 roku, z rodziny Brykczyńskich z Ossy.

5 OPCZNO TABLICA UPAMIĘTNIAJĄCA POWSTAŃCÓW 1863 ROKU NA DOMU ESTERKI

W Opcznie, podczas Powstania Styczniowego, stacjonowały znaczne siły rosyjskie wypędzone na krótko z miasta na przełomie stycznia i lutego 1863 roku. W ciągu dwuletnich walk w tym rejonie z udziałem wielu powstańczych formacji, piwnice Domu Esterki stały się więzieniem, w którym przetrzymywano schwytanych patriotów i dokonywano ich kaźni w celi śmierci.

Upamiętnia ten fakt tablica wmurowana w fasadę kamienicy. Inne miejsce kaźni schwytanych powstańców wskazuje pomnik przy ulicy Piotrkowskiej w Opcznie.

6 DRZEWICA POMNIK BITWY W LESIE PARCHOWIEC

Pomiędzy 8 a 13 września w lasach pomiędzy Pilicą a Opcznom i Przysuchą operowały na tyłach wroga oddziały wycofującej się Armii „Prusy”. Największym z nich było zgrupowanie podpułkownika Kruka Śmigli składające się z batalionów piechoty różnych pułków oraz części taborów Wileńskiej Brygady Kawalerii. Jego żołnierze dezorganizowali niemieckie zaplecze: wyparli batalion piechoty z Opczna, zniszczyli w zasadzce kolumnę amunicyjną wraz z eskortą, w innej zlikwidowali generała SS.

Pod Drzewicą, w Lesie Parchowiec 8 września miało miejsce starcie, w którym poległo 36 żołnierzy polskich i 69 żołnierzy niemieckich. Zdarzenie upamiętnia obelisk w miejscowości Zakościele.

7 DĘBA OPCZYŃSKA POMNIK BOHATERA WRZEŚNIA 1939

Pomnik w okolicach Dęby poświęcony jest kapralowi Wojska Polskiego podchorążemu Władysławowi Dawgiertowi, dowódcy polskiego patrolu, któremu udało się zlikwidować niemieckiego generała policji Wilhelma Roettiga – odpowiedzialnego za brutalne represje wobec ludności cywilnej na Śląsku w pierwszych dniach września 1939 roku.

W okolicach Dęboreczki, na tyłach oddziałów niemieckich znalazło się około 9 września 1939 roku liczące około 7 tys. ludzi zgrupowanie oddziałów Armii „Prusy”.

10 września w zasadzkę jednego z posterunków dostał się samochód osobowy, którym jechał w kierunku Spały generał Wilhelm Roettig z dwoma oficerami. Miał tam dla wizytującego front Hitlera przygotować na kwatery pałac prezydenta RP w Spa- le. Podczas wymiany ognia zginęło dwóch Niemców i podchorąży Władysław Dawgiert, pośmiertnie odznaczony Krzyżem Walecznych.

Ten znaczący epizod działań bojowych Armii Prusy jest mało znany nawet tym, którzy interesują się historią polskiej wojny obronnej 1939 roku.

Roettig był pierwszym niemieckim generałem, poległym w czasie II wojny światowej. Hitler zmienił plany, udał się samochodem do Kielc i stamtąd wrócił do Rzeszy samolotem, by 11 września polecieć znowu na front do Piotrkowa Trybunalskiego.

8 SZYDŁOWIEC BARAK POMNIK ŻOŁNIERZY WRZEŚNIA 1939

Podczas nocnego odwrotu 36 Dywizji Piechoty spod Końskich 8 września, jako pierwsze do szosy Skarżysko-Kamienna – Szydłowiec dotarło nad ranem jej dowództwo ze szwadronem kawalerii, kompanią sztabową i kompanią łączności oraz taborami. Pułkownik Ostrowski, dowódca Dywizji stanął w leśniczówce Barak, nieopodal szosy.

Miejsce to zostało w południe zaatakowane przez czołgi niemieckie. Kawaleria stawiała przez kilka godzin opór we wsi Barak, pozostałe oddziały wystąpiły w kierunku Łży, na wschód udał się też pułkownik Ostrowski.

O godzinie 14 tej do szosy szydłowieckiej dotarły główne siły dywizji z artylerią, pod dowództwem podpułkownika Nakoniecznikoffa. Po krótkim odpoczynku przystąpiły do natarcia na niemieckie oddziały zmotoryzowane w celu przebicia się na wschód. Żąrtowa walka trwała do zmroku, siły niemieckie zostały ostatecznie rozbite, po czym zgrupowanie zorganizowaną kolumną ruszyło w stronę Łży.

Pamięci żołnierzy biorących udział w tej walce poświęcony jest pomnik postawiony pierwotnie w sąsiedztwie leśniczówki Barak, a przeniesiony w nowe miejsce podczas budowy drogi ekspresowej.

Przy Zespole Szkół im. KOP w Szydłowcu stanął natomiast pomnik poświęcony pamięci Żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza. Oddział Korpusu brał również udział w boju pod Barakami.

9 ANIELIN SZANIEC HUBALA

W zagajniku sosnowym niedaleko wsi Anielin, 30 kwietnia 1940 roku zginął legendarny Hubal, walczący z Niemcami nieprzerwanie od 1 września 1939 roku.

Na tym miejscu w roku 1977 powstało leśne mauzoleum – „Szaniec Hubala”. Ma ono postać kamiennego kręgu, otaczającego ustawiony tam wcześniej pamiątkowy głaz z tablicą.

W obtawie na kilkudziesięcioosobowy oddział Hubala, w końcowej fazie, brały udział siły policji niemieckiej i Wehrmachtu w liczbie 7 tysięcy ludzi.

Przez wiele miesięcy, od października 1939 roku, żołnierze Wydzielonego Oddziału Wojska Polskiego przemieszczali się po lasach pomiędzy Górami Świętokrzyskimi a Pilicą, z wielką pomocą patriotycznych mieszkańców rejonu Opoczna i Przysuchy.

Zbierając coraz większą liczbę ochotników, wymykali się z zasadzek i stacjali bitwy z tropiącymi ich Niemcami. Oddział oczekiwał wielkiej wiosennej ofensywy Francji i Anglii na Niemcy i pozostawał w gotowości, aby podjąć na szerszą skalę, działania zbrojne w kraju. Takie były do samego końca kalkulacje majora Henryka Dobrzańskiego, choć z początkiem roku 1940 nadeszły z komendy Łódzkiej tworzącego się Związku Walki Zbrojnej rozkazy zakończe-

nia otwartej walki i przejścia do pracy w konspiracji.

Hubalowi zarzucano, że jego opór niesie za sobą zbyt dramatyczne skutki dla ludności cywilnej. Każda walka oddziału przynosiła coraz większe represje wobec mieszkańców okolicznych wsi.

10 KOŃSKIE POMNIK HUBALA

W październiku 1939, kwaterując ze swymi ułanami w okolicy wsi Lipa na zachód od Końskich, major Henryk Dobrzański rozpoczął tworzenie sił oporu przeciwko zwycięskim Niemcom, powołując Okręg

Bojowy Kielce. Działalność Hubala na ziemi koneckiej upamiętnia okazały pomnik w Końskich.

11 HUCISKO BORKOWICKIE POMNIK WALKI HUBALA

30 marca 1940 pod Huciskiem miała miejsce pierwsza poważna walka partyzancka II wojny światowej.

Przeważające siły niemieckiej policji porządkowej w ilości dwu batalionów nie tylko nie rozbiły oddziału „Hubalczyków”, ale zmuszone zostały do odwrotu po poniesieniu ciężkich strat.

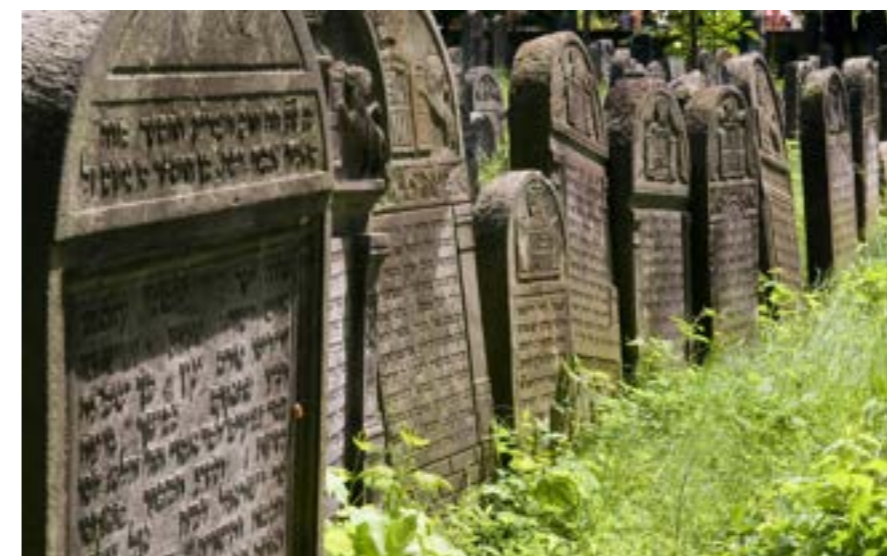
12 SKŁOBY CMENTARZ OFIAR TERRORU

Po walce w Hucisku, w odwecie za wysokie straty Niemcy dokonali wielu pacyfikacji, paląc zabudowania i rozstrzelując mężczyzn – między innymi w Hucisku, Stefankowie, Skłobach.

Historia pokazała, że nadzieje majora Dobrzańskiego na aliancką ofensywę były płonne. Tragiczną ironią losu stało się, że krytyka Hubala przyszła ze strony Leopolda Okulickiego, późniejszego inicjatora Powstania Warszawskiego, które dla ludności cywilnej i samego miasta zakończyło się prawdziwą katastrofą.

13 SZYDŁOWIEC KIRKUT

Żydzi w Szydłowcu pojawili się pod koniec XVII wieku, sprowadzeni przez właściciela miasta, Dominika Mikołaja Radziwiłła, w celu ożywienia miejscowego rzemiosła i handlu. Ich liczba w kolejnych stuleciach rosła i przed wybuchem II wojny światowej stanowili ponad 75% mieszkańców Szydłowca. Większość z nich, wraz z Żydami z okolicznych miejscowości, zamknięta została w utwo-

rzonym przez Niemców na początku roku 1942 getcie. We wrześniu tego samego roku wszyscy wywiezieni zostali do obozu zagłady w Treblince.

Podobne wypadki miały miejsce w Opocznie, Przysusze i Końskich, gdzie również znaczną część mieszkańców stanowili Żydzi.

Przejmując pamiętką po dawnych mieszkańcach Szydłowca są zachowane kamienne nagrobki, macewy na cmentarzu żydowskim przy ulicy Wschodniej. Jest tu też tablica pamiątkowa ku czci 16 tysięcy Żydów z szydłowieckiego getta, zamordowanych przez Niemców.

14 DIABLA GÓRA PARTYZANCKA BITWA

Na początku sierpnia 1944 roku rozpoczął, w ramach akcji „Burza”, działalność bojową w rejonie Opoczna 25 Pułk Piechoty Armii Krajowej Ziemi Piotrkowskiej i Opoczyńskiej. Zgrupowanie liczące początkowo 580 żołnierzy opierało do listopada w rejonie pomiędzy Opoczniem, Przysuchą a Końskimi – przyjmując zrzucone broni oraz skupiając żołnierzy innych formacji AK,

w tym rozbitych po Powstaniu Warszawskim grup z Kampinosu.

16 sierpnia doszło do wielogodzinnej zapaśnej bitwy w rejonie Diabłej Góry na zachód od Żarnowa. Udana poranna zasadzka partyzancka na 40-osobową grupę żandarmów terroryzujących wieś Brzezcie wywołała ze strony niemieckiej jeszcze tego samego dnia atak odwetowy na zgrupowanie AK. Liczebnie siły były wyrównane, ale oddziały Wehrmachtu i niemieckiej żandarmerii dysponowały lepszym uzbrojeniem. Ostatecznie o wyniku starcia zdecydowało skuteczniejsze dowodzenie i determinacja po stronie polskiej. Niemcy wycofali się, tracąc ogółem 60 zabitych i wielu rannych.

15 HUTA – GAŁKI WALKI W OKRĄŻENIU

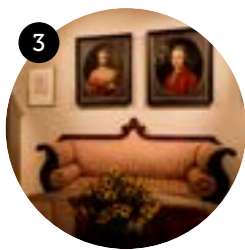
Liczebność oddziału stale rosła, osiągając w listopadzie ponad 1250 ludzi, co też zmobilizowało Niemców do przeciwdziałania. 4 listopada w rejonie gajówki Huta, na zachód od Przysuchy, przemieszczający się od strony Gielniowa partyzanci zatrzymani zostali przez znaczne siły niemieckie z czołgami i użyciem lotnictwa.

Po całodziennym ciężkim boju większość zgrupowania wyszła z okrążenia, ale w kolejnych dniach siły oddziału topniały w próbach oderwania się od sił niemieckich. Zmęczenie i napięcie doprowadziło w nocy 8 listopada do ostatecznej katastrofy. Podczas przekraczania szosy pod Kazanowem przypadkowe wystrzały wywołały panikę i rozproszenie żołnierzy oraz stratę taborów z cenną bronią maszynową.

W tej sytuacji dowódca pułku podjął decyzję o jego rozformowaniu. Część żołnierzy kontynuowała walkę w mniejszych grupach jeszcze w grudniu. W styczniu 1945 weszła na te tereny Armia Czerwona.

Przysucha
Muzeum Kolberga

Myślakowice
Izba Regionalna

Bielowice
Izba Tradycji Ludowej

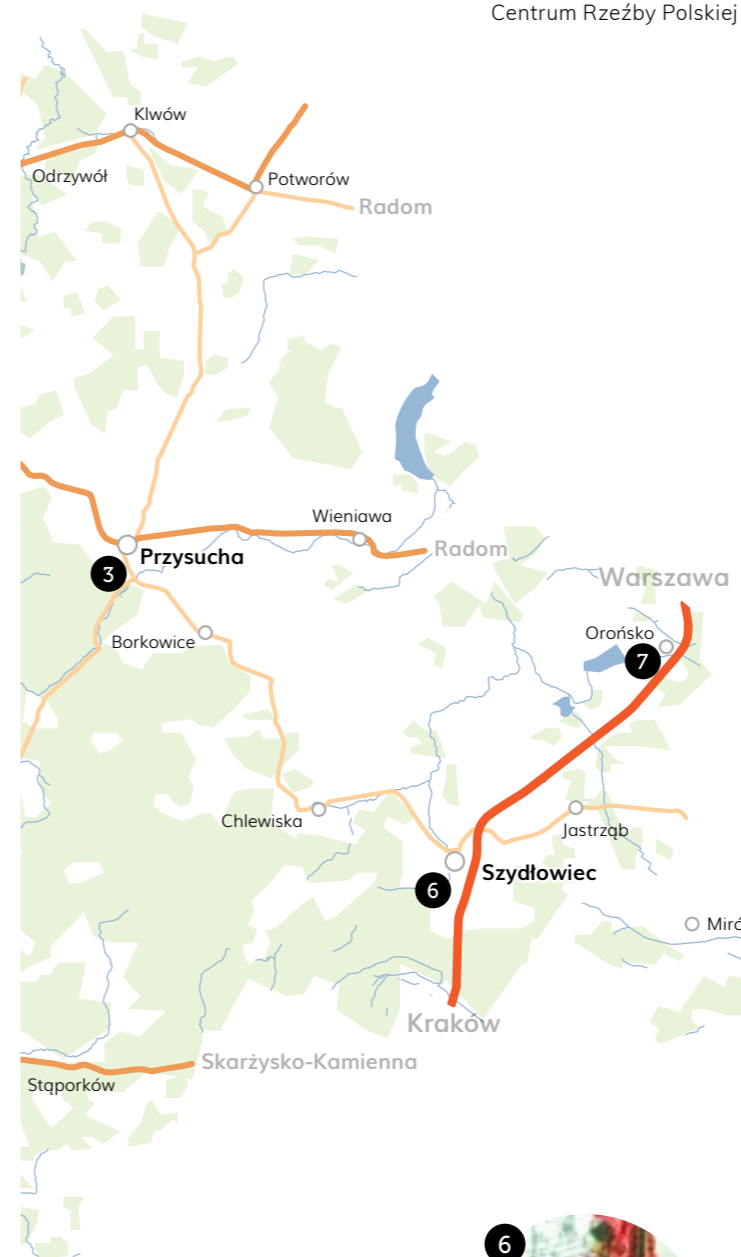
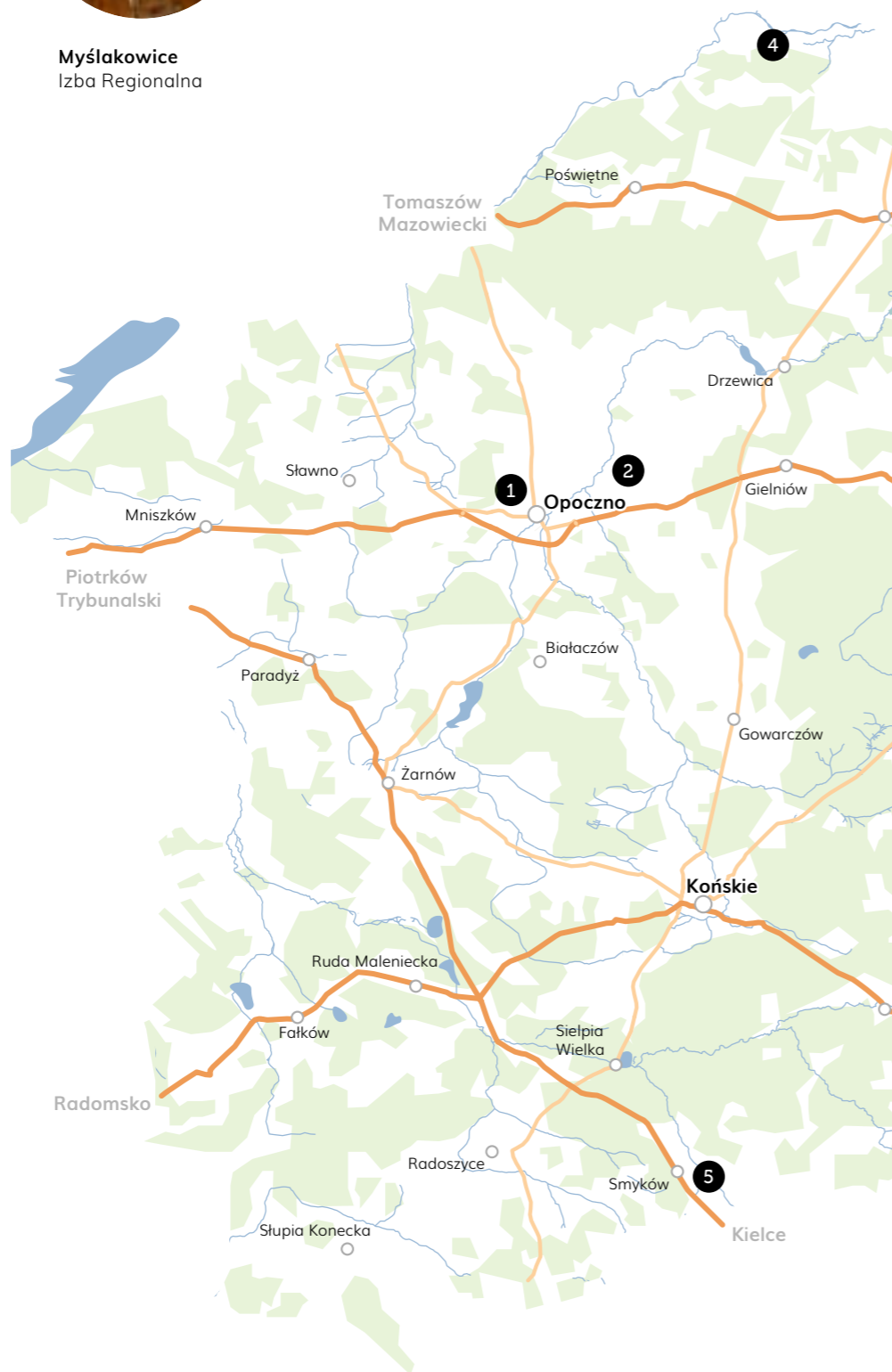
Opczno
Muzeum Regionalne

Adamów
Muzeum Ludowe

Orońsko
Centrum Rzeźby Polskiej

Szydłowiec
Muzeum Ludowych
Instrumentów Muzycznych

Kultura ludowa i sztuka

7 MIEJSC. 7 DOSTĘPNYCH

SŁYNNNE JARMARKI OPCZYŃSKIE, przez lata stanowiące emanację kultury ludowej regionu, sięgają targową tradycją XVIII wieku. W wieku XIX Oskar Kolberg, zasłużony etnograf i badacz folkloru w fundamentalnym dla polskiej etnografii dziele „Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce” stworzył kompletny opis kultury ludowej – również tej krainy na styku Mazowsza i dawnej Małopolski.

To, co Kolberg widział na własne oczy i opisywał – współcześnie zobaczyć można głównie na jarmarkach regionalnych i kiermaszach oraz w muzeach, izbach regionalnych i skansenach.

Tradycyjną architekturę wiejską najlepiej jest oglądać w Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu. Nad Drzewiczką, Radomką i Czarną natknąć się można wielokrotnie na dobrze zachowane domy drewniane z połowy XX wieku.

Kolorowe stroje ludowe i dekoracje izb mieszkalnych przedstawiają Izby Regionalne i ekspozycje Muzeum Regionalnego w Opcznie. Główna wystawa muzeum w Przysusze poświęcona jest osobie i dziełu Oskara Kolberga, w którym niemałą rolę odegrała muzyka.

Muzyczne instrumenty ludowe – nie tylko z Polski, podziwiać można w pięknych wnętrzach szydłowieckiego zamku.

W dworze i parku w Orońsku władzę przejęły muzy współczesne – na trawnikach zaskakują intrygujące formy przestrzenne. Centrum Rzeźby Polskiej kontynuuje tradycje XIX wiecznej artystycznej Wolnej Akademii Orońskiej, stworzonej przez ówczesnego właściciela dworu – Józefa Brandta.

1 OPOCZNO MUZEUM REGIONALNE

Muzeum Regionalne w Opcznie przedstawia zbiory dotyczące historii tego regionu, zarówno tej najstarszej, jak i tej związanej z wydarzeniami ostatniej wojny – wojny obronnej 1939 roku, walk Hubala, a potem oddziałów partyzanckich.

Są też ekspozycje dotyczące sztuki ludowej i tradycyjnego opoczyńskiego stroju ludowego. Najstarszym eksponatem jest tu kompletny strój kobiety z przełomu XIX i XX wieku.

Odtworzone wnętrze izby opoczyńskiej ukazuje bogactwo form i kolorów dawnego rękodzieła. Oddzielna ekspozycja przedstawia kolekcję rzeźb ludowych wykonanych przez cenionych miejscowych artystów w okresie ostatnich kilkudziesięciu lat.

Są miejsca, gdzie przetrwały stare, kryte słomą chaty i zabudowania gospodarcze

2 BIELOWICE IZBA TRADYCJI LUDOWEJ

Bielowice, jedna z najstarszych wsi ziemi opoczyńskiej, jest wyjątkowym miejscem kulturowania tradycji ludowej. Od lat tutejsze rodziny zajmują się różnymi jej aspektami – tkactwem i hafciarstwem, plastyką, wycinkarstwem. Tu szukali inspiracji Mira i Tadeusz Sygietyński opracowujący opoczyńskie tańce ludowe dla zespołu „Mazowsze”.

We wsi znajduje się obecnie Izba Tradycji Ludowej Bielowickiego Stowarzyszenia Twórców i Przyjaciół Kultury Ludowej. Jest również prywatna izba ludowa, założona przez zasłużoną twórczynię, panią Zofię Pacan.

3 PRZYSUCHA MUZEUM KOLBERGA

Muzeum biograficzne Oskara Kolberga w Przysusze gromadzi, opracowuje naukowo i eksponuje muzealia i materiały prezentujące dzieło twórcy polskiej etnografii i folklorystyki – zaliczane do najwybitniejszych dokonań nauki polskiej XIX wieku.

Przedstawia opracowany i konsekwentnie realizowany przez Kolberga program badań kultury ludowej ziem dawnej Rzeczypospolitej oraz jedyny tego typu zbiór źródeł i opracowań, w postaci tomów Ludu i Obrazów Etnograficznych wraz z fragmentami archiwum rękopiśmiennego.

W zaaranżowanych na wiek XIX wnętrzach – salonie i gabinecie, pokazuje oryginalne obiekty wyposażenia oraz wystawę o historii Przysuchy i jej właścicielach.

Muzeum organizuje ekspozycje czasowe z dziedziny historii, etnografii, sztuki. Wydaje książki, katalogi, druki okolicznościowe. Realizuje program edukacji regionalnej i wiedzy o sztuce.

4 MYŚLAKOWICE IZBA TRADYCJI LUDOWYCH REGIONU OPOCZYŃSKIEGO

Ciekawą ekspozycję, dotyczącą dawnego życia na wsi, przedstawia izba tradycji w Myślakowicach, założona w roku 2000 przez panią Bożenę Wielgus, ówczesną dyrektorkę w tutejszej Szkole Podstawowej z dużą pomocą uczniów tej szkoły.

Zacząło się od potrzeby wyjaśnienia dzieciom „jak to ze lnu było” – teraz narzędzia do obróbki lnu zajmują jedną z izb dawnej szkoły. W innych pomieszczeniach zobaczyć można sprzęt gospodarczy, wewnątrz kuchni, wewnątrz opoczyńskiej izby mieszkalnej z łózkami. Są też stare dokumenty i fotografie, a na zewnątrz maszyny rolnicze. Ekspozycja przygotowana została bardzo starannie, a zbiory są bogate i ciekawe.

5 ADAMÓW MUZEUM LUDOWE

Prywatne muzeum, założone przez Jana Krawczyka, emerytowanego nauczyciela, działa w Adamowie ponad dekadę.

Kolekcję tworzą zbierane pieczętowiec w okolicy dawne sprzęty domowe i rolnicze. Niektóre z eksponatów mają po 150 lat. Jest drabinasty wóz, sanie. Są pługi, brony, orczyki – ale też i przenośny warsztat szewski wędrującego od wsi do wsi rzemieślnika. Imponujący zbiór zawierający również banalne przedmioty codziennego użytku – jak stare butelki, paczki zapatek czy papierosów daje wyobrażenie o dawnym życiu na wsi.

„Dziś instrumenty są skromnymi, ale niezwykle wyrazistymi świadkami kultury...”

K. Moszyński, Kultura ludowa Słowian

6 SZYDŁOWIEC MUZEUM LUDOWYCH INSTRUMENTÓW MUZYCZNYCH

Siedzibą muzeum jest szydłowiecki zamek – stąd paradoks: kultura ludowa w magnackich wnętrzach. Ekspozycja zapiera dech swoim bogactwem i harmonią – jakby właśnie te dwa elementy dopełniały się całkowicie.

Gromadzone od roku 1968 zbiory przekraczają obecnie liczbę 2000 obiektów, co stawia to muzeum na pierwszym miejscu w kraju. Również w świecie jego ranga jest wyjątkowa.

Z muzeum w Szydłowcu pochodziła lutnia, na której grał Bohun w filmie Ogniem i Mieczem, śpiewając tęskną pieśń Helenie.

7 OROŃSKO CENTRUM RZEŻBY POLSKIEJ

Posiadłość ziemską w Orońsku wraz z pałacem i parkiem stanowiła w drugiej połowie XIX wieku własność słynnego malarza – Józefa Brandta.

Gospodarz zapraszał do Orońska swoich przyjaciół i uczniów, tworząc rodzaj artystycznej kolonii. Z czasem zaczęto nazywać ją Wolną Akademią Orońską.

Brązowa kopia rzeźby F. Bartholdiego - Współczesny Męczennik, wykonana na wieść o upadku powstania styczniowego

Do tej tradycji nawiązuje funkcjonujące w Orońsku Centrum Rzeźby Polskiej. Można w nim oglądać przy pracy przebywających tu artystów – lub zwiedzać wystawy sztuki współczesnej, w parku i we wnętrzach.

Można zwiedzać XIX wieczne wnętrza dworu Józefa Brandta, można wreszcie odpoczywać w starym parku dając uwieść się intrygującym formom zaskakującym w jego przestrzeni.

To prace wybitnych rzeźbiarzy, między innymi: Magdaleny Abakanowicz, Tony'ego Cragga, Krzysztofa M. Bednarskiego, Macieja Szańkowskiego i Thorstena Goldberga.

Słynne „Mutanty” Magdaleny Abakanowicz przed pałacem Brandta w Orońsku. Po prawej – Tony Cragg, Eliptyczna kolumna

1 ZARZĘCIN PRZYSTAŃ ŻEGLARSKA NAD ZALEWEM SULEJOWSKIM

Piaszczyste plaże nad Zalewem Sulejowskim cieszą się popularnością wśród turystów od wielu lat. W Zarzęcinie działa stacja żeglarska Hufca ZHP Łódź-Widzew, organizująca letnie regaty. Jest pole namiotowe, wiele kwater prywatnych i dom rekolekcyjny Diecezji Radomskiej.

Zarzęcin leży na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Wzdłuż brzegów zbiornika biegnie pieszy Szlak Rekreacyjny Rzeki Pilicy.

2 DRZEWICA ZALEW

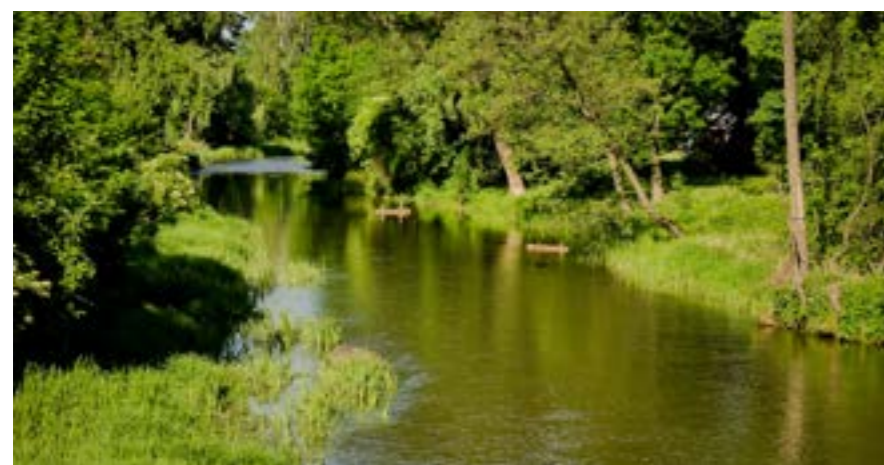
Sztuczne jezioro o powierzchni ponad 80 hektarów jest doskonałym akwenem rekreacyjnym. Przy tutejszej plaży działa Ośrodek Sportu i Rekreacji z przystanią, polem namiotowym i domkami letniskowymi.

Jest tu kąpielisko, wypożyczalnia sprzętu wodnego, boiska i gastronomia.

3 DRZEWICA TRASA KAJAKOWA NA DRZEWICZCE

Wytrawni kajakarze trasę Drzewicką zaczynać mogą w jej wyższym biegu, ale większość spływów organizowanych jest na odcinku pomiędzy Drzewicą a Odrzywołem. Nurt – raz szybszy, raz zwalnający, stare odnogi, przeszkody w postaci progów i zwalonych drzew – trudno nudzić się na 17 kilometrowej trasie. Tym bardziej, że równie zmienny jest krajobraz doliny, rzeka meandruje wśród łąk i sosnowych lasów na wydmach.

Po przeniesieniu kajaków przez próg przed Odrzywołem można kontynuować spływ aż do ujścia Drzewiczki do Pilicy.

4 WĄGLANKA-MIEDZNA ZALEW

Zalew Miedzna zbudowany został w dolinie Wąglanki w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku na potrzeby rolnictwa. O jego atrakcyjności dla rekreacji decyduje duża powierzchnia 185 hektarów oraz położenie na skraju dużego kompleksu leśnego.

Wody zarybione wieloma gatunkami przyciągają wędkarzy, którzy mogą spotkać się tu ze szczupakiem, sandaczem, karpem, leszczem, linem i okoniem. Miejscowy samorząd realizuje projekt pełniejszego wykorzystania zalewu na potrzeby rekreacji. Wkrótce powstanie tutaj pełna infrastruktura do obsługi rosnącego ruchu turystycznego.

5 SIELPIA ZALEW

Doskonale zagospodarowany jest teren wokół niezbyt wielkiego, ale wyjątkowo malowniczo położonego wśród sosnowych borów nad Czarną zalewu w Sielpi. Jest tu piaszczysta plaża, wypożyczalnia łódek i kajaków. Są też ośrodki wypoczynkowe z domkami i pole namiotowe.

Będąc tu, warto odwiedzić zachowany dawny zakład metalurgiczny Staropolskiego Okręgu Przemysłowego. Okoliczne lasy przecina wiele szlaków pieszych i rowerowych łączących to miejsce z innymi atrakcjami rejonu rzeki Czarnej i Końskich.

6 SZYDŁOWIEC ZALEW

Dodatkową atrakcją dla turystów odwiedzających piękny Szydłowiec jest niewielki, ale ciekawie położony, zalew na Korzeniówce. Po modernizacji jazu urządzone na nowo zostały tereny wokół zbiornika, powstał duży pomost drewniany, piaszczysta plaża i ścieżki spacerowe.

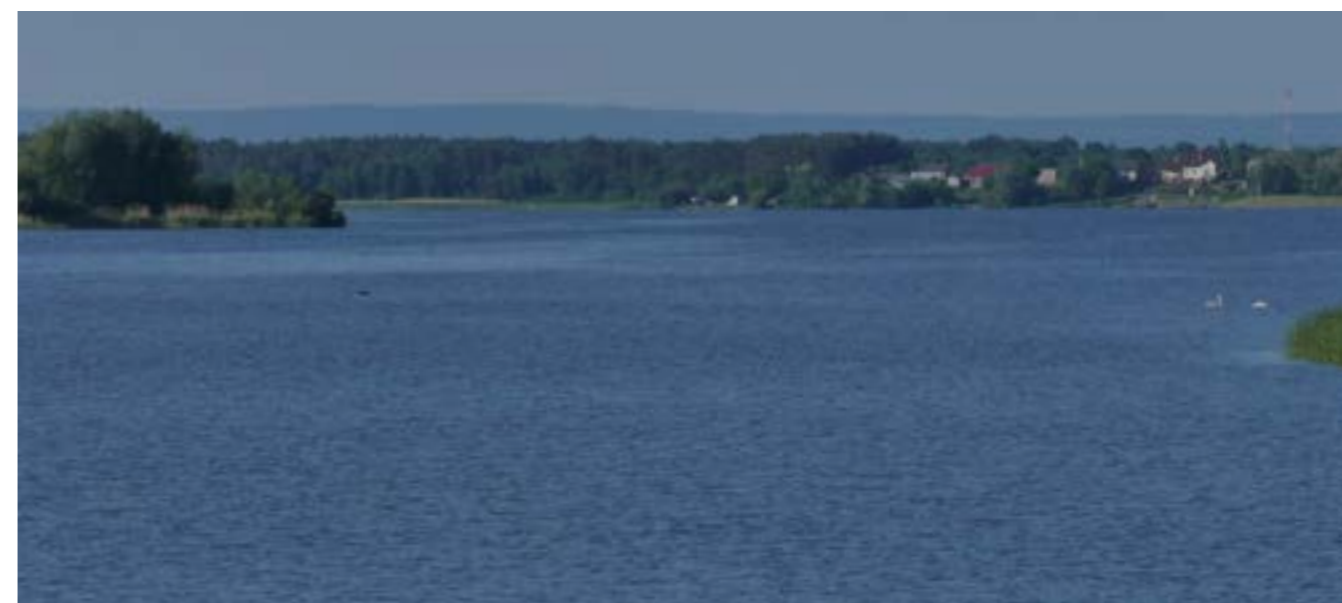
Będą tu też boiska do gry w siatkówkę i pole namiotowe. W przyszłości nad zalew poprowadzi trasa spacerowa bezpośrednio z Wielkiego Rynku – czyli spod miejskiego ratusza.

7 DOMANIÓW ZALEW

Powstały w roku 2000 zalew na Radomce o powierzchni 750 hektarów posiada już pewną infrastrukturę rekreacyjną. W Wólce Domaniowskiej skorzystać można z kąpieliska i pola namiotowego, a Pałac Domaniowski swoim klientom oferuje marinę ze sprzętem wodnym.

Głównym walorem dużego akwenu jest krajobraz, otaczająca go roślinność i zasiedlające ją dzikie ptactwo. W sąsiedztwie zalewu biegnie wiele tras rowerowych, tworzących tu gęstą siatkę.

8 GAGATY SOŁTYKOWSKIE REZERWAT

Leżący na świętokrzyskim Szlaku Archeo-Geologicznym rezerwat przyrody nieożywionej Gagaty Soltykowskie chroni kopalny ekosystem (jego geologiczne ślady) nadrzecznej równi i zachowane licznie tropy dinozaurów – zauropodów oraz polujących na nie teropodów. Są też ślady po gniazdach i pozostałości jaj.

Udostępnione do zwiedzania stanowisko geologiczne jest ewenementem na skalę europejską ze względu na doskonały stopień zachowania śladów.

Jest to też jedyne miejsce w Polsce, gdzie występuje czarno smolista odmiana węgla brunatnego – gagat. Materiał ten miał zastosowanie w XIX wiecznej biżuterii, kiedy po powstaniach – listopadowym i styczniowym, kobiety nosiły precjoza z oznakami żałoby narodowej.

9 SKAŁKI PIEKŁO POD NIEKŁANIEM REZERWAT

W okolicy Niekłania znajduje się w lesie malowniczy zespół skałek.

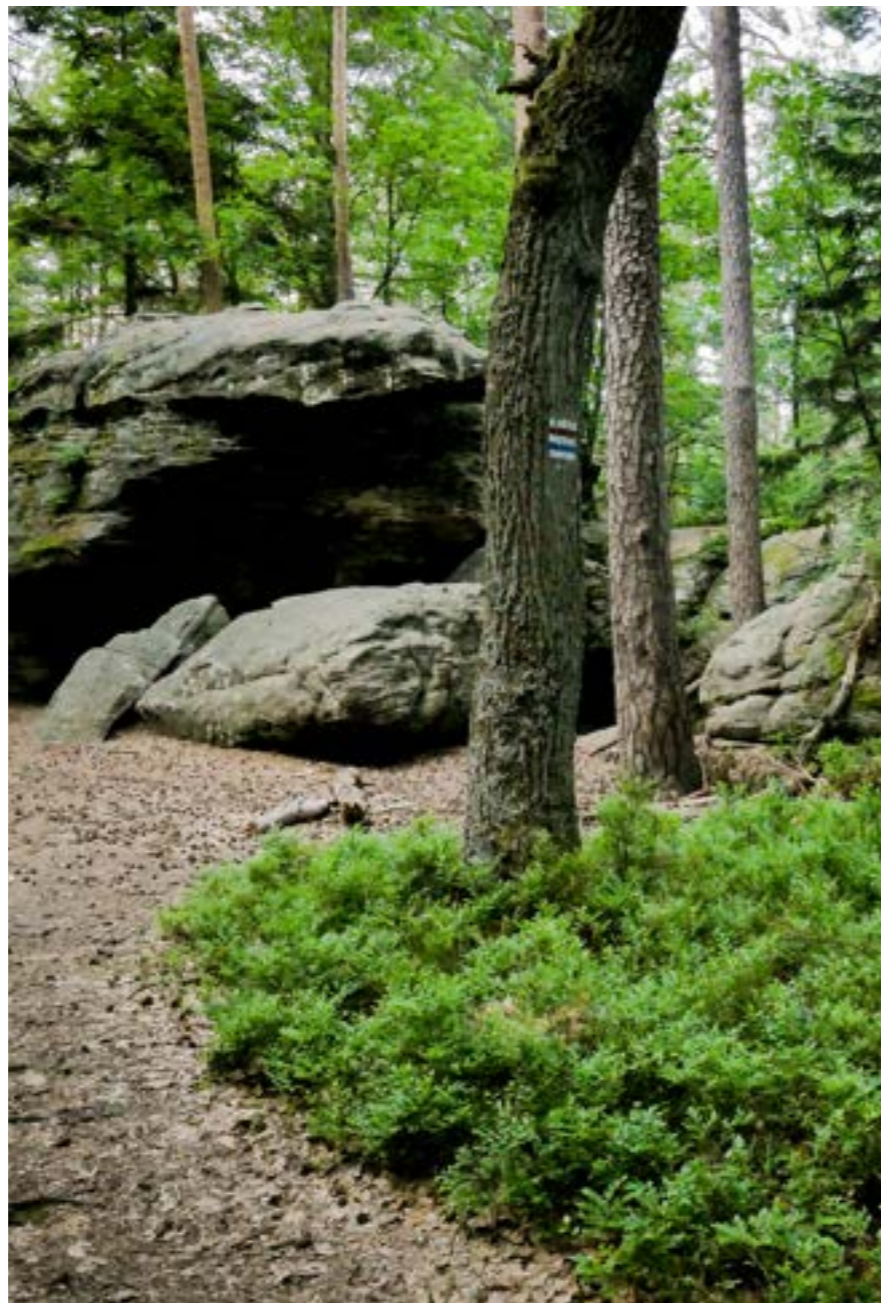
Skałki powstały w efekcie wietrzenia leżących poziomo warstw piaskowca, odsłoniętych wyraźnym podcięciem morfologicznym od strony wschodniej – i przez to narażonych na niszczące działanie wiatru i skoków temperatury w strefie przylodowcowej. Erozja ta spowodowała ich rozczłonkowanie na oddzielne bloki skalne o fantazyjnych kształtach.

Strefa skałek ma około jednego kilometra długości, a przecina ją czarny szlak prowadzący duktami i ścieżkami przez bór sosnowy.

10 DIABLA GÓRA REZERWAT

Rezerwat leśno-krajobrazowy Diabla Góra w pobliżu wsi Klew, na zachodniej granicy powiatu opoczyńskiego, chroni naturalne zbiorowiska roślinne z wychodniami piaskowców kwarcowych dolnej jury, oraz miejsca pamięci narodowej z okresu II wojny światowej.

W tym właśnie rejonie miała miejsce w sierpniu 1944 roku bitwa oddziałów zgrupowania AK, 25 Pułku Piechoty Ziemi Tomaszowskiej i Opoczyńskiej z Wehrmachtem i żandarmerią niemiecką. Wydarzenia upamiętnia pomnik umieszczony na szczycie wzniesienia.

11 SKAŁKI PRZYSUCHA ŚCIEŻKI SPACEROWE

W sąsiedztwie siedziby Nadleśnictwa Przysucha wytyczone zostały trasy spacerowo-dydaktyczne. Przecinają one rozległy kompleks lasów na południe od Przysuchy, łącząc dwa miejsca związane z historią naturalną okolic: Skałki, czyli odsłonięcie piaskowców dolnojurańskich w dawnym kamieniołomie, oraz zrekultywowane pole dawnej kopalni łoż ceramicznych, Zapniów, w której odkryto ślady rzadkich gadów jurańskich.

Trasy spacerowe posiadają przystanki z tablicami dydaktycznymi, a dodatkowo zachęcają do kontroli wysiłku Nordic Walking. Spod Skałek ruszyć też można na dłuższe wycieczki znakowanymi trasami rowerowymi.

12 JASTRZĄB AUTODROM

Autodrom Jastrząb jest najnowocześniejszym motoryzacyjnym obiektem szkoleniowo-treningowym w Polsce. Jako jedyny w kraju został zaprojektowany i zbudowany od podstaw, dzięki czemu oferuje możliwość

korzystania z infrastruktury o najwyższym standardzie europejskim.

Na torze doskonalić można techniki jazdy różnymi pojazdami i w różnych warunkach – na przykład zjazd ze wzniesienia podczas deszczu imitowanego przez system zrasza-

czy, czy poślizgi w warunkach podsterowności i nadsterowności.

Obiekt posiada budynek hotelowo-konferencyjny i obszerną restaurację z tarasem widokowym.

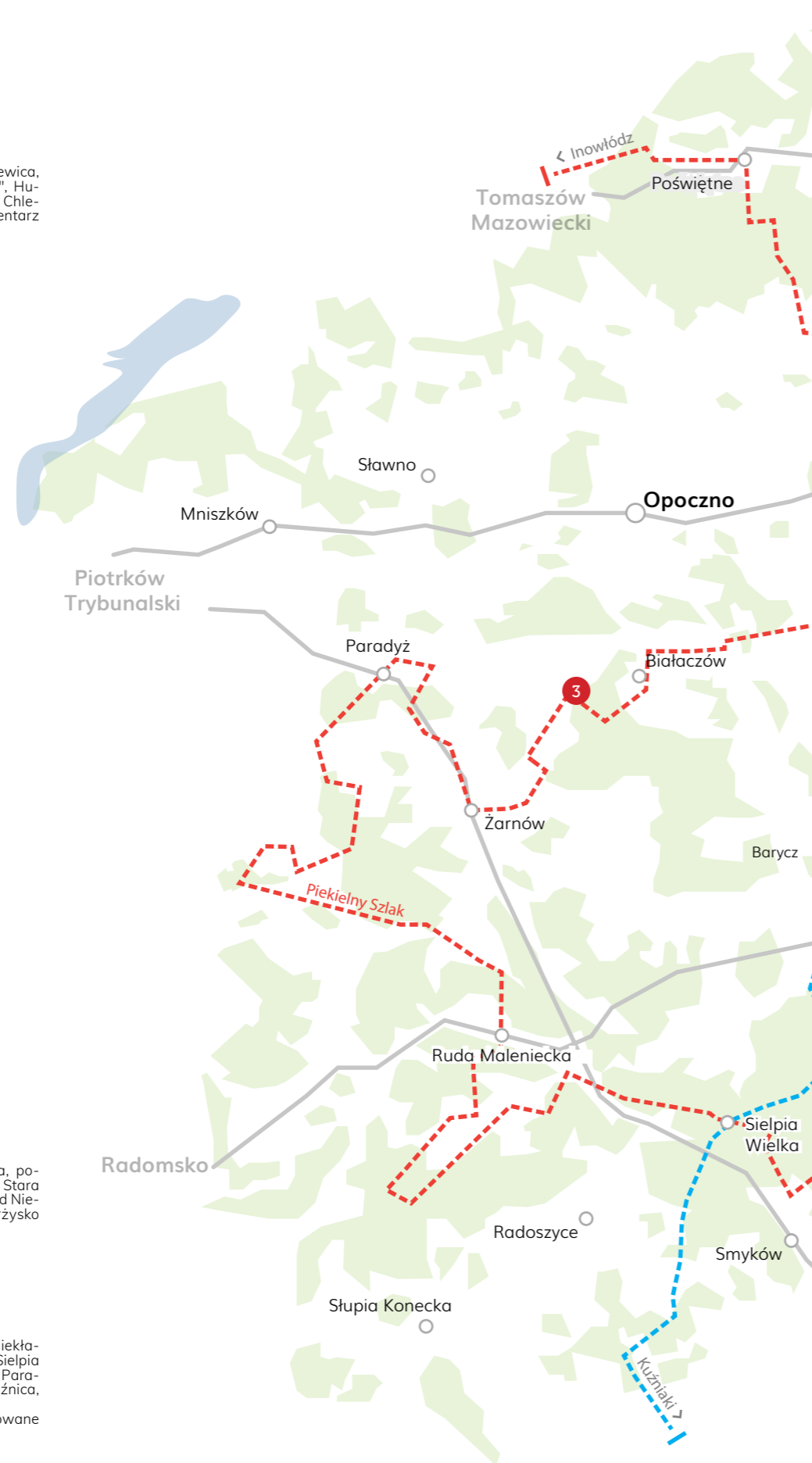

Szlaki piesze

1. Szlak "PARTYZANCKI" im. mjr Henryka Dobrzańskiego

Długość: 91 km
Znaki: czerwone
Trasa: Fryszarka, Anielin, Poświętne, Drzewica, Gielniów, rez. "Puszcza u źródeł Radomki", Hucisko Borkowickie, Skłoby, Skłobska Góra, Chlewiska, Szydłowiec, Skrobska Góra – cmentarz partyzancki
Trasa oznakowana

2. Szlak im. Stanisława Malanowicza

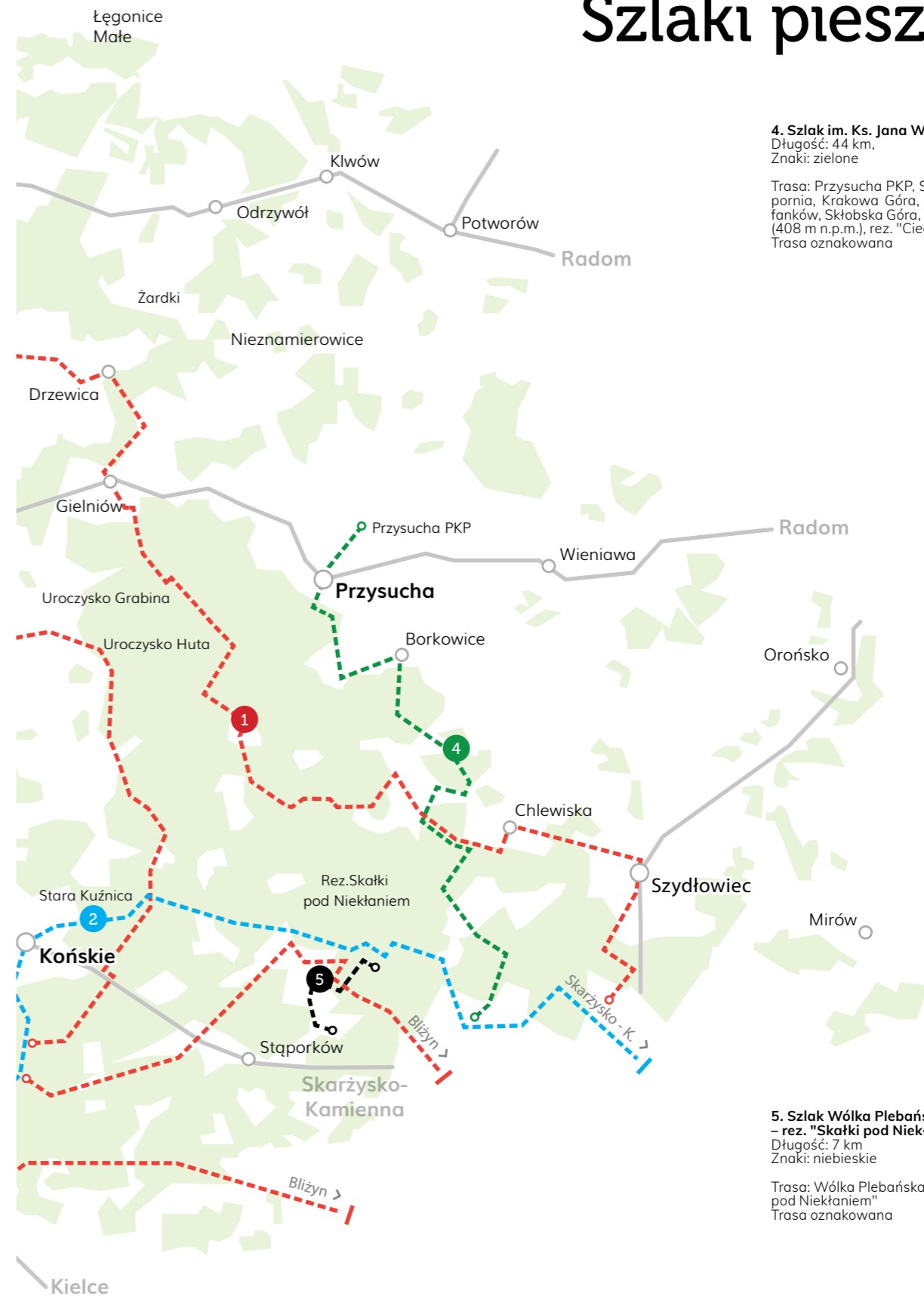
Długość: 81 km
Znaki: niebieskie
Trasa: Kuźniaki, Gruszka, Węgrzyn, Sielpia, pomnik przyrody "Piekło-Gatniki", Końskie, Stara Kuźnica, Furmanów, Niekłan, rez. "Skałki pod Niekłaniem", Rędocin, rez. Ciechostowice, Skarżysko Pogorzałe
Trasa oznakowana

3. Piekielny Szlak

Długość: 258 km w pętli
Znaki: czerwone
Trasa: Piekło, Furmanów, rez. "Skałki pod Niekłaniem", Bliżyn, rez. Swinia Góra, Krasna, Sielpia Wielka, Ruda Maleniecka, rez. Diabla Góra, Paradyż, Żarnów, Miedzna, Białaczów, Stara Kuźnica, Niebo
Trasa oznakowana, na szlaku zagospodarowane miejsca odpoczynku – wiaty, stoły

4. Szlak im. Ks. Jana Wiśniewskiego

Długość: 44 km
Znaki: zielone
Trasa: Przysucha PKP, Skrzyńsko, Przysucha, Topornia, Krakowa Góra, Borkowice, Rzuców, Stefanów, Skłobska Góra, rez. Podlesie, Góra Altana (408 m n.p.m.), rez. "Ciechostowice"
Trasa oznakowana

5. Szlak Wólka Plebańska PKP - rez. "Skałki pod Niekłaniem"

Długość: 7 km
Znaki: niebieskie
Trasa: Wólka Plebańska PKP, Niekłan, rez. "Skałki pod Niekłaniem"
Trasa oznakowana

POWIAT OPOCZYŃSKI

1. Szlak Mysiakowiec – Żardki

Długość: 43 km, Znaki: czerwone
Trasa: Mysiakowiec, Ponikła, Poświętne, Drzewica, Żardki

2. Szlak Grunwaldzki

Długość: 22 km w regionie, Znaki: czerwone
Trasa: Żarnów, Miedzna Murowana, Paradyż, Przytek, Czersko (Bolimów)

POWIAT KONECKI

3. Szlak Dookoła Końskich

Długość: 45 km, znaki czerwone
Trasa: Sielpia, Piekło, Leśniczówka "Stoki", Gajówka "Stoki", Stara Kuźnica, Drukarnia, Czysta, Młynek, Barycz, Proćwin, Modliszewice, Sierosławice, Kazanów, Brody Stare, Sielpia

4. Szlak Żarnów – Antoniów

Długość: 67 km, znaki niebieskie
Trasa: Żarnów, Machory, Maleniec, Dziebałtów, Sielpia, Końskie, Czarna, Czarniecka Góra, Stąporków, Niekłan, Antoniów

5. Szlak Dolina Krasnej

Długość: 31 km, znaki zielone
Trasa: Sielpia Wielka, Barak, Miedziera, Strażnica, Przyłogi, Adamek, Komorów, Krasna, Serbinów, Rogowice, Szałas, Luta, Krasna, Duraczów, Błotnica, Czarniecka Góra

6. Szlak Miejsca Mocy

Długość regionalnego odcinka: 35 km
Znaki: żółte
Trasa: Radoszyce, Jacentów, Sokołówka, Dziebałtów, Sielpia Wielka, Piekło, Kamienny Krzyż, Wąsosz, Janów, Czarna, Czarniecka Góra, Stąporków

7. Szlak Architektury Obronnej

Długość: 66 km z Końskich do Chęciny.
Znaki: czarne
Trasa: Końskie, Modliszewice, Kazanów, Sielpia Wielka, Miedziera, rez. Barania, Góra, Oblęgorek, (Chęciny)

Szlaki rowerowe

POWIAT PRZYSUSKI

8. Szlak Nieznamierowice – Łęgonice Małe

Długość: 33 km, znaki czerwone
Trasa: Nieznamierowice, Jelonek, Lipowe Pole, Odrzywół, Lipiny, Myślakowice, Łęgonice Małe

9. Szlak R1 Bartodzieje – Uroczysko Grabina

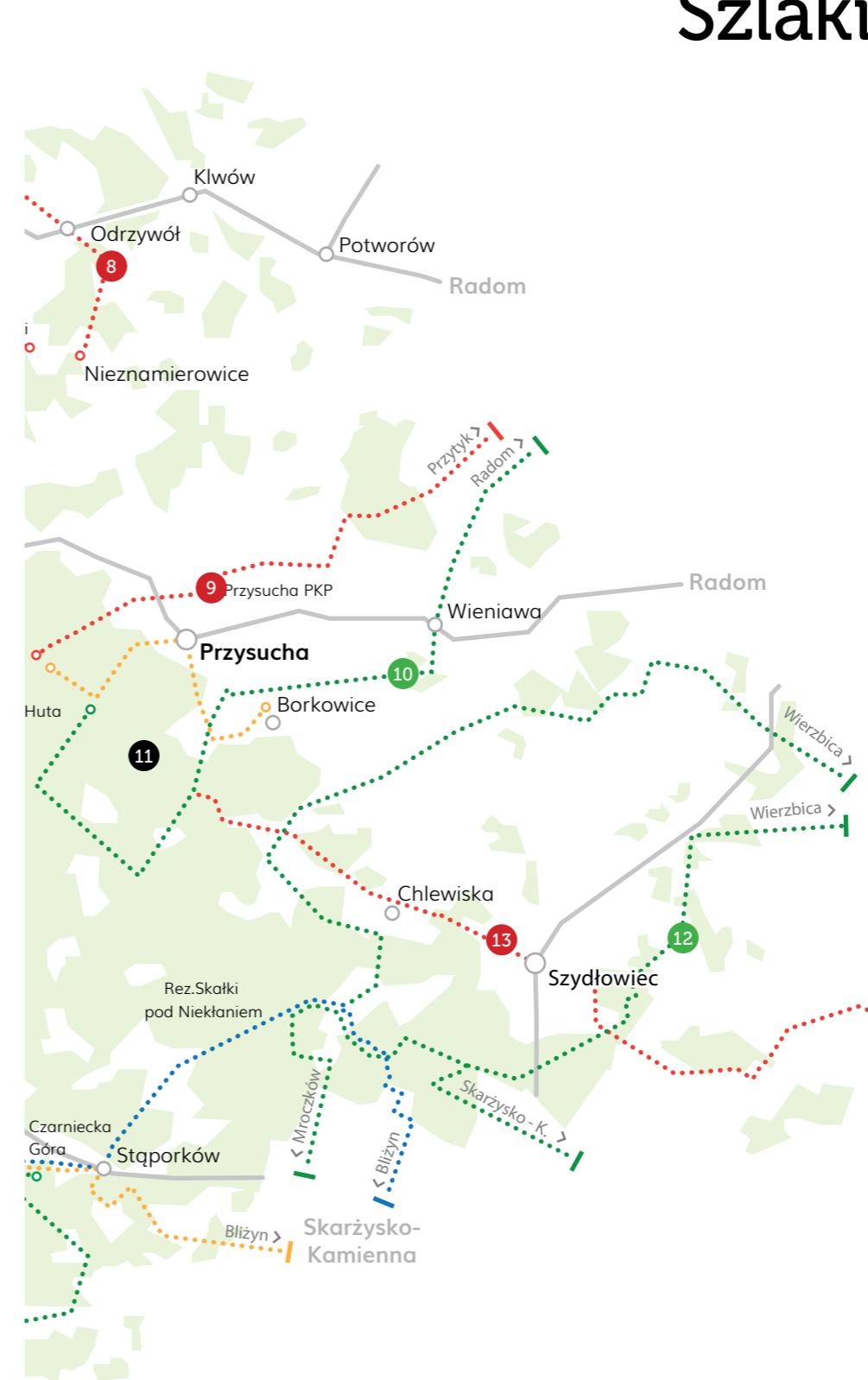
Długość: 60 km (całość), znaki czerwone
Trasa: Bartodzieje PKP, Przytyk, Domaniów, Plec, Komorów, Romualdów, Kolonia Janików, Przysucha PKP, Skrzynno, Pomyków, Lipno, Kozłowiec, Uroczysko Grabina

10. Szlak Radom – Uroczysko Huta

Długość: 69 km (całość) znaki zielone
Trasa: Radom, Podlesie, Sławno, Janów, Krukowiec, Zabłocie, Michałów, Domaniów, Wieniawa, Jabłonica, Żuków, Gródek, Rudno, Hucisko Borowieckie, Uroczysko Huta

11. Szlak R14 Uroczysko Huta – Borkowice

Długość: 5 km, znaki czarne
Trasa: Uroczysko Huta, Zapniów, Kuźnica, Bryzgow, Borkowice

POWIAT SZYDŁOWIECKI

12. Szlak R-50z – "Zielona Pętla"

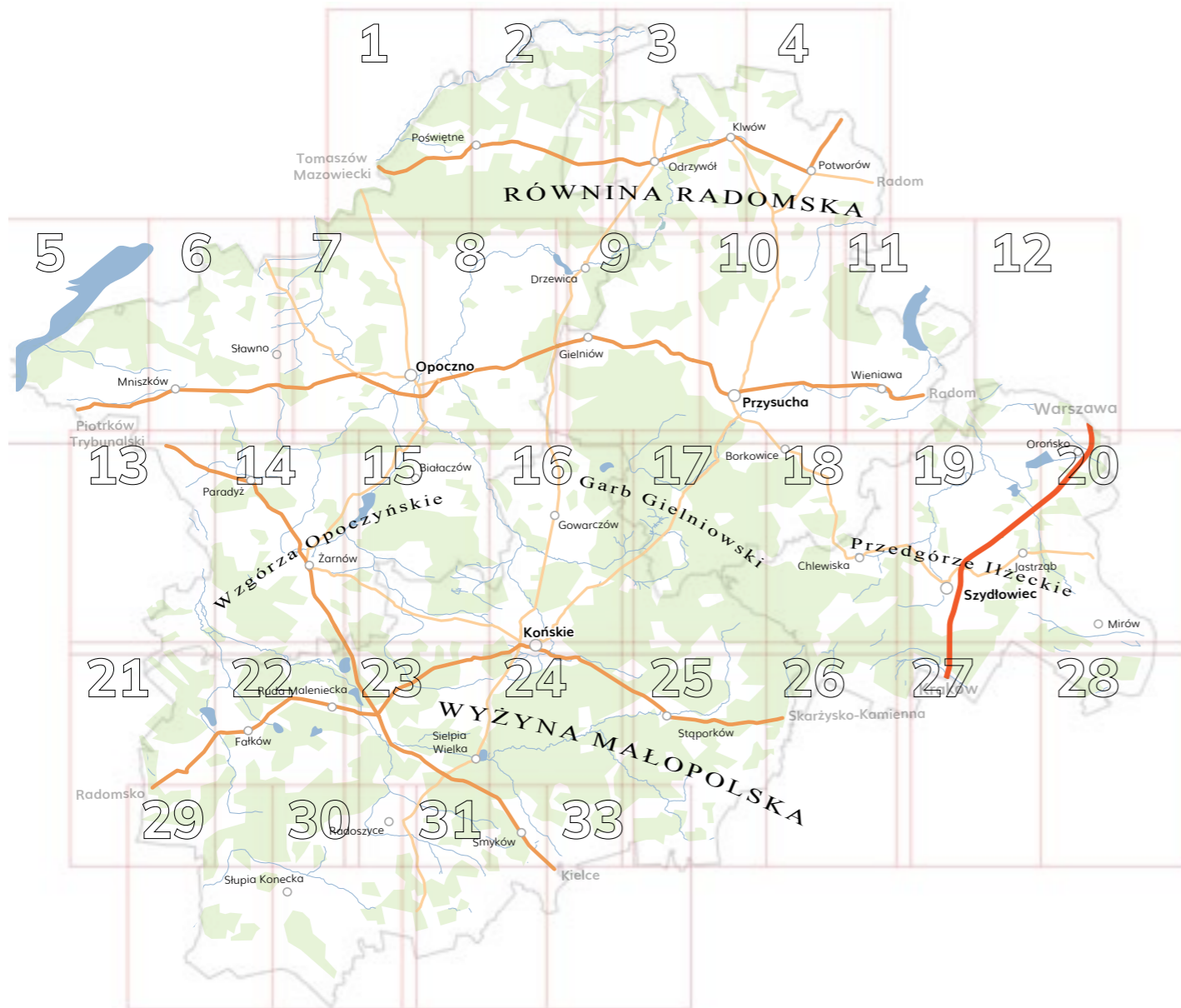
Długość: 87 km, znaki zielone
Trasa: Orońsko, Ruda Wielka, Wola Lipieniecka, Jastrząb, Gąsawy Rządowe, Szydłowiec PKP, Barak, Linia Strażowa, Hucisko, Huta, Chlewiska, Skłoby, Rzuców, Koryciska, Łaziska, Orońsko

13. Szlak R-20c

Długość: 45 km, znaki czerwone
Trasa: Mirów Nowy, Szydłowiec, Chlewiska, Nadołna, Ruski Bród

Skorowidz arkuszy mapy

Legenda - objaśnienie znaków

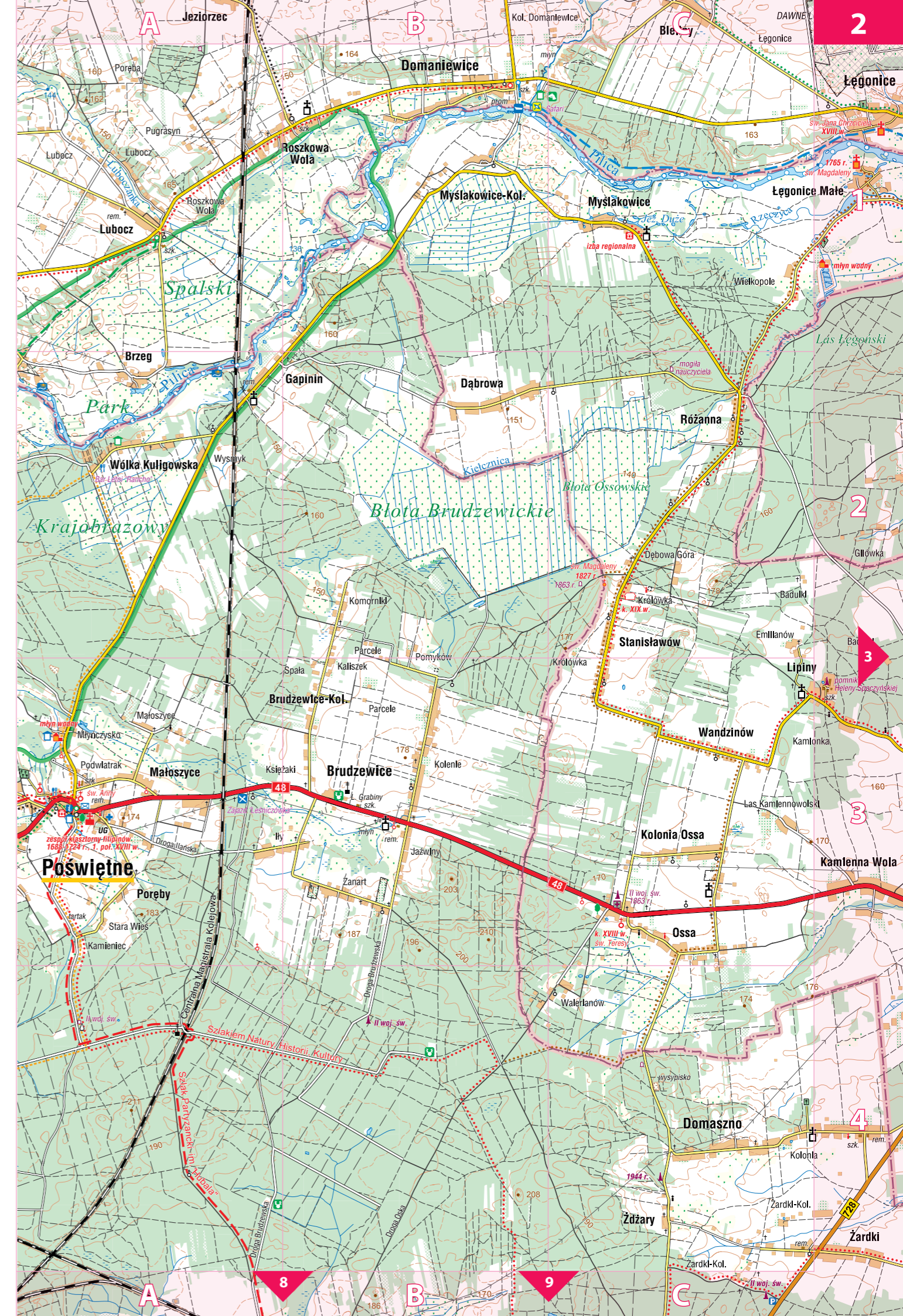
skala 1: 60 000

0 0,5 1 1,5 2 km

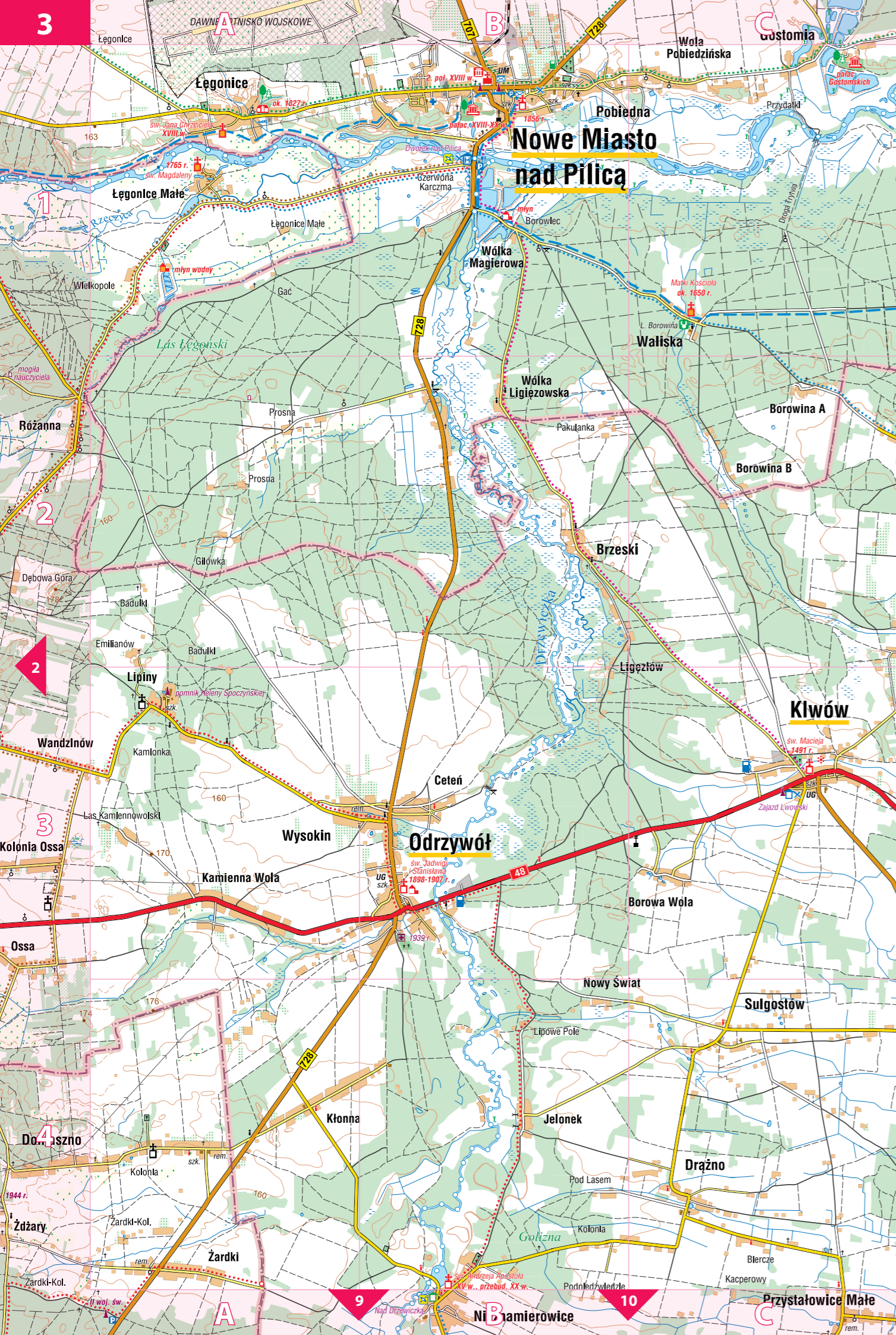
	teren: zabudowany, przemysłowy, zamknięty		pałac; dwór; ruiny dworu
	las; sad (ogródki działkowe); zarośla		synagoga; ratusz; Inny zabytek architektury
	park; obszar piaszczysty; łąka		zamek; ruiny zamku, ruiny małego zamku
	cmentarz; cmentarz wojenny, cmentarz żydowski		budynek architektury ludowej; skansen
	droga ekspresowa		punkt widokowy; grodzisko, bunkier
	droga krajowa; droga wojewódzka		muzeum; izba regionalna
	drogi asfaltowe; droga rowerowa/deptak		piecownisko; zabytkowy obiekt techniki
	droga: utwardzona, gruntowa		jaskinia; jaskinia do zwiedzania
	inna droga; przecinka leśna; kładka; most		informacja turystyczna; policja; poczta
	tory kolejowe i stacje kolejowa: czynne, nieczynne		restauracja; bar; pub
	ruina; budynek użyteczności publicznej; zabudowania		miejsce wędkowania; łowisko; kawiarnia
	dworzec autobusowy		park linowy; pole golfowe; kort tenisowy
	wieża przekaźnikowa, komin; inna wieża		wypożyczalnia sprzętu wodnego; wypożyczalnia kajaków; prom
	wieża obserwacyjna; wieża widokowa		przystań wodna; paintball; amfiteatr
	wiatrak; wieża ciśnień		ośrodek narciarski; ośrodek hodowli żubrów
	miejsce bitwy; miejsce martyrologii		glaz narzutowy; skałki duże; skałki małe
	szpital; ośrodek zdrowia		kamieniołom czynny; kamieniołom nieczynny; wydobywanie torfu
	hotel; ośrodek wypoczynkowy; inny nocleg		kopalnia czynna; kopalnia nieczynna; sztolnia
	schroniska; agroturystyka		poziomice; skarpa; szczyt
	stadion; boisko		zaporę wodną; jezioro; pomost; bagna; źródło
	wiaty turystyczne, miejsce odpoczynku		rzeka; potok; strumień
	pole namiotowe; kemping		szlaki piesze
	plaża; pływalnia		szlaki rowerowe
	stacja benzynowa; LPG; parking		szlaki dydaktyczne
	ośrodek jeździecki; leśniczówka		szlaki nordic walking
	park zabytkowy; pomnik przyrody; osobliwość natury		szlak konny
	rezerwat przyrody; inna atrakcja		szlaki inne
	kościół; kościół zabytkowy; kościół zabytkowy drewniany		szlak kajakowy
	klasztór; klasztor zabytkowy		granica powiatów
	kaplica; kaplica drewniana		granica parku krajobrazowego
	kaplica zabytkowa, kaplica zabytkowa drewniana		
	kapliczka; kapliczka zabytkowa		
	krzyż; krzyż zabytkowy; figura; figura zabytkowa		
	pomnik; mogiła; tablica pamiątkowa		

Wydanie I, Kraków 2018 r.
 Opracowanie mapy: Piotr Banaszkiewicz
 Realizacja: Wydawnictwo "Compass"
 30-084 Kraków, ul. Podchorążych 3
 tel./fax 12 626 14 36

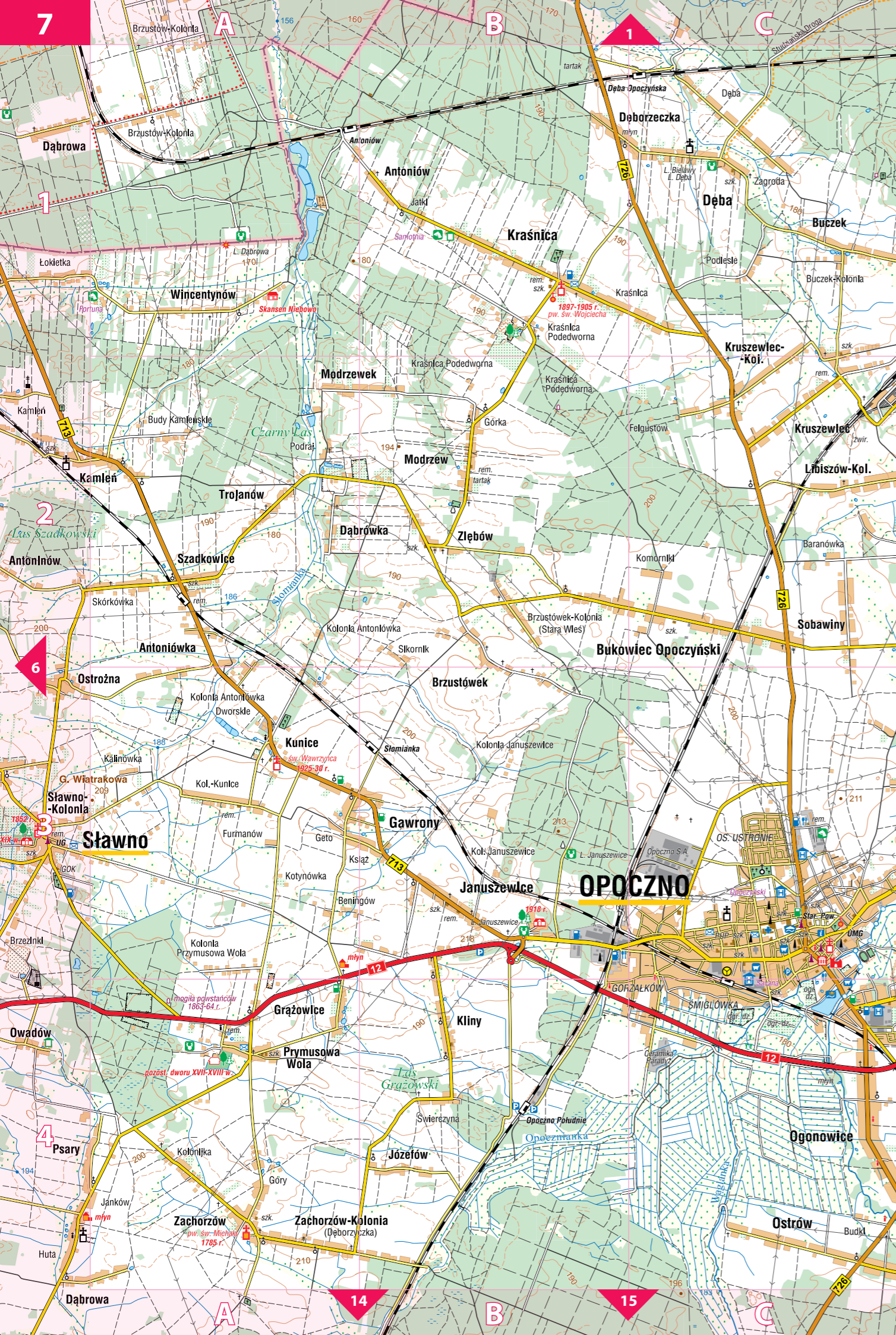

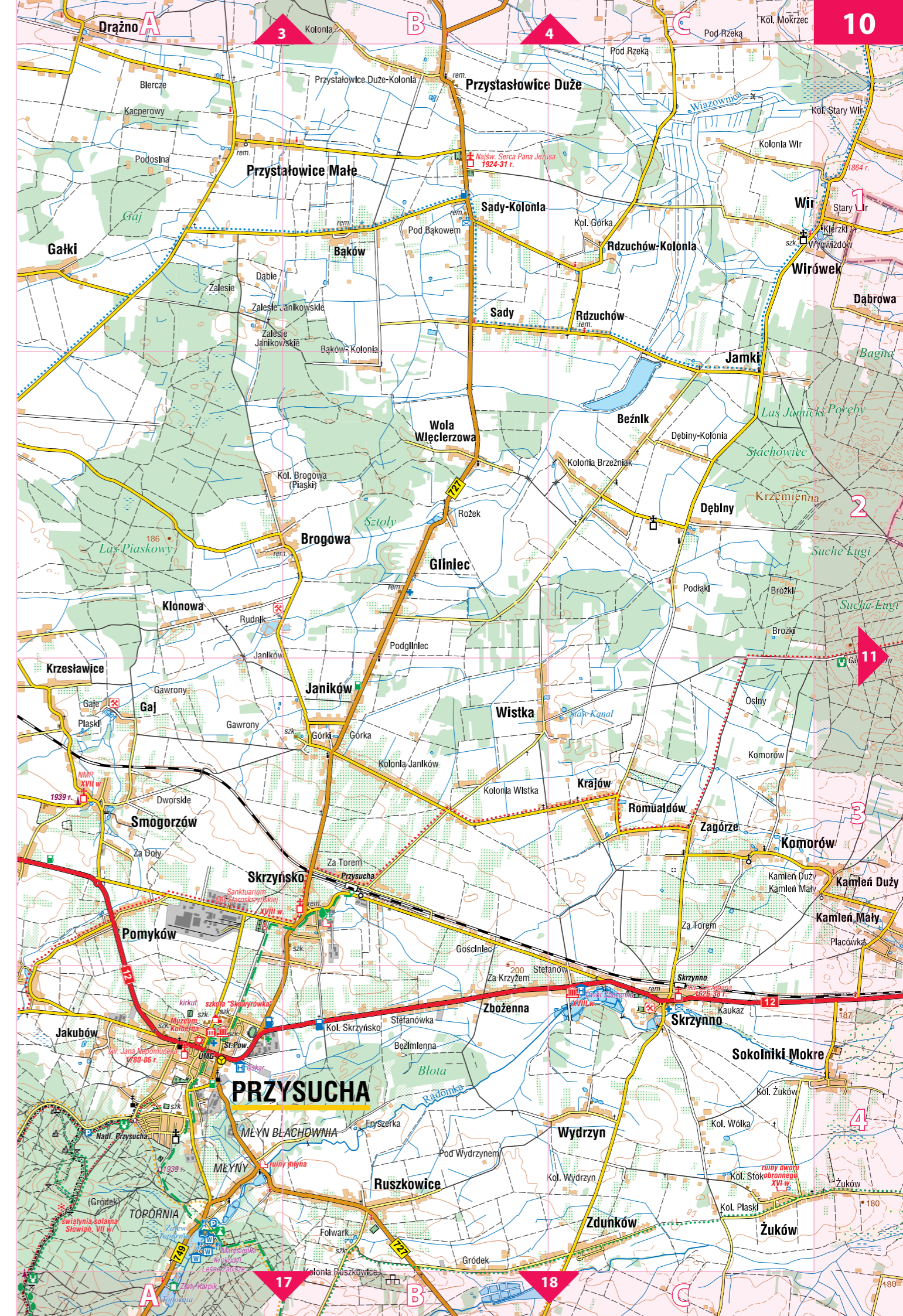
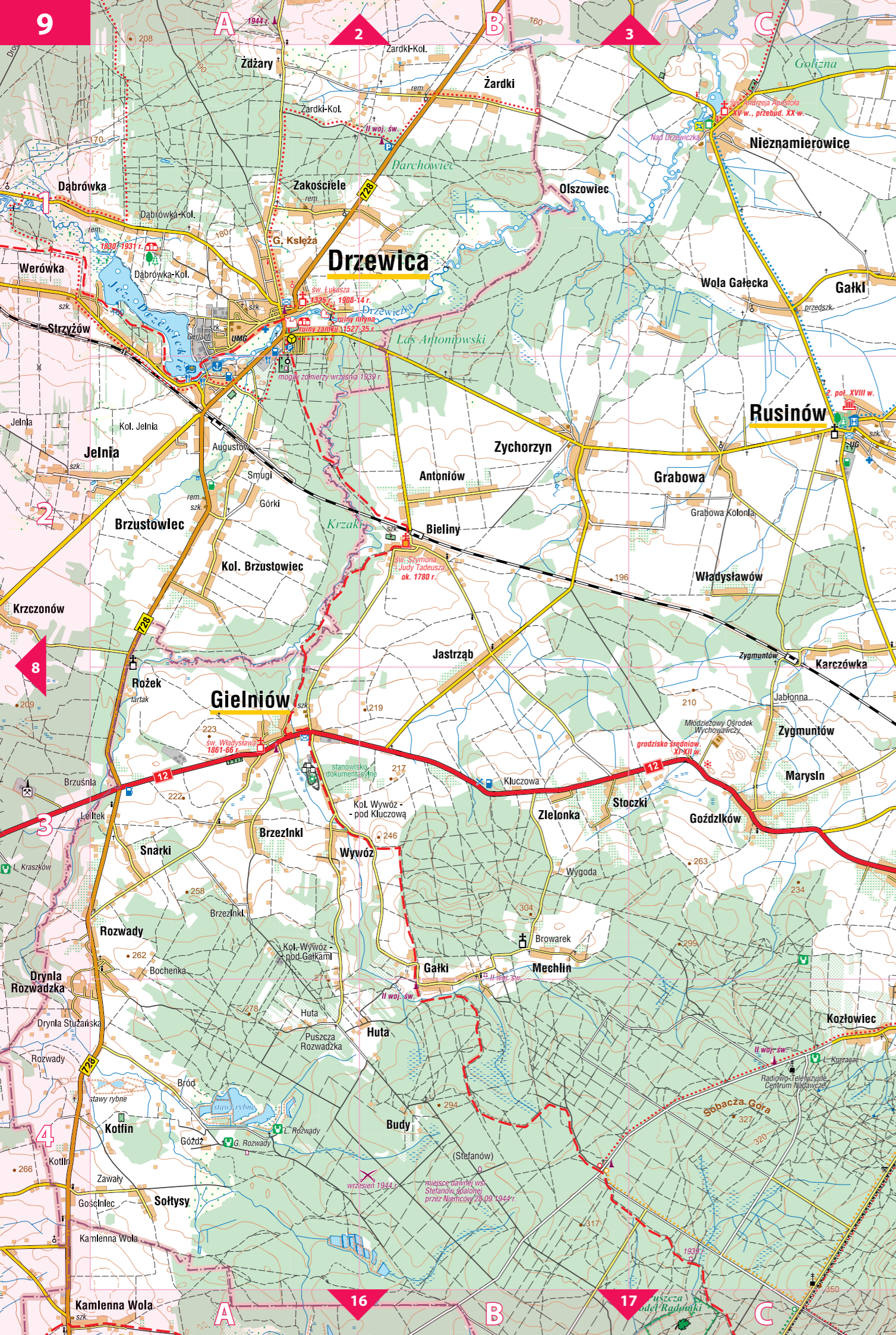

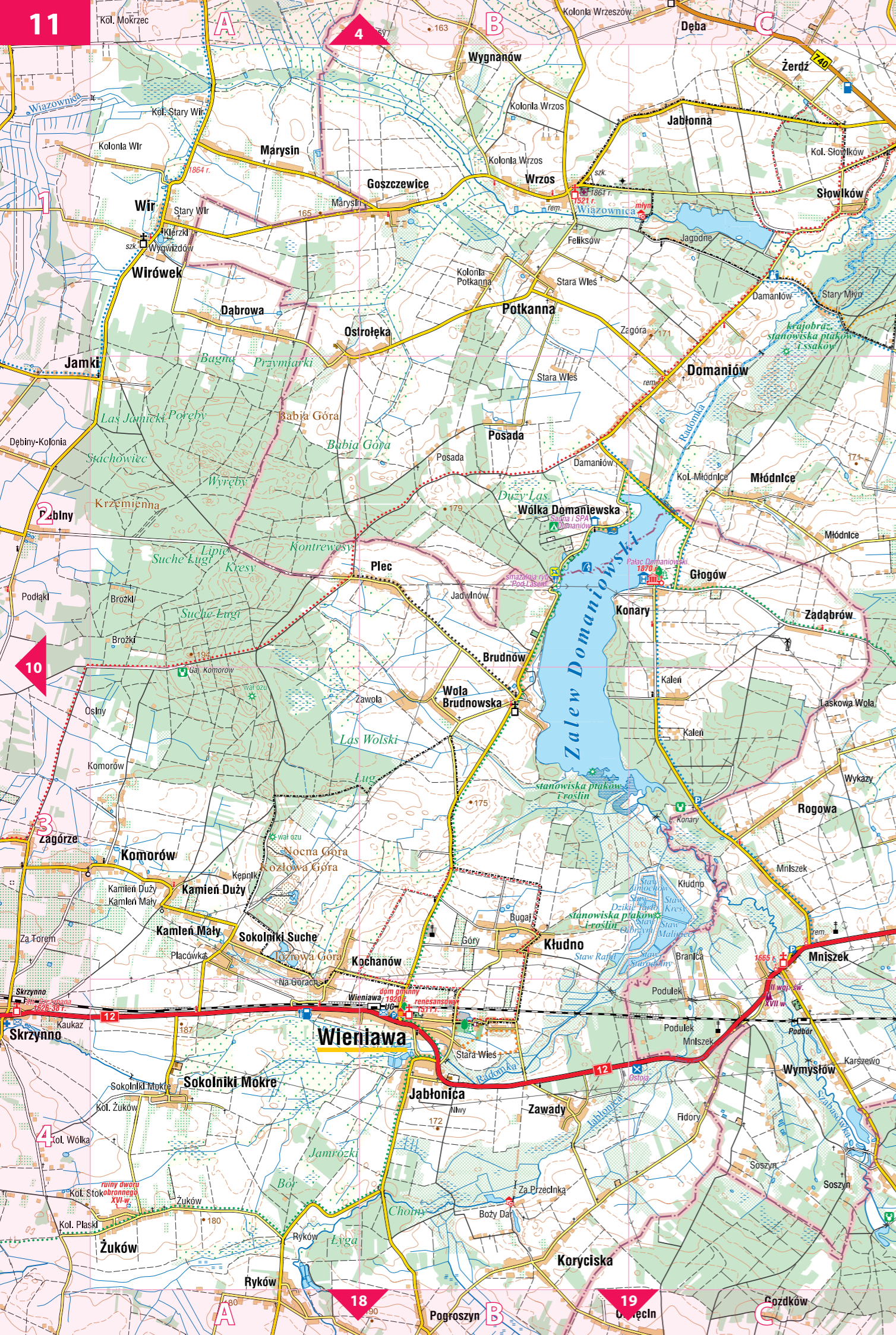

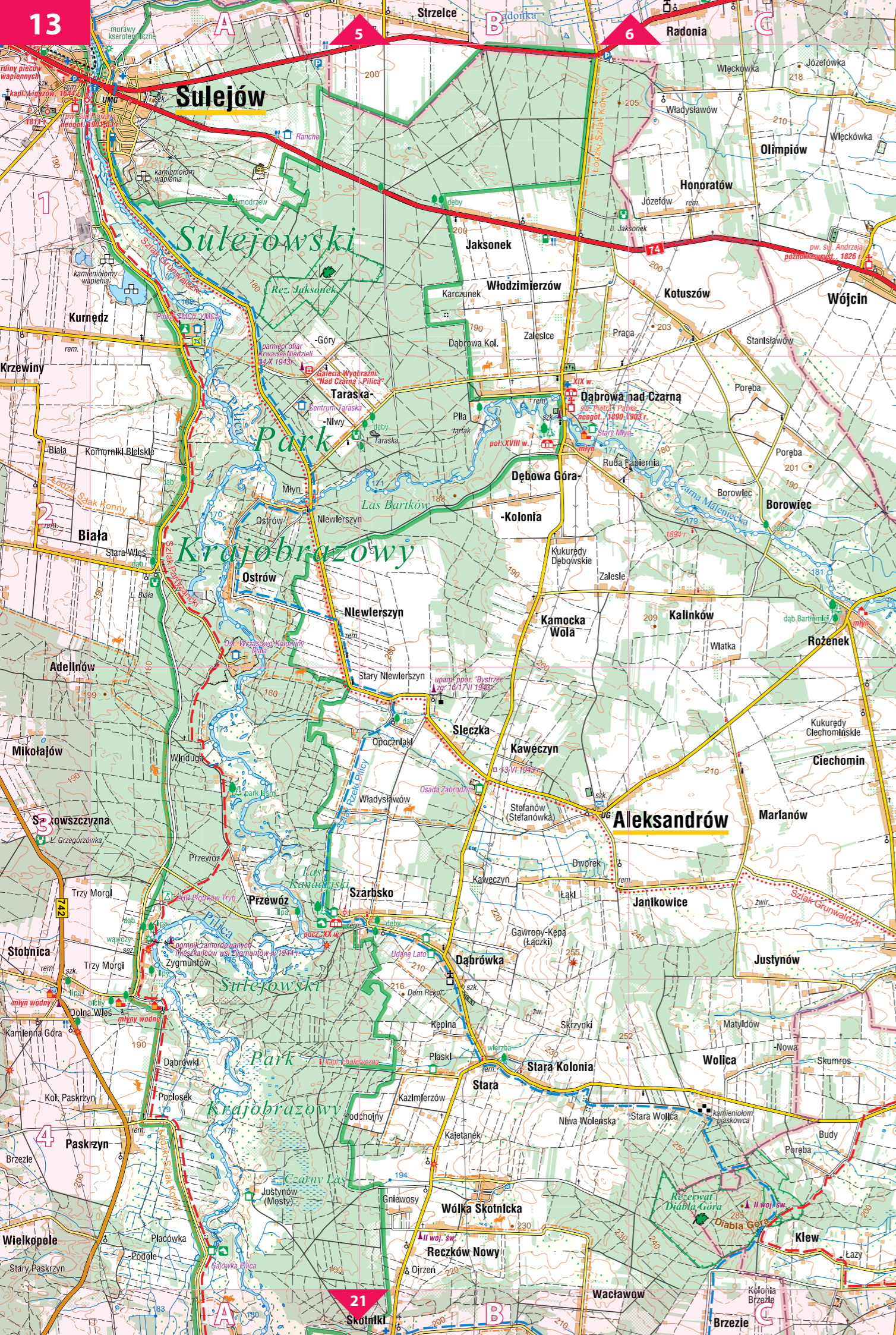

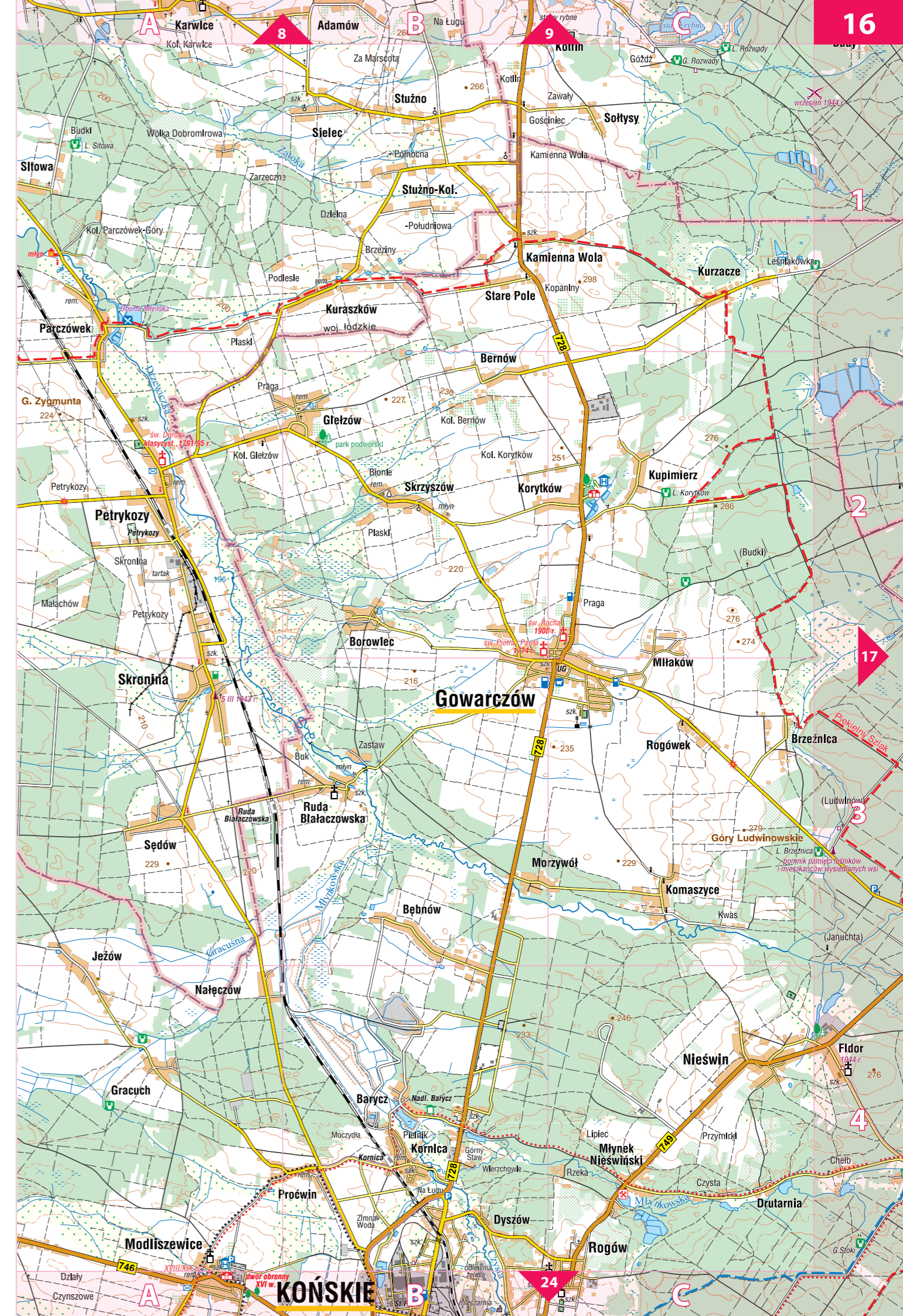
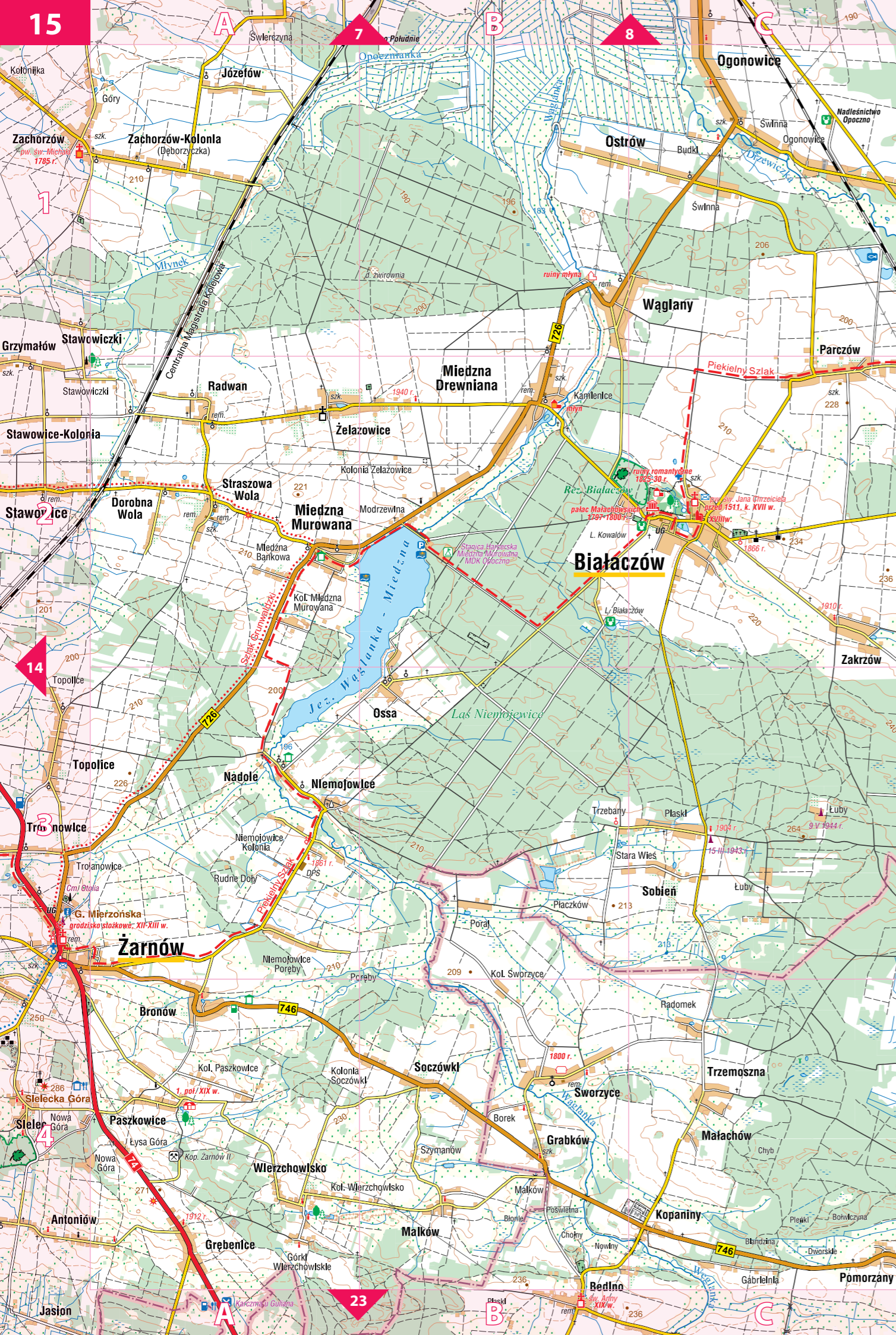

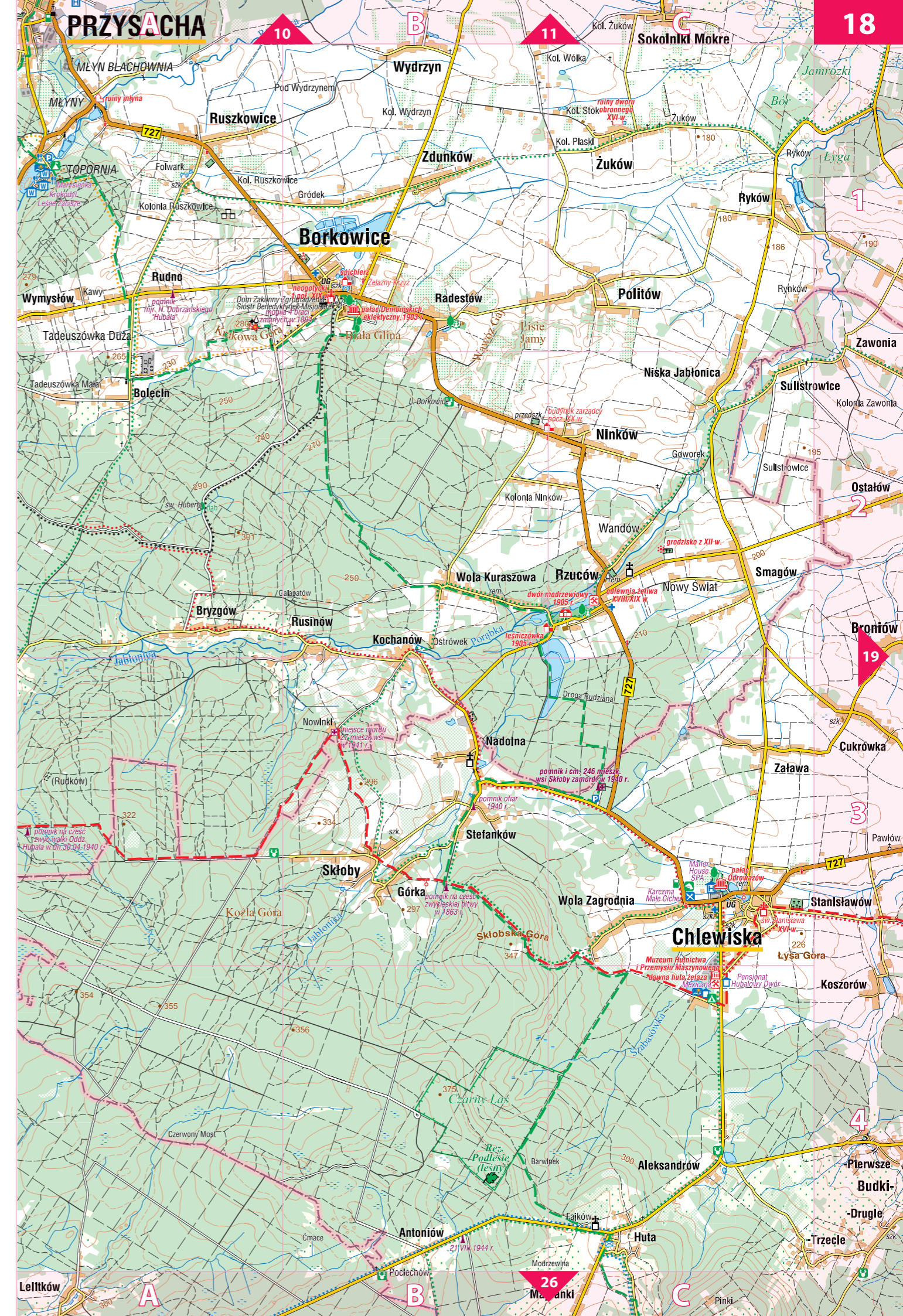
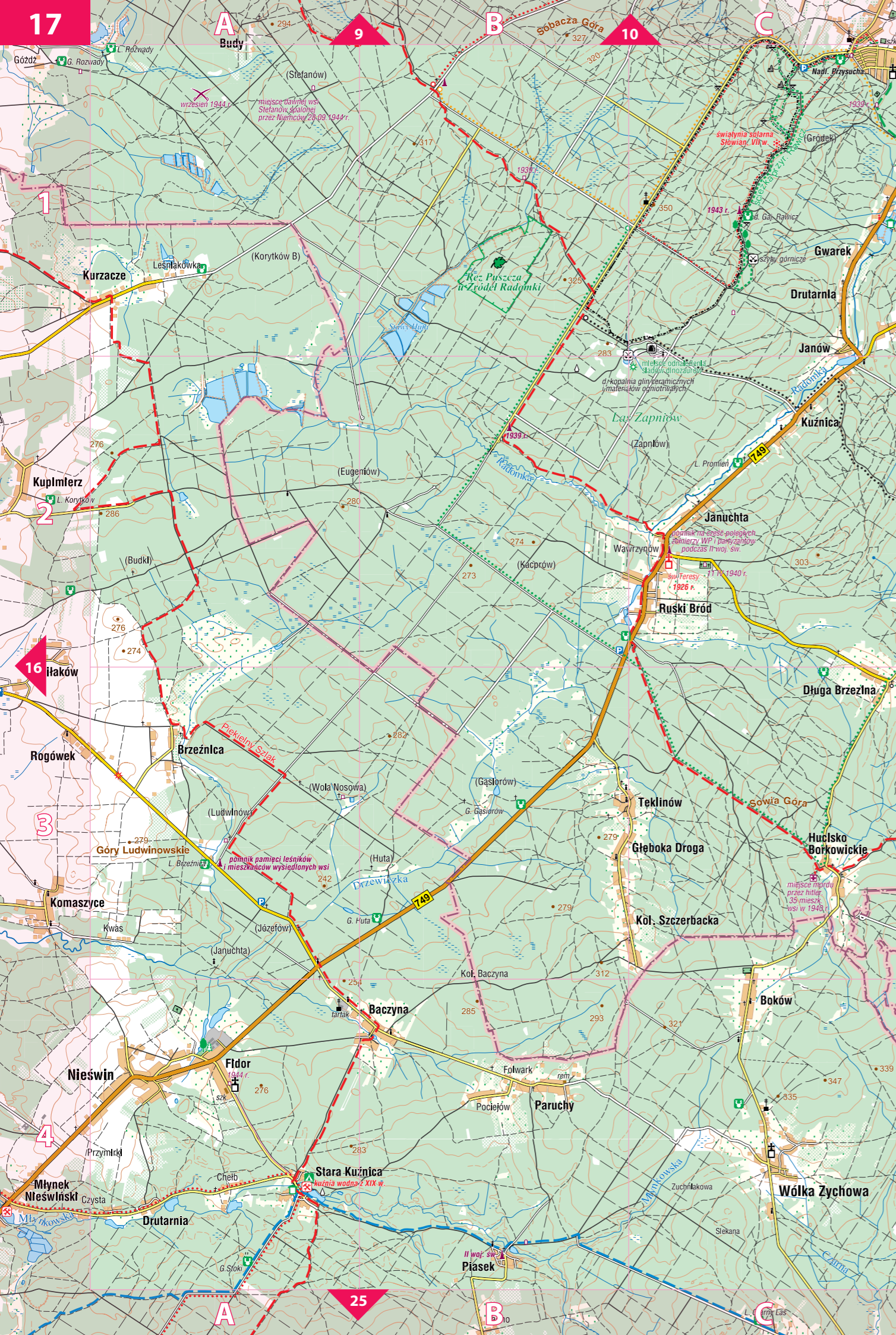

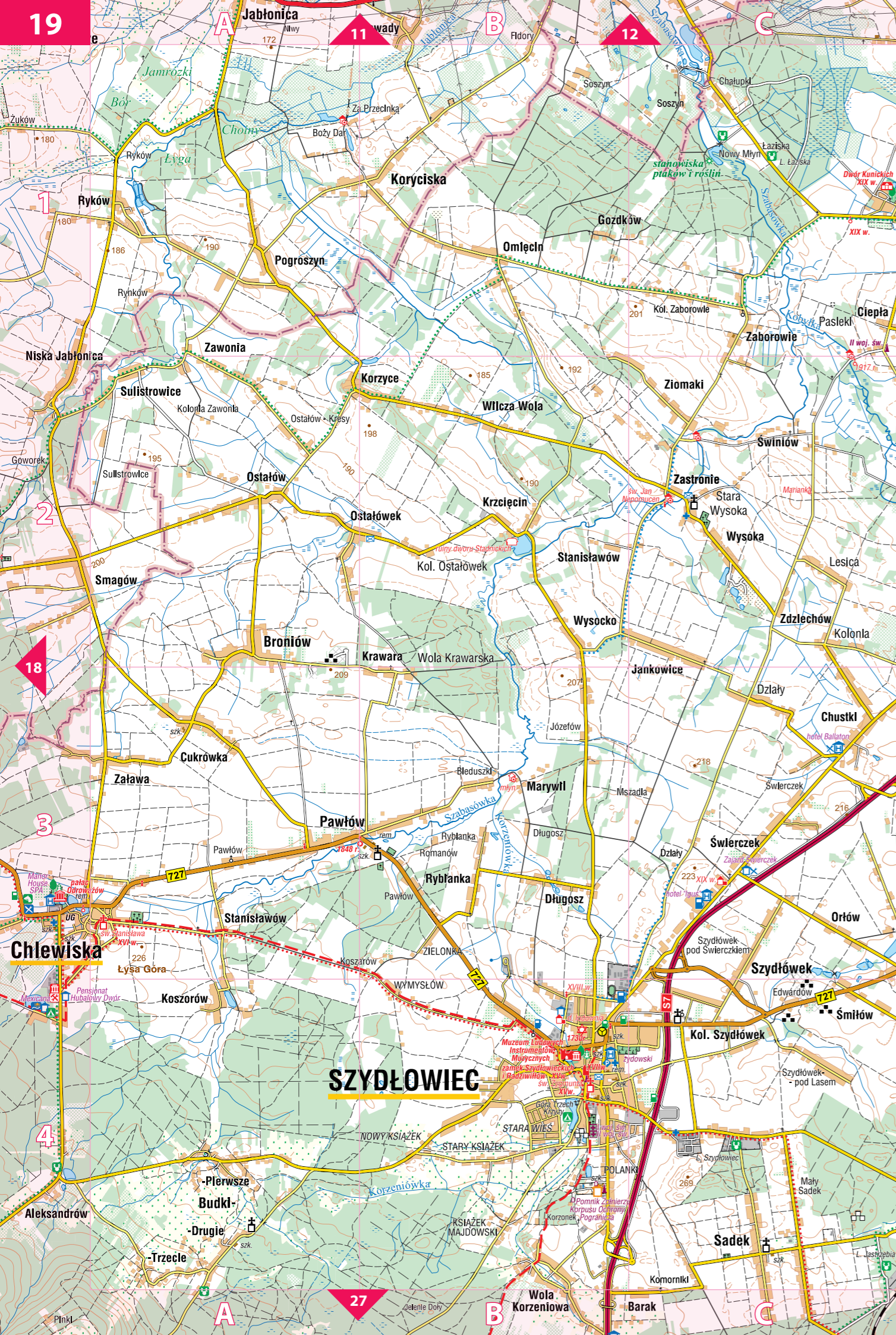

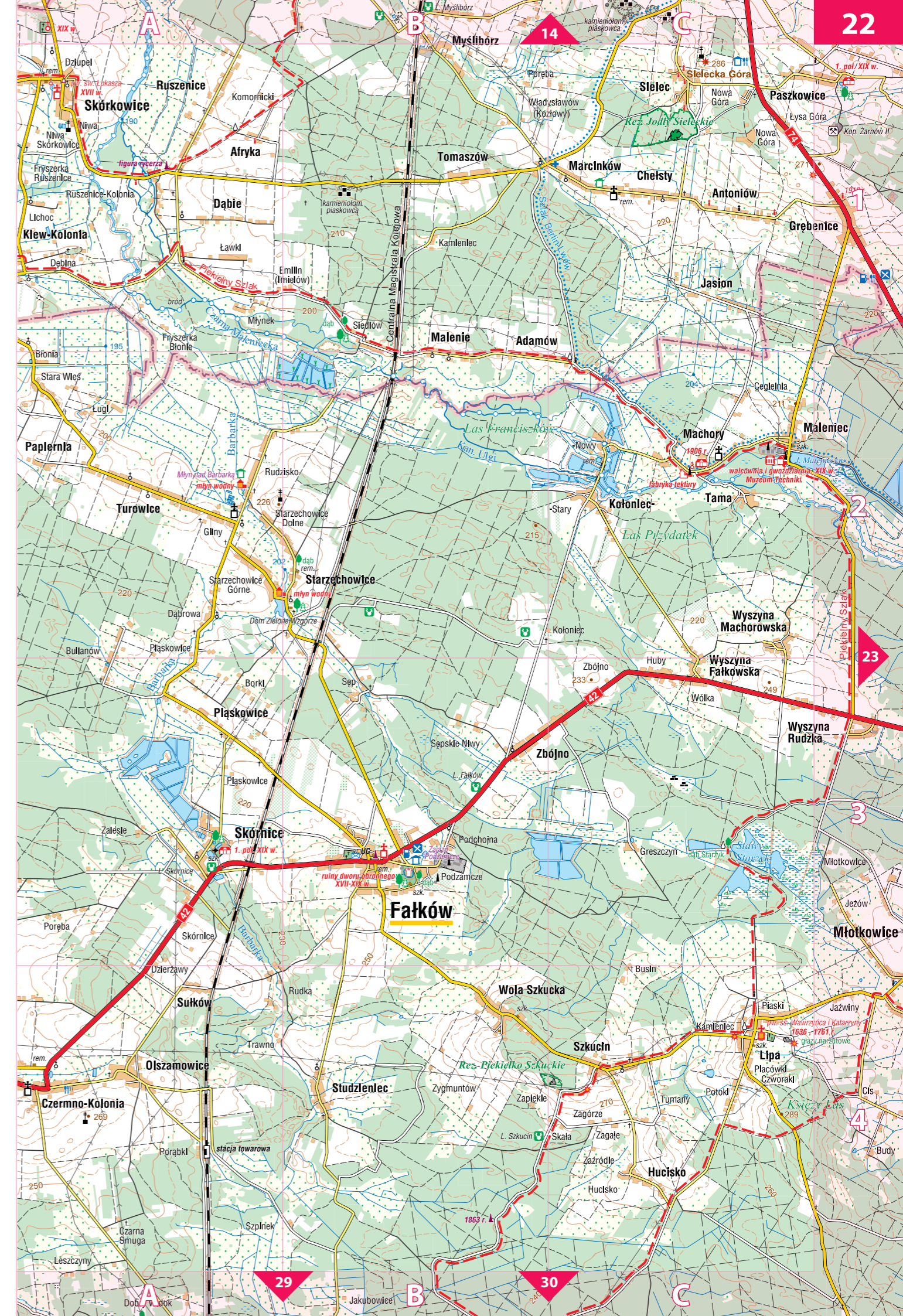

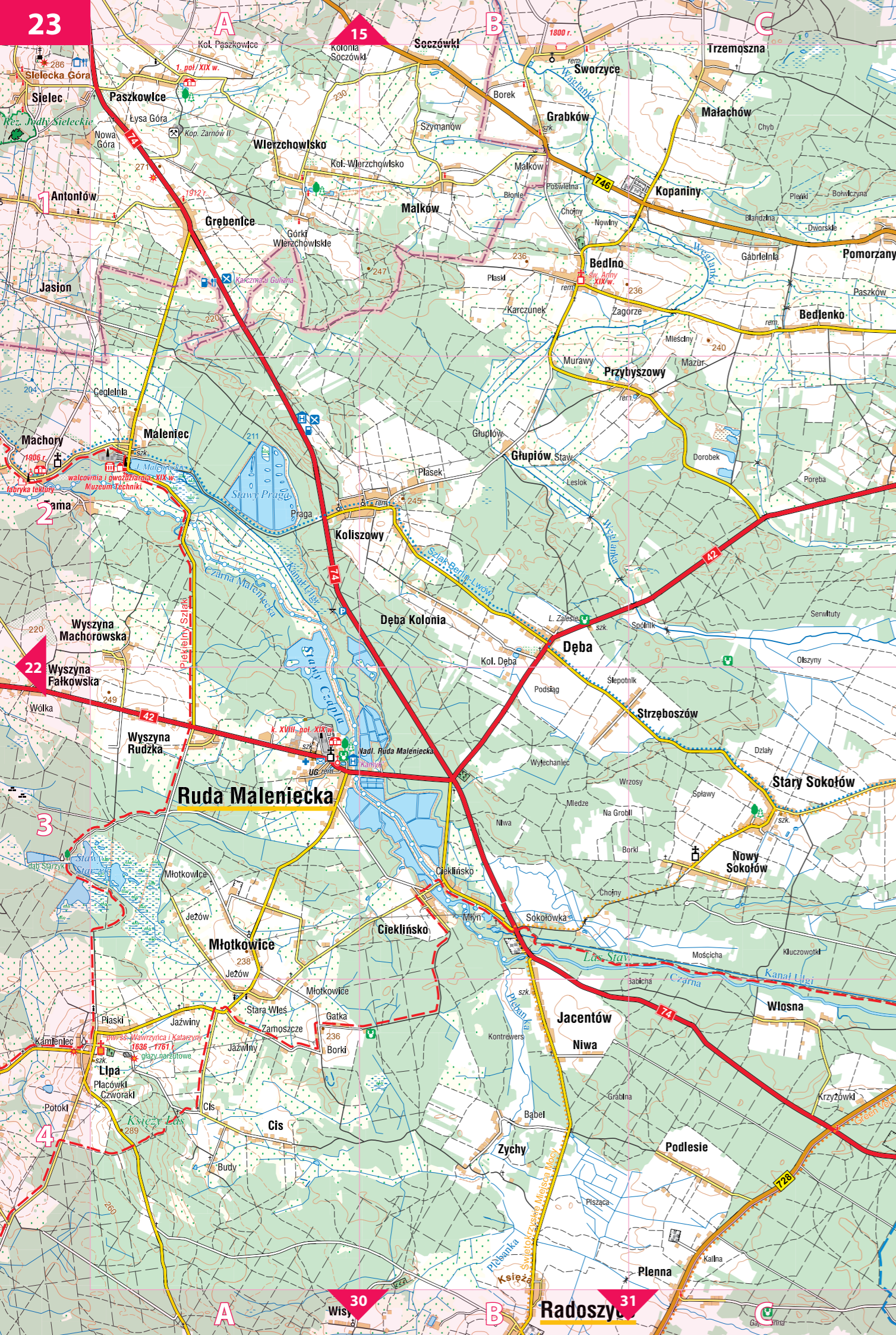

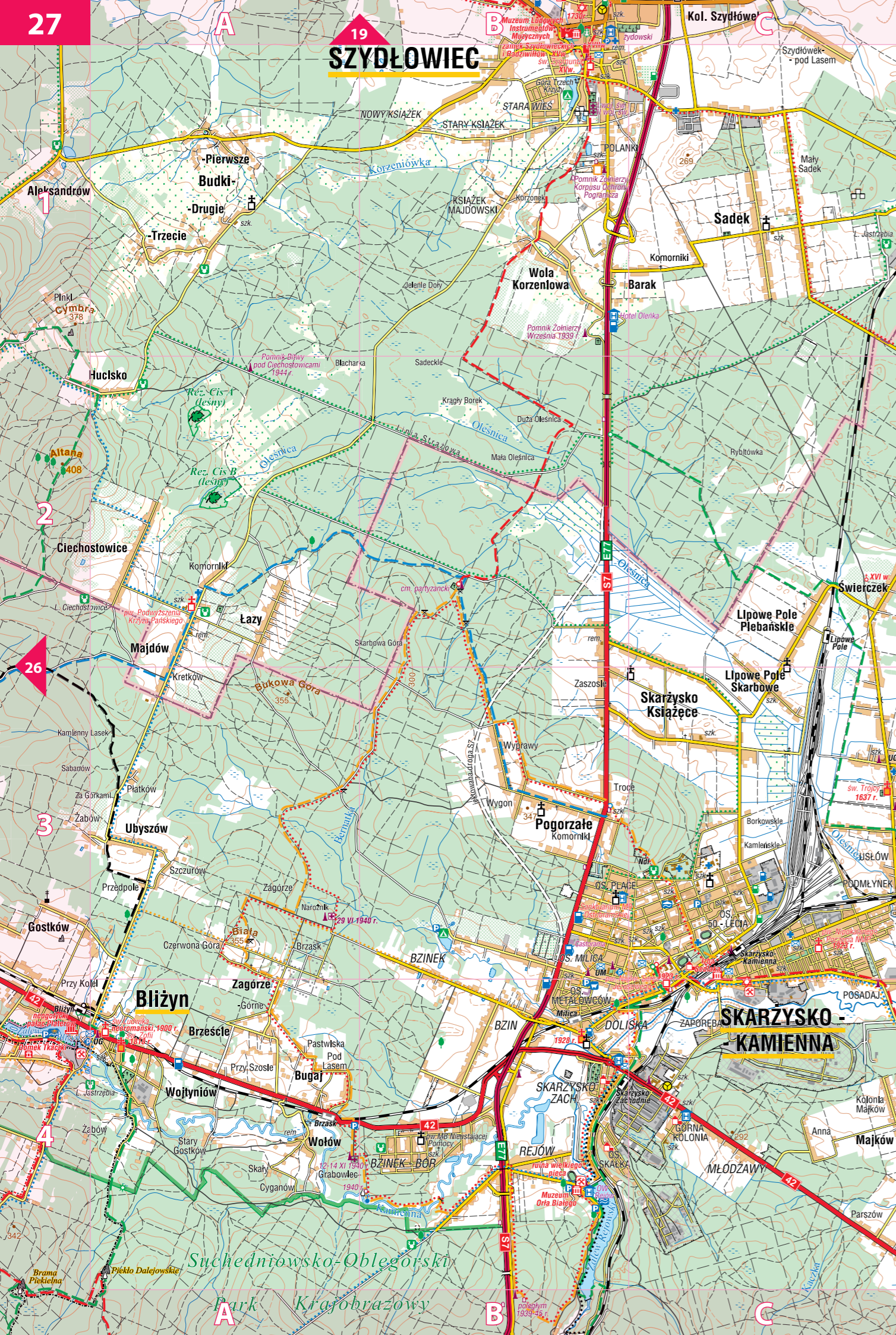

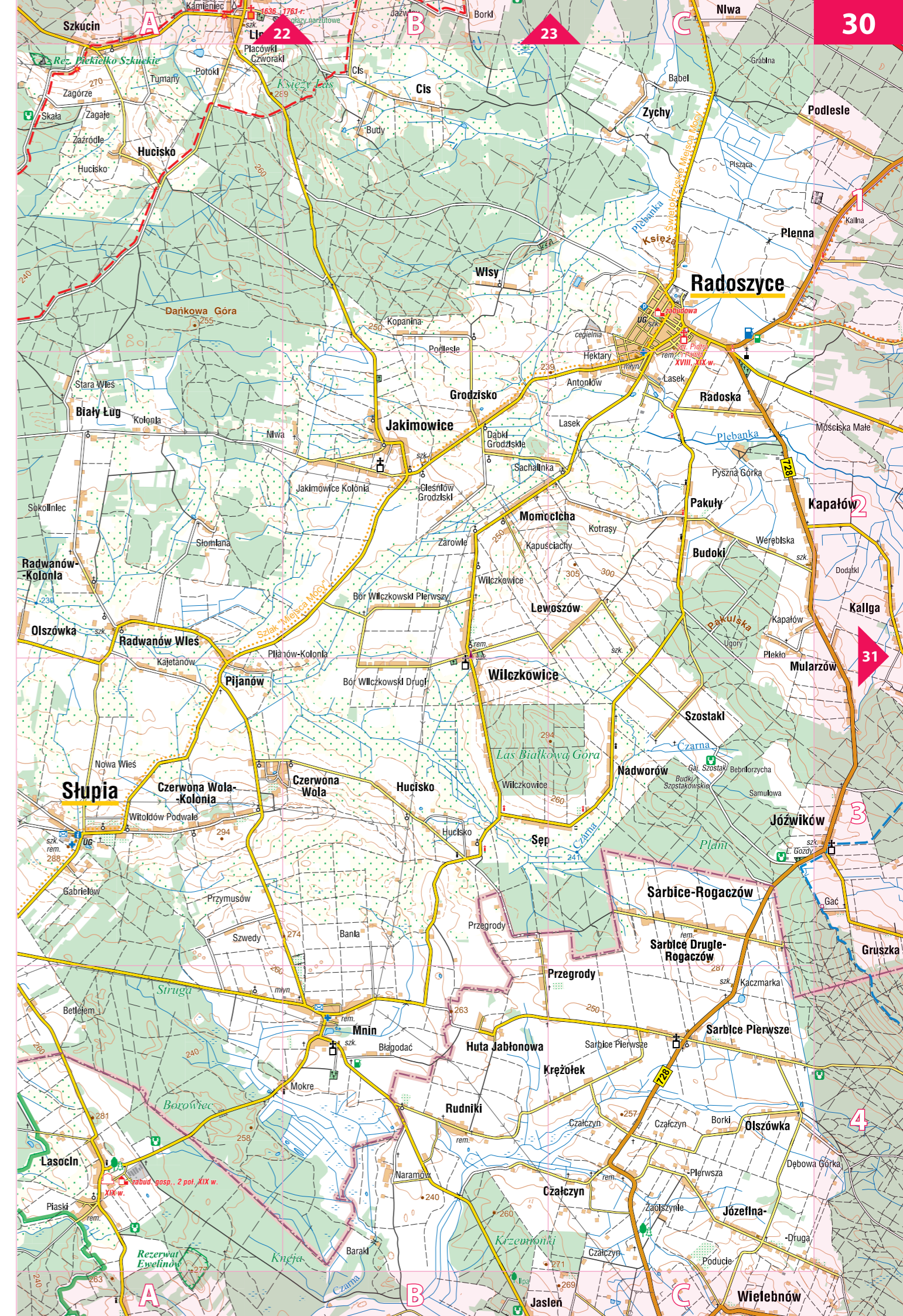
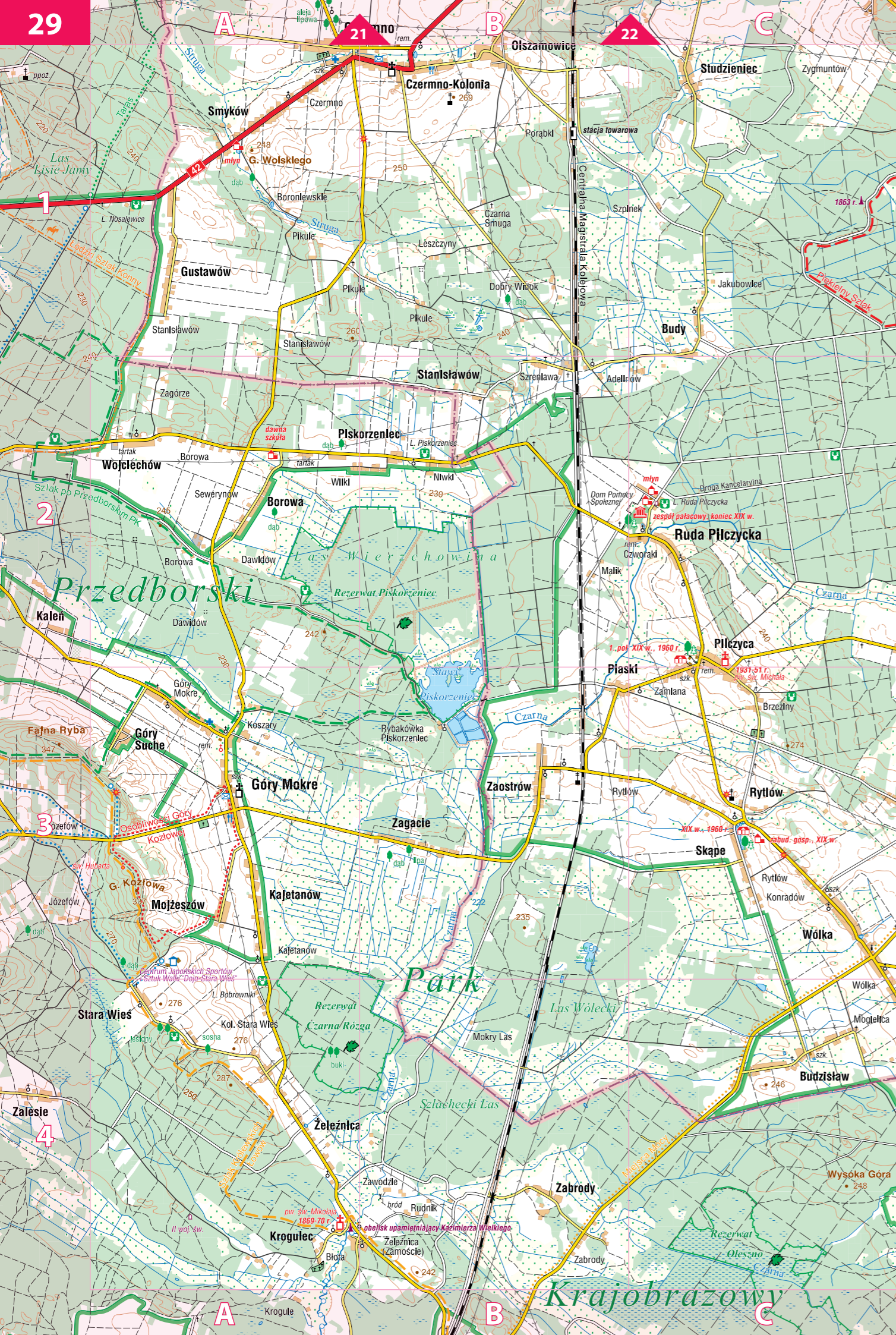

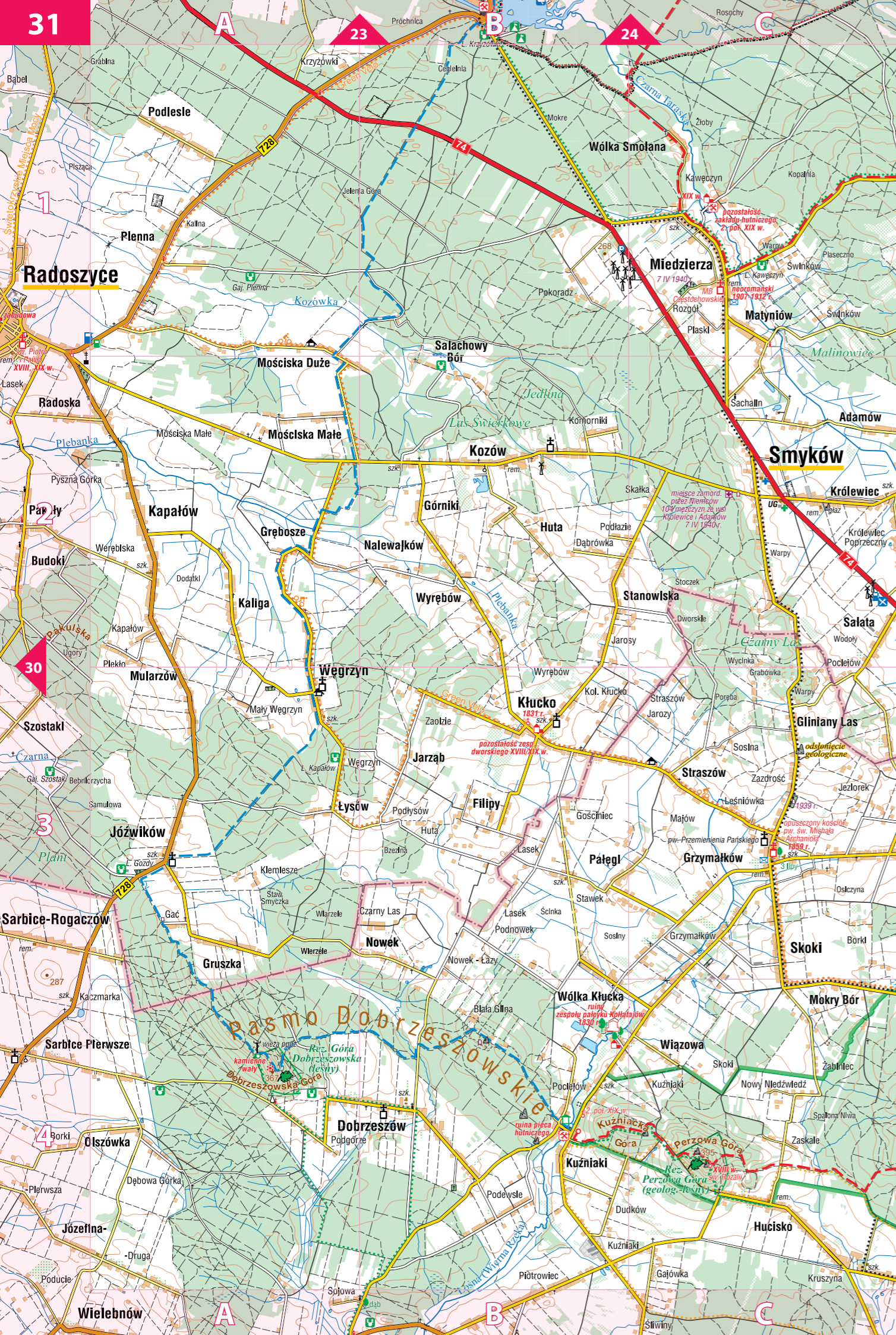

Noclegi

OKOLICE SZYDŁOWCA

Hotel Manor House SPA – Pałac Odrowążów
ul. Czachowskiego 56
26-510 Chlewiska koło Szydłowca
tel. 48 628 70 61, 48 628 72 80
chlewiska@manorhouse.pl
www.manorhouse.pl

Hotel Pod Dębem
Rynek Wielki 5, 26-500 Szydłowiec
tel. 48 617 88 89
repcja@hotelszydlowiec.pl
www.hotelszydlowiec.pl

Hotel Wasik
Krogulcza Sucha 65
tel. 48 618 44 22, 605 205 206
repcja@hotelwasik.pl

Dom Rzeźbiarza
Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku
ul. Topolowa 1, 26-505 Orońsko
tel. 48 618 45 16
sekretariat@rzezba-oronsko.pl
www.sculpture.art.pl

Dwór U Antoniego
Krogulcza Sucha 49B, 26-505 Orońsko
tel./ fax 48 610 17 57

Hotel Restauracja Dom Weselny „Ballaton”
Chustki 64b, 26-500 Szydłowiec
tel. 48 617 48 04, 692 536 869
restauracja@ballaton.pl

Zajazd Świerczek
Świerczek 35, 26-500 Szydłowiec
tel. 48 617 57 37

Hotel „Iguś”
ul. Kościuszki 263, 26-500 Szydłowiec
tel. 48 617 44 93

Hotel Primagor
ul. Spółdzielcza 2C, 26-500 Szydłowiec
tel. 48 617 45 60, 602 301 236
primagor@primagor.eu
www.primagor.eu

Dom Weselny „Lodownia”
ul. Browarska 6, 26-500 Szydłowiec
tel. 601 312 355, 601 312 314
lodownia@op.pl

Hotel Oleńka
Barak 1A, 26-500 Szydłowiec
tel. 48 617 49 59, 696 091 276
hotel_olenka@wp.pl
www.hotelolenka.com.pl

Ośrodek Wczasowy „Zajazd Mexicana”
ul. Leśna 1, 26-510 Chlewiska
tel. 661 821 940
kontakt@mexicanachlewiska.pl

Pensjonat „Hubalowy Dwór”
ul. Szkolna 35, 26-510 Chlewiska
tel. 503 670 385, 508 665 781
hubalowydwor35@wp.pl
www.hubalowydwor.pl

Zajazd „Małe Ciche” Grecki Dariusz
ul. Czachowskiego 66, 26-510 Chlewiska
tel. 660 699 202
hotel_olenka@wp.pl

Szkolne Schronisko Młodzieżowe „Skałka”
w Zespole Szkół im. KOP w Szydłowcu
ul. Kościuszki 39, 26-500 Szydłowiec
tel. 48 617 43 11

OKOLICE OPOCZNA

Hotel „Park”
ul. Kolberga 1, 26-300 Opczno
tel. 44 755 31 14
hotel@hotelpark.pl
www.hotelparkopoczno.pl

Hotel „Savana”
ul. Piotrkowska 61, 26-300 Opczno
tel. 44 755 28 81, 515 141 501

Hotel „Opoczyński”
ul. Graniczna 7, 26-300 Opczno
tel. 44 755 35 38

Kwatery Noclegowe
Piasta-Malik Marianna
pl. Kościuszki, 26-300 Opczno
tel. 44 755 43 38, 507 333 288

Hotel Restauracja „Zamkowa”
Plac Wolności 32, 26-340 Drzewica
tel. 48 375 61 60
zamkowa@zamkowa.eu
www.zamkowa.eu

Kemping nad Drzewiczką
ul. Sosnowa 9, 26-340 Drzewica
tel. 501 104 163
info@drzewiczka.pl
www.drzewiczka.pl

Jolanta i Janusz Macierzyńscy
Wola Załęzna 121 A, 26-300 Opczno
tel. 44 755 37 61, 783 920 783

Elżbieta Nowak
Karwice 58 B, 26-300 Opczno
tel. 44 754 10 58

Danuta Pytłos
Modrzewek 37, 26-300 Opczno
tel. 44 754 22 27, 661 037 480

Włodzimierz Skorupski
Kraśnica 119 a, 26-300 Opczno
tel. 607 603 307

Wiesława i Jan Turlińscy
Stużno Kol. 14, 26-300 Opczno
tel. 44 754 15 00, 605 859 697

Elżbieta Zajączkowska
Sitowa 98, 26-300 Opczno
tel. 44 754 38 22, 601 545 363

Zofia i Waldemar Zagdańscy
Radzice Małe 32, 26-340 Drzewica
tel. 48 375 64 28
www.agrowakacje.pl

Celina i Ryszard Kalinowscy „Rajski Dworek”
ul. Kolejowa, 26-340 Drzewica
tel. 48 375 80 22, 48 375 78 13

Marek Gąsiorowski
ul. Stanisława Staszica 1, 26-340 Drzewica
tel. 506 100 277

Pokoje do wynajęcia Maria Gapys
ul. Zdrojowa 3A, 26-340 Drzewica
tel. 663 385 247

„Dolina pięciu stawów” – Jakubczyk Renata
Stefanów 62
26-315 Poświętne, tel. 44 756 44 05
www.dolinapieciustawow.republika.pl

„Agroturystyka Ponikła”
Ponikła, 26-315 Poświętne,
tel. 44 756 43 93, 888 207 780
www.ponikla.republika.pl

Roman Bilski
Mysiakowice 26, 26-315 Poświętne
tel. 48 360 56 71, 600 429 895

Ryszard Badura
Gapinin 12, 26-315 Poświętne
tel. 44 756 42 19

Zofia Maruszewska
Stefanów 14, 26-315 Poświętne
tel. 44 756 40 21

Zofia Piątkowska
Kaliszek 32, 26-315 Poświętne
tel. 44 756 41 73

Wojciech Baran
ul. Opoczyńska 47, Miedzna Murowana
26-330 Żarnów
tel. 44 757 70 20

Stajnia Artystyczna „Marcinków”
Marzena Michałowska-Kowalik
Marcinków 43, 26-330 Żarnów
tel. 44 757 32 72

Barbara Gustavsson
Kamieniec 2, 26-330 Żarnów
tel. 44 757 73 34

Jan Mazur
ul. Złota 9, Miedzna Murowana
26-330 Żarnów
tel. 44 757 72 57

Gospodarstwo agroturystyczne „Straszówka”
Dorota Kresińska
Straszowa Wola 60, 26-330 Żarnów

Gospodarstwo agroturystyczne „Nadolanka”
Tomasz Jarosiński
Nadole 21A, 26-330 Żarnów
tel. 605 883 765
nadolanka@agrowczas.opoczno.pl
www.agrowczas.opoczno.pl

OKOLICE PRZYSUCHY

Restauracja „Motel”
26-400 Przysucha, ul. Radomska 18
tel. 48 675 20 20

Motel „Dakar”
26-400 Przysucha, ul. Staszica 38
tel. 48 675 27 07

Pałac w Rusinowie
26-411 Rusinów, ul. Opoczyńska 2
tel. 602 232 136

Agroturystyka Gwarek
tel. 48 675 25 97, 675 38 81

Agroturystyka Brudnów
tel. 48 673 03 59

Agroturystyka Zbożenna
tel. 48 383 30 33

Ośrodek Wypoczynkowy „Marysieńka”
ul. Topornia 23, 26-400 Przysucha
tel. 48 675 25 22, 601 378 900
topornia@topornia.pl

Ośrodek Wypoczynkowy Krokodyl u Jana
Topornia 21, 26-400 Przysucha
tel. 48 675 22 41

Hotel Restauracja „Oskar”
Kobyłka G., Radomska 18b
26-400 Przysucha
tel. 48 675 37 80

Motel Sielanka
Wanda i Andrzej Furmańczyk
Zbożenna 196, 26-400 Przysucha
tel. 48 675 31 50, 693 334 485
www.motelsielanka.pl

Dwór Zbożenna
Zbożenna 194, 26-400 Przysucha,
tel. 48 675 29 78, 603 120 322
repcja@dworzbozenna.pl
www.dworzbozenna.pl

OKOLICE KOŃSKICH

Hotel „Łuczynski”
26-200 Końskie, ul. Warszawska 24
tel. 41 372 29 68
hotel@luczynski.pl
www.hotelluczynski.pl

Hotel „Energetyk”
26-200 Sielpia, ul. Staszica 8
tel. 41 372 02 67
biuro@hotelenergetyk.pl
www.hotelenergetyk.pl

OSiR „Komunalni”
26-200 Sielpia, ul. Spacerowa 1
tel. 41 372 02 92

Motel „Reneta”
ul. Warszawska 47, 26-225 Gowarczów
tel. 506 180 301

Gospodarstwo Agroturystyczne
Joanna i Edmund Wojna
Hucisko, ul. Leśna 2a, 26-220 Stąporków
tel. 41 374 24 58

Gospodarstwo Agroturystyczne „Młyn nad
Barbarką”
Barbara Kolasiańska-Danielak
Rudzisko 7, 26-260 Fałków
tel. 44 787 37 58, 605 086 386

Stowarzyszenie Turystyczno-Agroturystyczne
„Nad Czarną”
Barbara Gustavsson,
Kamieniec, 26-330 Żarnów
tel. 44 757 73 34

Gospodarstwo Wiktora Głogowskiego
Strzęboszów 16, 26-242 Ruda Maleniecka
tel. 41 373 12 98

Gospodarstwo Agroturystyczne „Berkana”
Henryka Sokołowska i Natalia Heretyk
Strzęboszów 18, 26-242 Ruda Maleniecka
tel. 41 373 15 01

Stowarzyszenie Turystyczno-Agroturystyczne
„Nad Czarną”
Ewa i Krzysztof Panasiuk
Cieklińsko, 26-242 Ruda Maleniecka
tel. 41 372 76 42, 375 12 17

Gospodarstwo Agroturystyczne
Barbara i Wojciech Góral
Barycz 19a, 26-200 Końskie
tel. 41 372 74 86

Gospodarstwo Turystyczno-Agroturystyczne
Kucharczyk Renata
Barycz 16a, 26-200 Końskie
tel. 41 372 74 86

Gospodarstwo Turystyczno-Agroturystyczne
Ewa i Czesław Lasota
Barycz 57, 26-200 Końskie
tel. 41 372 76 13

Gospodarstwo Agroturystyczne
Krzysztof Grzela
Barycz 23, tel. 41 372 61 46

Gospodarstwo Agroturystyczne
Jadwiga Michalska
Barycz 51, tel. 41 372 62 35

Gospodarstwo Agroturystyczne
Teresa Słowik
Barycz 35, tel. 41 372 74 86

Stowarzyszenie Turystyczno-Agroturystyczne
„Nad Czarną”
w Rudzie Malenieckiej, Gruszka 5
tel. 41 373 61 28

Stary Janów – Pensjonat
Arkadiusz Łyczek
Stary Janów 5A, 26-200 Stąporków
tel. 666 84 14 84, 41 34 41 859

WYKAZ ŹRÓDEŁ DO OPRACOWANIA TEKSTOWEGO ATLASU 'ZIEMIA ODROWĄŻÓW'

1. PAŃSTWOWY INSTYTUT GEOLOGICZNY OBJAŚNIENIA DO MAPY GEOŚRODOWISKOWEJ POLSKI 1 : 50 000 Arkusz PRZYSUCHA (705)
2. PAŃSTWOWY INSTYTUT GEOLOGICZNY OBJAŚNIENIA DO MAPY GEOŚRODOWISKOWEJ POLSKI 1 : 50 000 Arkusz OPOCZNO (704)
3. Problemy Ekologii Krajobrazu – Ziomek J. Olaczek R., Kopeć D., 2011.
4. Geopark Przysucha – koncepcja parku krajobrazowego i założenia jego ochrony. Problemy Ekologii Krajobrazu, T.XXIX, 41-60.
5. Problemy Heliodor Kmieć, Dzieje techniki zbrojeniowej nad rzeką Bobrzą i w jej okolicach od XVI do XIX wieku, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Kielcach, Kielce 2000
6. Encyklopedia Historii Gospodarczej Polski do 1945 roku, Wiedza Powszechna, Warszawa 1981 r.
7. Aleksander Bocheński, Niezwykłe Dzieje Przemysłu Polskiego, KAW, Warszawa 1985 r.
8. Rybarski Antoni, Pochodzenie i początek rodu Odrowążów, Przegląd Historyczny 1914
9. PTTK Oddział Żarnowie, Żarnów 2017, Kanon Krajoznawczy Powiatu Opoczyńskiego
10. Szlak Archeo-Geologiczny Świętokrzyski, Test, Kielce, ROT Świętokrzyskie
11. Marek Szymański, Oddział Majora Hubala, Książka i Wiedza, Warszawa 1972 r.
12. Eugeniusz Wawrzyniak, Diabla Góra, Wydawnictwo MON 1984 r.
13. Anielin / tu poległ Hubal, praca zbiorowa, Opoczno 2015
14. Danuta Słomińska-Paprocka, Powiat szydłowiecki w województwie mazowieckim, Szydłowiec 2009
15. Świętokrzyskie Miejsca Mocy, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, 2011
16. Świętokrzyskie Zabytki Techniki, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, 2012
17. Nad Czarną i Kamienną, atlas turystyczny 5 powiatów, Appen 2010
18. Strony www starostw w Opocznie, Przysusze, Szydłowcu, Końskich
19. Strony www ośrodków w Domaniowie, Rusinowie i Chlewiskach
20. WIKIPEDIA

INDEKS MIEJSCOWOŚCI

Adamek	32 1B	Górny Młyn	24 1B	Lelitków	17 4C
Adamów	8 4C	Grabków	15 4B	Leszczyny	26 1B
Adamów	22 1B	Grabowa	4 4C	Lewoszew	30 2C
Afryka	14 4A	Grabowska Wola	4 3C	Libiszów	8 2A
Aleksandrów	18 4B	Grążowice	7 4A	Libiszów Kol.	7 2C
Anielin	1 3C	Grębenice	14 4C	Liciężna	1 3A
Antoninów	6 2C	Grębosze	31 2A	Ligęzłów	3 2C
Antoniów	18 4A	Grodzisko	30 2B	Lipienice	20 3A
Antoniówka	7 2A	Grudzień Kol.	6 2B	Lipiny	3 3A
Baczyna	17 3A	Grudzień-Las	6 2C	Lipno	10 4A
Bąków	19 2C	Gruszka	31 4A	Ludwinów	6 2C
Bernów	16 1B	Grzybów	25 2A	Łaziska	12 4A
Beżnik	10 2C	Grzymałów	14 1B	Łęgonice	3 1A
Bębnów	16 3A	Gustawów	29 1A	Łojków	4 3A
Białaczów	15 2B	Guzów	12 4B	Łysów	31 3A
Biały Ług	30 2A	Gwarek	17 1B	Machory	22 1C
Bieliny	9 2B	Helenów	20 1B	Malenie	22 1B
Bielowice	8 3B	Honoratów	13 1B	Maleniec	22 1C
Bieszków Dolny	20 4A	Hucisko	30 3B	Małków	15 4A
Bieszków Górny	20 4A	Hucisko Borkowickie	17 3B	Małachów	24 3C
Błaszczów	25 2C	Huta	9 4B	Małoszyce	2 3A
Błonie Rządowe	5 3C	Idzikowice	8 1A	Marcinków	14 4B
Błonie Szlacheckie	5 3C	Irenów	13 2C	Mariampol	6 4B
Błotnica	24 3C	Izabelów	24 1B	Marianka	5 3C
Boków	17 3B	Jabłonica	11 4B	Marysin	11 1A
Bołęcin	17 1C	Jacentów	23 3A	Marywil	19 3A
Borki	26 1B	Jakimowice	22 4C	Matyniów	31 1C
Borkowice	18 1A	Jakubów	10 4A	Mechlin	9 3B
Borowa Wola	3 3C	Jamki	10 2C	Mętków	19 2C
Borowiec	16 2A	Janików	10 3B	Miedziera	24 4A
Bratków	6 2C	Jankowice	19 2B	Miedzna Drewniana	15 1A
Brogowa	10 2B	Janów	24 2C	Miedzna Murowana	15 2A
Broniów	18 2C	Janów Karwicki	8 4B	Międzybórz	8 2A
Brudnów	11 2B	Januszewice	7 3B	Mikułowice	6 4B
Brudzewice	2 3B	Jarząb	31 3B	Miłaków	16 1C
Brzeski	3 2B	Jasion	14 4B	Mirów	28 1B
Brzezinki	9 3A	Jastrząb	20 3A	Młotkowice	22 3C
Brzustowiec	9 2A	Jawor	6 4B	Mmin	30 4B
Brzustów	8 2C	Jelina	8 2C	Mniszków	6 4A
Brzustówek	7 3B	Jelonok	3 4A	Modliszew	15 4C
Brzuza	8 1B	Jeżów	15 3C	Modrzewek	7 2B
Buczek	7 1C	Joaninów	14 2A	Modrzewina	32 1B
Budki Pierwsze	18 4C	Józefów	7 4B	Mokrzec	4 4C
Budy	29 1C	Józwiaków	31 3A	Momocicha	30 2C
Budzistaw	29 4C	Kacperków	4 3B	Mościska Duże	31 1A
Bukowiec nad Pilicą	6 2A	Kadź	4 4A	Mościska Małe	31 1A
Bukowiec Opczyński	7 2C	Kaliga	31 2A	Mroczków Duży	8 4C
Celestynów	6 2B	Kamienna Wola	16 1B	Mroczków Gościnnie	8 4C
Ceteń	3 3B	Kamień	6 2C	Mularzów	31 3A
Chełsty	14 4B	Kamień Duży	11 3A	Mysiakowice	1 2C
Chlewiska	18 3C	Kamień Mały	11 3A	Myślakowice	2 1C
Chronów	12 4A	Kamilówka	6 4B	Myślilbórz	14 4B
Chustki	19 2B	Kamleń	7 2A	Nadole	14 3C
Cieklińsko	23 3A	Kapałów	31 2A	Nadolna	18 3B
Ciepa	19 1C	Karczówka	9 2C	Nadziejów	25 1C
Cisownik	32 1A	Karwice	8 4B	Nalewajków	31 2A
Czarna	25 2A	Kazimierzów	14 1A	Niebo	24 2A
Czermno	21 3C	Klew	13 4C	Niekań Mały	25 1C
Czerwona Wola	30 3B	Klew Kolonia	13 4C	Niekań Wielki	25 1C
Czerwona Wola Kolonia	30 3A	Kliny	7 4B	Niemojowice	15 3A
Czerwony Most	24 1B	Klonowa	10 2A	Nieświn	16 4C
Daleszewice	14 1B	Klwów	3 3C	Nieznamierowice	9 1C
Dąbie	14 4A	Kłonna	3 4A	Ninków	18 1B
Dąbrowa	14 1B	Kłucko	31 3B	Niska Jabłonica	18 1B
Dąbrówka	8 1C	Kłudno	4 2A	Niwa	23 3A
Dąbrówka	7 2B	Kłudno Dolne	4 2A	Nowe Błonie	5 4C
Dęba	23 2A	Kłudno Górne	4 2A	Nowy Dwór	20 3A
Dębiny	10 2C	Kochanów	18 2A	Nowy Dziebałtów	23 2C
Dęborzecza	7 1C	Koczwarą	24 1B	Nowy Kazanów	23 1C
Długa Brzezina	17 2C	Kol. Brzustowiec	9 2A	Nowy Sokółów	23 2B
Długie	4 3B	Kol. Szczerbacka	17 3B	Nowy Świat	3 3B
Długosz	19 3A	Kol. Szydłówek	19 4B	Obarzanków	6 2A
Dłuska Wola	4 3C	Koliszowy	23 1A	Odrawqż	14 3B
Dłużniewice	14 3A	Kolonia Ossa	2 3C	Odrzywół	3 3B
Dobra Wola	4 4A	Kolonia Ulów	4 2A	Ogonowice	8 4A
Dobrut	20 2A	Komarów	25 4A	Olimpiów	13 1B
Domaniów	11 1C	Konary	11 2C	Olszamów	21 3C
Domaszno	2 3C	Konstantynów	5 4C	Olszewice	6 2B
Dorobna Wola	14 2C	Końskie	16 4A	Olszowiec	9 1B
Drążno	3 4C	Końskie	24 1B	Olszówka	30 2A
Drutarnia	17 1B	Kopaniny	15 4B	Omęciny	19 1A
Drzewica	9 1A	Koryciska	11 4B	Opczno	7 4C
Duraczów	25 3A	Korytków	16 2B	Orłów	19 3B
Duży Potok	6 2B	Korzyce	19 1A	Orońsko	20 1A
Dyszewice	14 3A	Koszarów	18 3C	Osiatówek	19 2A
Dzielna	8 3A	Kotfin	8 4C	Ossa	15 2A
Falków	22 3A	Kozenin	6 4C	Ostałów	18 2C
Feliksów	14 1A	Kozieniec	4 3A	Ostrożna	7 3A
Filipy	31 3B	Kozła Wola	25 1A	Ostrów	15 1B
Furmanów	25 1C	Kozłowiec	1 3B	Ostrów	7 4C
Gaj	10 3A	Kozów	31 2B	Owadów	6 4C
Gaiki	9 3B	Krajów	10 3C	Owczary	5 4C
Gapinin	2 2B	Krasna	32 1C	Pakuły	30 2C
Gawrony	7 3B	Kraszków	8 3C	Papiernia	21 1C
Gąsawy Rządowe	19 4C	Kraśnica	7 1B	Paradyż	14 2A
Giełnów	9 3A	Krawara	19 2A	Parczów	15 1C
Giełzów	8 1B	Krogulcza	20 1B	Parczówek	15 1C
Gliniec	10 2B	Kruszewice	7 2C	Pardofów	25 3B
Głęboka Droga	17 3B	Kruszewiec Kol.	7 1C	Paruchy	17 4A
Głogów	11 2C	Krzęcin	19 2A	Paszkowice	14 4C
Głupiów	23 1A	Krzyszawice	10 3A	Pawłów	19 3A
Głuszycza	4 2A	Kunice	7 3A	Petrykozy	15 2C
Gosań	25 3B	Kupimierz	16 1C	Piaski	29 3C
Gostków	19 1A	Kuraszków	16 1A	Piekle	24 3B
Gowarczów	16 2B	Kurzacze	16 1C	Pijanów	30 2B
Goździków	9 3C	Kuźnia	20 2A	Piłczyca	29 2C
Górniki	31 2B	Kuźnica	17 1B	Pilichowice	14 3B

Piła	24 1C	Strzyżów	8 1C
Piąskowice	22 2A	Studzianna	1 3C
Plec	11 2B	Sulborowice	21 1C
Plenna	23 4B	Sulgostów	3 4C
Podczasza Wola	4 3A	Sworzycze	15 4B
Podgaj	13 1C	Sylwerynów	14 2A
Podkanna	11 1B	Syski	6 3A
Podlesie	23 4B	Szadkowice	7 2A
Politów	18 1B	Szkucin	22 3B
Pomorzany	15 4C	Szydłowiec	19 4A
Pomyków	10 3A	Szydłówek	19 3B
Pomyków	24 1B	Śmiatów	19 3B
Ponikta	1 3B	Śniadków	20 2A
Popławy Kolonia	14 1A	Świeciechów	6 4A
Poreby	2 3A	Świerczek	19 3B
Poświętne	2 3A	Świerczyna	8 2B
Potworów	4 4B	Świniów	19 1B
Prucherńsko Duże	5 3C	Tama	22 2C
Prucherńsko Małe	5 3C	Teklinów	17 3B
Przytogi	32 1A	Tomaszów	20 2B
Przymusowa Wola	7 4A	Tomaszówek	6 1C
Przystałowice Małe	10 1A	Topolice	14 3B
Przystałowice Duże	4 4A	Trawniki	32 2A
Przysucha	10 4A	Trojanowice	14 3B
Psary	7 4A	Trojanów	7 2A
Radestów	18 1A	Trzebina	8 2B
Radonia	5 3C	Trzemoszna	15 4B
Radoska	30 2C	Turowice	21 1C
Radoszyce	23 4A	Ulów	4 2A
Radwan	14 1C	Ulów	4 2A
Radwanów Kolonia	30 2A	Unewel	6 2B
Radzice Małe	8 1C	Wałsnów	19 2C
Radzów	4 4B	Wandzinów	2 3A
Rdzuchów	10 1C	Wąglony	15 1B
Rdzuchów Kolonia	10 1C	Wąglów	25 2B
Rogowa	11 3C	Wąsosz	24 2C
Rogów	16 4B	Werówka	8 1C
Rogówek	16 2B	Węglów	28 1A
Romualdów	10 3C	Węgrzyn	31 3A
Rozwady	9 3A	Wielka Wola	14 1A
Różanna	8 3A	Wierzchowisko	14 4C
Różanna	2 2C	Wilcza Wola	19 1A
Ruda Białaczowska	16 3A	Wilczkowice	30 3C
Ruda Maleniecka	22 2C	Wincentów	24 2A
Ruda Pilczycka	29 2C	Wincentynów	7 1A
Rudno	17 1C	Wiosna	23 3B
Rusinów	9 3C	Wir	11 1A
Ruszkowice	10 4B	Wirówek	11 1A
Ryblanka	19 3A	Wistka	10 3B
Rytłów	29 3C	Wisły	30 1B
Rzuców	18 2B	Władystawów	9 2C
Sadek	19 4B	Włochów	25 3C
Sady	10 1B	Wola Brudnowska	11 3B
Sady Kolonia	10 1B	Wola Gałęcka	9 1C
Salachowy Bór	31 1B	Wola Korzeniowa	19 4A
Sędów	15 3C	Wola Lipieniecka	20 2A
Sejno-Radonia	6 3C	Wola Szucka	22 3B
Sielec	14 4B	Wola Więcierzowa	10 2B
Sielpia Wielka	23 3C	Wola Zagrodnia	18 3B
Sierosławice	23 1C	Wola Załęzna	8 3A
Sitowa	15 1C	Wójcin	13 1C
Siucice Kolonia	13 3C	Wólka	29 4C
Skąpe	29 3C	Wólka Karwicka	8 3B
Skłoby	18 3A	Wólka Kuligowska	2 2A
Skórkowice	13 4C	Wólka Plebańska	25 2C
Skórnice	22 2A	Wólka Zychowa	17 4B
Skronina	15 2C	Wydrzyn	10 4C
Skrzynno	10 4C	Wygnań	6 3C
Skrzyńsko	10 3B	Wymysłów	17 1C
Stawno	7 3A	Wyřebów	31 2B
Stupia	30 3A	Wysocko	19 2A
Służno	8 4C	Wysoka	19 2B
Smagów	18 2C	Wysokin	3 3A
Smarków	25 1A	Wyszyna Falkowska	22 2C
Smogorzów	10 3A	Wyszyna Machorowska	22 2C
Smyków	31 2C	Wyszyna Rudzka	22 2C
Snarki	9 3A	Wywóz	9 3A
Sobierń	15 3B	Zaborowie	19 1B
Soczówki	15 3A	Zachorzów	7 4A
Sokolniki Mokre	11 4A	Zachorzów Kolonia	7 4B
Sokolniki Suche	11 3A	Zadąbrów	11 2C
Solec	14 2B	Zagórze	10 3C
Solek	8 3B	Zajęczków	6 3A
Sołtysy	9 4A	Zakościele	1 3A
Stadnicka Wola	24 1A	Zakrzów	15 2C
Stanistawów	29 1B	Zaostrow	29 3B
Stanistawów	21 4C	Zarzęcin	5 3B
Stare Pole	16 1B	Zastronie	19 2B
Stary Dziebałtów	23 2C	Zawada	9 3C
Stary Kazanów	23 1C	Zawady	11 4B
Stary Mirów	28 1B	Zawonia	18 1C
Stary Sokółów	23 2B	Zbójów Duży	28 1A
Starzechowice	22 1A	Zbójów Mały	28 1B
Stawowice	14 2C	Zbożenna	10 4B
Stawowiczki	14 1B	Zbójno	22 2B
Stąporków	25 2B	Zdunków	10 4C
Stefanów	18 3B	Zdziechów	19 2B
Stefanów	1 3B	Zielonka	9 3B
Stoczki	9 3B	Ziomaki	19 1B
Stoczki Duże	5 4C	Ziębów	7 2B
Stoczki Małe	5 4C	Zychorzyn	9 2B
Stok	6 4B	Zycho	30 1C
Straszowa Wola	14 2C	Zycho	23 3A
Strażnica	32 1A	Zygmuntów	9 3C
Strzelce	5 4C	Żardki	9 1B
Strzęboszów	23 2B	Żarnów	14 3C
Strzyszów	16 2B	Żdźary	9 1A

INSTYTUCJE KULTURY

POWIAT SZYDŁOWIECKI

CHLEWISKA

Muzeum Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego
ul. Szkolna 34, 26-510 Chlewiska
tel. 796 977 922

CHLEWISKA

Gminny Ośrodek Kultury w Chlewiskach
ul. Czachowskiego 54/1, 26-510 Chlewiska
tel. 48 628 70 40

OROŃSKO

Centrum Rzeźby Polskiej
ul. Topolowa 1, 26-505 Orońsko
tel. 48 618 40 27
e-mail: sekretariat@rzezba-oronsko.pl

SZYDŁOWIEC

Szydłowieckie Centrum Kultury - Zamek
ul. Sowińskiego 2, 26-500 Szydłowiec
tel./fax nr 48 617 10 29, 48 617 02 96
www.sckzamek.pl

e-mail: sekretariat@sckzamek.pl

SZYDŁOWIEC

Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych
ul. Sowińskiego 2, 26-500 Szydłowiec
tel./fax 48 617 17 89
www.muzeuminstrumentow.pl
e-mail: biuro@muzeuminstrumentow.pl

SZYDŁOWIEC

Miejska Informacja Turystyczna
Rynek Wielki 5, tel. 48 326 20 54
e-mail: info.turystyczna@sckzamek.pl

POWIAT KONECKI

ADAMÓW

Muzeum Ludowe w Adamowie
Adamów 15, 26-212 Smyków

FAŁKÓW

Muzeum Etnograficzno – Historyczne w Fałkowie
Informacje praktyczne: Zwiedzanie jest bezpłatne.
Wystarczy zadzwonić i umówić się na dogodny termin.
Numery kontaktowe: 44 787 36 14, kom. 608 859 833

KOŃSKIE

Centrum Informacji Turystycznej
ul. Partyzantów 1, 26-200 Końskie,
tel./fax 41 372 90 88
konskie.travel
e-mail: informacja@konskie.travel

KOŃSKIE

Muzeum Regionalne PTTK w Końskich
ul. Partyzantów 1, 26-200 Końskie,
Godziny otwarcia:
W dni powszednie od poniedziałku do piątku
w godz. 9.00 - 16.00
W dni wolne od pracy
po wcześniejszym uzgodnieniu tel. 41 372 31 70

MALENIEC

Zabytkowy Zakład Hutniczy w Maleńcu
Samorządowa Instytucja Kultury
Maleniec 54, 26-242 Ruda Maleniecka
tel. 41 373 11 42, 515 481 994
www.maleniec.pl
e-mail: maleniec@gmail.com

POWIAT PRZYSUSKI

BORKOWICE

INFORMACJA O POWIATACH uczestnikach porozumienia „ZIEMIA ODROWĄŻÓW”

Starostwo Powiatowe w Końskich

ul. Stanisława Staszica 2, 26-200 Końskie
tel. (41) 260 47 00, 372 41 34, 372 82 50, fax: (41) 372 83 20
e-mail: starostwo@konecki.powiat.pl
www.konecki.powiat.pl

Starostwo Powiatowe w Opocznie

ul. Kwiatowa 1a, 26-300 Opoczno
tel. (44) 741 49 00, fax (44) 741 49 01
www.opocznopowiat.pl

Starostwo Powiatowe w Przysusze

al. Jana Pawła II 10, 26-400 Przysucha
tel. (48) 675 23 52, (48) 675 23 39
e-mail: starostwo@przysucha.pl
www.przysucha.pl

Starostwo Powiatowe w Szydłowcu

pl. Marii Konopnickiej 7, 26-500 Szydłowiec
tel. (48) 617 70 00, fax (48) 617 70 09
e-mail: powiat@szydlowiecpowiat.pl
www.szydlowiecpowiat.pl

Publikacja stanowi wspólny projekt czterech powiatów współpracujących w ramach porozumienia
„Ziemia Odrowążów”

www.ziemiaodrowazow.pl